

De schaamrode rapsode

Robin Hannelore

bron

Robin Hannelore, *De schaamrode rapsode*. De Roerdomp, Brecht 1972

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/hann001scha01_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

Het spel

Iejuw! Iejuw!

‘Dat is het oude bosuiltje,’ fluisterde Ouwe Ignaas, ‘je weet wel: dat van de bliksemtronk.’

Ambro's horloge glariede als een uileoog onder de kolf van zijn geweer. Halfdrie. Twee uur lagen ze hier, in zijn ellebogen waren er kortsluitingen. Hij draaide zich kreunend om en stak een sigaret op. Het vlammetje maakte zijn hand van rood porselein.

‘Ik zou dat niet doen, jonker.’

‘Heb jij ooit wel eens naar de sterren gekeken, Ouwe Ignaas?’

‘Ssst!’

‘Je hebt gelijk dat je er niet naar kijkt. Er zijn er te veel. Alleen dwazen zien er voortekens in, en beelden, en theorieën voor het ontstaan van het heelal. Hun ogen zijn reeds mikroskopen, en dan gebruiken ze nog telescopen, om het sperma van een god te ontleden. Alleen een droom, groot genoeg om in zijn schoot dit orgasme te kunnen beleven... Waar is Birgitta nu, Ouwe Ignaas?’

‘Ze is in de hemel, jonker.’

‘Als ik vóór drie weken hier niet gelegen had, dan zou ze nu nog thuis zijn.’

‘Sst! Ik heb iets gehoord, ik geloof dat ze vandaag komen. Als Jonge Ignaas het nu maar niet verbodt.’

Ambro duwde zijn sigaret uit in het gras en draaide zich

weer op zijn buik. De geur van het geplette kruid was een amalgaam van groene zeep en Engelse tee.

‘Geloof jij dat één van die stropers de moordenaar is, Ouwe Ignaas?’

‘Nee. Ze komen door De Biezendries.’

‘Dat kan je toch niet zien?’

‘Ik hoor het.’

Verstomd keek Ambro de ouwe aan. Hij rook naar regen, hooi en drek; hij kon schrijven noch lezen en werd ziek als hij in een huiskamer vertoefde, waar radio, televisie of vrouwen iets ten beste gaven. Maar hij hoorde tweemaal zo scherp als een ander.

‘Ben je er zeker van dat ze naar hier komen?’

‘Ze komen altijd naar hier, de vaders met hun snotneuzen opdat die het zouden leren. Vroeger was het omdat ze honger hadden, nu om te laten zien hoe het gaat en omdat het plezant is. Ze laten zelfs de cartouches liggen!’

Over de cartouches had Ouwe Ignaas 's middags niet gerept, het wierp een potsierlijk licht op zijn verbeterheid.

‘Wat zullen we doen, als ze...’

‘St! Daar heb je ze!’

Twee grote gestalten pagaaiden door de takken van het lariksenbosje. Aan het begin van de laar, die naar hen toe glooide, hurkten ze neer. Ze begonnen druk te fluisteren, halfvuid soms. Ambro hoorde Ouwe Ignaas tweemaal slikken, zijn strottehoofd kraakte. In zijn eigen borst was het of er een gezwel openbrak, de etter vulde zijn aderen, gloeide in zijn hersenen: er was een tegenstander nu, een vijand, de moordenaar misschien.

Rakelings schoot plots een lichtbundel aan hen voorbij: graaiend in de kruinen van het oude mastbos rechts, tastend dan langs de bruinrode stammen, zoekend in het buntgras. De hand van Ouwe Ignaas krawde in Ambro's sweater: ‘Niet schieten, jonker!’

Iejuw! Iejuw!

De knal en het splinteren van glas deden het licht ver-

schrompelen. Ambro sprong op, maar Ouwe Ignaas greep hem bij de benen zodat hij neerstuikte. Twee vonken, twee schoten, het knersen van dennehout, splijten en kreunen. De takken van het lariksenbosje deinden, woelden. Dorre twijgen knapten.

‘Naar De Biezendries!’ hijgde Ambro.

Ouwe Ignaas stond echter traag op: ‘Nu rennen ze naar de beek. Verleden week hebben ze mutsaards gegooid in de wadden. Jonge Ignaas wacht daar op hen.’

‘Je bent bedankt, Ouwe Ignaas.’

‘Oh, ze mikken niet, jonker. Ze schieten in het wilde weg om hun vlucht te dekken. Dat hoort zo, volgens de regels van het spel.’

‘Moeten we niet naar Jonge Ignaas toe?’

‘Ach, neen, misschien kan hij hen verrassen, dan gooien ze hun geweren weg, dan hebben we dat toch bereikt.’

‘En mocht hij er nu eens in slagen hen aan te houden?’

‘Geen enkele stroper laat zich aanhouden, tenzij hij werkelijk overmeesterd wordt. Jonge Ignaas kent het spel.’

‘Het spel?’

‘De laatste jaren is het een soort van spel geworden. Je kunt een stroper toch niet zomaar doodschieten, omdat hij weigert in het doodsgevaar van een dreigend geweer te geloven?’

‘En als één van hen nu eens de moordenaar van Birgitta mocht zijn?’

‘Een lustmoordenaar is te laf om een stroper te kunnen zijn, jonker.’

Ze liepen door het mastbos dat kriepte onder de geneugten van de zomernacht.

‘Heb je nooit teruggeschoten, Ouwe Ignaas?’ Ambro wist dat de ouwe nu ineenkromp.

‘Toen was het geen spel, jonker.’

‘Schoot je, omdat je bang was toen?’

‘Toen was iedereen bang. Tijdens de oorlog hadden ze Wolfke de kop afgesneden.’

‘Wie was Wolfke?’

‘Mijn voorganger.’

‘Dat hebben ze me nooit verteld.’

‘Iedereen zwijgt erover, de moordenaar was de broer van een monseigneur of iemand van dat slag: hij werd nooit aangehouden, ik geloof dat hij nu ergens doeanier is.’

‘En wisten ze werkelijk dat hij de moordenaar was.’

‘Ze zeiden het toch. De man is driemaal in het rechtszaaltje op het kasteel geweest, en toen zei mijnheer de baron dat hij onschuldig was.’

‘Was jij toen hulpboswachter?’

‘Ik was houthakker, maar een vriend van Wolfke.’

Het paarse grint van de Amatuslaan knarste onder hun voeten. In de varens ernaast ritste het wild weg, de geur hier was die van het paradijs.

‘Wou je Wolfke wreken toen? Na tweeëntwintig jaar mag je dat wel zeggen.’

‘Het was een ongeluk. Alledrie hadden ze op me geschoten. Terwijl de anderen zich uit de voeten maakten, bleef hij schieten. Ik was er zeker van dat hij de moordenaar van Wolfke was. Toen hij er dan toch vandoor ging, schoot ik naar zijn benen. Het gebeurde langs De Zoeteweide: hij bukte zich om tussen de prikkeldraadversperring te kruipen... zijn schedel... Ze hebben me vrijgesproken.’

Links was het verroeste rasterwerk van de tennisbaan, rechts onder de laaghangende rododendrons glom tussen waaiers van moer het water van de gracht.

‘Wat zei de oude heer Polycarpus?’

‘Mijnheer de baron klopte me op de rug, hij zei niets. Later vernam ik dat hij de weduwe van de dode, vier kinderen had hij, elke maand onderhoudsgeld uitkeerde. Dat was mooi van hem.’

‘Ja.’

‘Mijnheer de baron was een goed mens.’

Ze kwamen op het asfalt van de Severinusdreef, die van het kasteel naar het dorp leidde. Wat verder tentakelde het slot gedrochtelijk tussen de rode beuken.

‘Hebben ze nooit gepoogd om wraak te nemen?’

‘Wie zou dat gedurfd hebben, jonker?’

Ergens achter het kasteel improviseerde een nachtegaaltje op de drie schoten die hem wakker geschud hadden. ‘De nachtegalel sterven nu ook uit,’ zei Jonge Ignaas enkele uren geleden.

‘Slaap wel, jonker.’

Toen zweepten de schoten door de nacht: twee, drie, vijf, zes. Nog vooraleer de knallen uitgestorven waren, holde Ouwe Ignaas weer de Amatuslaan op. ‘Er is iets gebeurd!’ jammerde hij. ‘Jonge Ignaas schiet niet als hij er niet toe gedwongen wordt.’

Dit wekte Ambro uit zijn verbijstering. Hij liep de ouwe achterna, spurte hem voorbij. Een waanzinnige woede joeg hem vooruit. ‘Als ze Jonge Ignaas iets gedaan hebben, maak ik ze kapot, allemaal!’ brulde hij. In enkele sprongen was hij door de varens. En toen hoorde hij echoënd roepen: ‘Jonker! Vader! Ik heb er één neergeschoten! Vlug!’

Twee lange geribbelde houtwormen

De zon had de mensen in de huizen gejaagd. Sprinkhanen en krekels driegden stukken stilte aan elkaar. Hij stak de asfaltweg over, sprong over de sloot en liep over zijn bospaadje, het smalste van de wereld. Vijf vóór vier was hij in de heiduin, dat was te vroeg, dus ging hij ruggelings, met gespreide ledematen, in het heikruid liggen. Bijen gingen geërgerd en schrokking tekeer, een zwaluw voerde dodensprongen uit. De tijd hier was één hart, dat van Sal, en de leegte was gevuld met de schitterendste ruimten.

Hoefgetrappel bonsde in zijn achterhoofd. Hij draaide zich om en steunde op zijn ellebogen. Op een boogscheut van hem kwamen ze aanrijden, de courtesane en haar stalknecht. Ze was zó mooi, ze was geschapen om de vrouw te zijn van een zonnekoning, om een man tot zonnekoning te maken. Voor de zoveelste keer volgde Sal de paardsporen dwars door de heiduin, dan langs het grote bremveld. Hij liep hen na tot waar hij hen zag verdwijnen langs de oprijlaan van de nieuwe villa. De vorige dagen keerde Sal na deze sluipocht op zijn stappen terug, nu besloot hij verder te gaan. Het domein was omgeven door een hoge prikkeldraadafsluiting. Hij volgde de afsluiting tot diep in de dennenbossen, hij liep rond het domein. Er was een ellipsvormig perk met gele rozen achter de villa, en een pergola, en er stond een sportwagen op de oprijlaan die afgebakend was met essen. De courtesane was nergens te bespeuren, nergens. Op een bordje

naast de inrijpoort las hij: Gaaiennest. Sal grinnikte: zou zelfs de courtesane aangetast zijn door de vogelkoorts die hier in het villapark sedert jaren woedde onder de parvenu's? Dat zou wel niet, ze was te voornaam om banaal te zijn, té bevallig om anderen na te apen; dat bordje had de stalknecht vervaardigd, het kon niet anders.

Ditmaal worstelde Sal zich door het bremveld. Er brandde iets in zijn borst, het was wanhoop, en er was geen uitkomst, geen toekomst; alleen wilskracht en zelfspot en vergetelheid en alcohol misschien konden de oplossing bieden. Hij wist niet eens hoe ze heette, en er was geen greintje mogelijkheid om haar te leren kennen.

Het werd een loodzware namiddag. Sal wist met zichzelf geen blijf. In het dorp keken de mensen hem na, ze kenden hem niet te best, ze wisten te weinig over hem om gerust te zijn. Eisterlee was ook zo'n Kempens strontdorpje: een kerk en een paar straatjes kriskras; het domein Donkheide met het kasteel, het gehucht Beau-monde, en het villapark hielden het gevangen in een bijna middeleeuwse staat. Er waren hier geen tien mensen die gestudeerd hadden, en iedereen ging naar de kerk, natuurlijk. Die lui van het kasteel waren goden en die van het villapark halfgoden voor deze plattelandse daglonertjes. En op zo'n verdomde namiddag was er hier geen café open.

Om zes uur begon weer dat troosteloze gebeier met die twee klokken. Was er dan alweer iemand dood? Toch wel zielig die geschiedenis met dat brave sukkeltje van het kasteel. Wie kreeg het nu in zijn hoofd naar zo'n scharminkeltje zijn poten uit te steken? Godverdomde beesten.

De avond werd weer ontzettend lang, zonder verwachtingen, zonder mogelijke verrassingen, zonder iets. Sal was ziek van onrust. Welke onrust? En die treiterende muggen raakte je hier zelfs binnenshuis niet kwijt. Wat deed zij nu? Zat ze misschien te lezen, of te badineren, of te vrijen? Of hunkerde ze ook naar iets onverwachts? Idiote Liszt. Hij zette de radio af en ging naar buiten. Er was een bruingele maan,

duizenden lichtjaren wemelden in zijn ogen, kikkers, een nachtegaal. Welke idioot had deze villa De Nachtegaal genoemd? Tussen de dennen flikkerden de lichtjes van andere villa's. Aan deze kant van de asfaltweg kende hij ze allemaal, hij kende hun leven, hun ruzies, hun kleinzieligheid, hun erotiek. Wat deed zij nu? Lag ze te mijmeren? Schreef ze een brief? Speelde ze met haar stalknecht? Er woelde iets in hem, er zoemde iets onuitsprekelijks in zijn hersenen. Hij moest iets doen, spreken, contact hebben met mensen, met haar, hoe dan ook. Telefoneren. Hij ging naar binnen en begon te zoeken in de telefoongids, eindelijk vond hij: Harduyn J., Villa Gaaiennest. Hij draaide het nummer en wachtte opgewonden. Na vijf signalen werd de horen opgenomen: 'Ja, Jacques Harduyn hier.'

Sal slikte wat speeksel: 'Is juffrouw Harduyn er niet?'

'Met wie spreek ik?'

Hij legde de horen in. Er parelde zweet op zijn voorhoofd. Hij kon het hier niet langer uithouden. Vanop de heiduin zag hij de verlichte ramen van de villa, getemperd oranje, een vage rozige schijn zweemde errond. Wat deed het meisje? Kende zij rust? Welke rust? Seksuele voldaanheid? Metafysische aanvaarding? Hoop? Verlangen naar morgen? Dromen? Liefde? Misschien luisterde ze naar muziek. Ravel, Chopin. Ze wist niet dat hij hier op de hoogste duin stond, ze wist niet eens dat hij bestond. Hoe was het mogelijk? Hoe kon het toegelaten zijn dat hij gekweld werd door haar en dat zij niet eens vermoedde dat ook hij leefde, in haar buurt nog wel? Wat moest hij doen? Wat kon hij, durfde hij? Alle kwelduivels van deze oude, lauwe streek waren in hem gevaren. Eens, misschien, zou hij een groot schilder worden, dan zou ze hem kennen. De gelukshuivering kwam niet nu, de almacht van de toekomst schonk nu geen voldoening. Er was geen toekomst.

Hij liep de heiduin af, naar de villa toe, tot waar het bremsveld begon. Hij nam zijn aansteker en kroop enkele meters in de struiken. Knip. Het brandende gas spoot in het dorre gras, in

de oude twijgen; het zoog en scheurde en knetterde. Nu moest hij zich vlug uit de voeten maken, vlugger, de duinen over, het bos door.

De asfaltweg lag verlaten. Nu doodgewoon slenteren, op het terras in een rieten zetel gaan zitten, een magazine nemen, en wachten, wachten op het spektakel. Hij hijgde van verwachting, van mateloze spanning. Nu zou er, moest er iets gebeuren. Zijn ongeduld werd onrust, er gebeurde niets. Kon hij dan niet eens een bremveld in brand steken? Of zou iemand... Speurden ze misschien hier naar die moordenaar? Argwaan, angst.

Diep in, achter het oude dennenbos flakkerde er een rood schijnsel. Hij keek met open mond, tranende ogen. Een vlammeende tijger, brandende giraffen. Zou ze het reeds gemerkt hebben? Was ze in paniek naar de telefoon gehold? Of zei ze: 'Het is toch maar het bremveld, eindelijk zullen we van dat knisperende onding verlost zijn.' De oranjerode beesten dansten wild achter het bos, rosse schaduwen wemelden in de lucht. Er was gepiep, geruis, branding van gekleurd schuim. Grote zweetdruppelen biggelden op zijn voorhoofd. Wat ging er gebeuren? Ze zouden toch niet wachten tot de heiduinenvoeten verkoold waren, tot het bos een hel geworden was? Wat deed ze nu? Ze moest iets doen. De triomf werd verslagenheid, en almaar luider hamerde het in hem: Je moet zelf iets doen, je moet zelf... En toen was er een onnatuurlijk geluid dat dingelend aanzwol. Twee rode wagens met knipperlichten raasden over de asfaltweg. Honderd meter verder draaiden ze in het karrespoor, links.

Nu kon hij ook wel gaan kijken. De zerpe, roodbruine smook kringelde tussen de dennestammen. Toen hij op de duintop kwam, zag hij dat de brandweerlui met allerhande alaan poogden het bremveld te omsingelen. Onvoorstelbaar mooi was het vuur, met rode en gele tinten die met geen verf ter wereld te evokeren waren. Bloed misschien van zeldzame vissen, sap van planten. Oorverdovend zwelgen en krimpen. Waar was zij? Sal naderde hoestend. De mannen

groeven koortsachtig in de heide, ze zwaaiden de zoden in het vuur, de gensters waaiden op en doofden.

‘Neem een spade!’ brulde een kale vent hem toe.

Sal raapte een troffel op, maar hij had een ander doel. Onopvallend werkte hij zich naar rechts, tot waar hij haar zag. Ze stond naast een oud heertje dat met zijn stok wees en bekommerd het hoofd schudde. Ze droeg een licht kleedje en had een overgooiertje omgehangen, haar armen had ze onder haar boezem gevouwen. Sal kreeg de stalknecht in de gaten: die werkte als een bezetene en wilde blijkbaar tonen wat hij wel kon, hoe sterk hij wel was. Ook Sal begon nu te graven. Er kwam nog een brandweerwagen. ‘Greppeltjes graven! Niet blussen, dat baat niet!’ brulden de mannen.

De hitte wervelde schroeiend, aangedreven door vlammen, door energieën die ergens diep uit de heide loskwamen. Gepiep van wezels, veldmuizen, hagedisjes. Dit was het mooiste spel waaraan Sal ooit deelnam, het was beroezend: de prinses sloeg hen gade. Ze zag wat mannen konden, wat hij kon. Sal was gelukkig, gelukkiger alleszins dan wanneer hij zich 's avonds liet uitdeinen in het niets of wanneer hij dronken was. Het duurde niet lang genoeg.

De brandweermannen troepten samen, ze veegden hun zweet af, rolden sigaretten en vloekten.

‘Hoe is het mogelijk dat zo'n onnozel stuk heide begint te branden?’

‘De spoken hebben het in brand gestoken.’

‘Er hebben er een paar liggen vrijen, geloof dat maar!’

‘Mijnheer Harduyn trakteert voor de blussers!’ riep iemand. Sal twijfelde een ogenblik, dan sloot hij aan bij de groep. Er waren nog mannen zonder uniform, dat zouden wel villabewoners uit de omgeving zijn.

Ze drumden rond de klaptafeltjes die op het ruwe gazon stonden. De courtisane en haar stalknecht schonken bier in. Brandweermannen kunnen goed drinken: in één teug ledigden ze hun glas. Sal stond een beetje timide terzijde.

‘Geef mijnheer ook een glas, Roa,’ zei de stalknecht terwijl hij Sal toelachte.

Ze had lange, fijne handen, en een kuiltje in haar kin, en glinsterende ogen, en ze lachte, ze lachte toen ze hem het bier aanreikte. Wat later hoorde hij haar wat zeggen, en het klonk zilver door het bronzen geluid van de mannen. Hij glimlachte, hij was blij, de voldaanheid maakte hem loom.

Tenslotte kraamden de mannen op, hij dreutelde hen achterna. Ze heet Roa, dacht hij, eindelijk weet ik dat ze Roa heet. En eensklaps leek het hem of hij het had kunnen weten, er paste geen andere naam bij haar.

Thuis, vóór het wasbekken, keek hij zichzelf in de ogen. Zijn gezicht gloeide, de roetvegen streepten erover alsof de dood zijn kop in zijn bezwete hand gehouden had, als twee lange geribbelde houtwormen lagen de littekens erin. Gekke, onzinnige vleesbloem met de meeldraden van de wanhoop in de ogen. Het was een misdaad, ja, maar die kwelling was niet meer om te verdragen. En ze was niet teruggedeeind voor het kruis van wild vlees dat het ongeluk in zijn gelaat geslagen had. Hij wist nu toch eindelijk dat ze niet gehuwd was, en dat ze niet bang was voor een verongelukte kop.

Buiten stopte een auto. Dat kon alleen maar Suzanne zijn. Wie zou ze nu weer op sleeptouw hebben? Hopelijk niet die gekke leraar van voor veertien dagen. Leraar in de moraal, mens, stel je voor. Sal dopte zijn hoofd in het volgelopen wasbekken. Het water gaf hem de indruk dat hij intenser leefde dan anders.

Jenever

Ze waren nog met twaalf, Koksiaan had ze geteld: vier wijven, zeven venten, en hijzelf. De elf anderen waren dronken, ze konden geen jenever verdragen, en Koksiaan trakteerde uitsluitend met jenever. Hij zat erover te dubben, hoe het vroeger was als er iemand van de Beau-monde begraven werd. Bij de begrafenis van Kaddee waren ze drie dagen op zwier geweest, dat was een rekord, maar de Pluvier haalde toch ook twee dagen, en de Hongaar dan, en Tuba, en de Pauwin, en de Non, en Poezel: ze haalden één dag en meer. Zolang Koksiaan zich kon herinneren, waren deze cafétochten ten teken van rouw de waardemeters van geliefdheid en droefheid in de Beau-monde geweest. De pastoors vergaven het nooit, ze spreekten ertegen; de schoolmeesters spotten ermee in de school; en het dorp sprak er altijd schande over: ‘Die van de Beau-monde, dat crapule, blijf er weg als je wat om je goede naam geeft.’ Koksiaan grijnsde: op hun blote knieën kwamen ze tijdens de oorlog op het gehucht bedelen om fazanten, hazen en brandhout, en om jenever natuurlijk.

Het liep naar zijn einde en het was nog niet eens licht buiten. Ze konden niet meer drinken, die jonge snoeshanen, ze moesten steeds nuchter zijn om met hun auto te kunnen rijden. En die gepommadeerde wijfjes: aldoor liepen ze te zeuren en aan de mouwen van de venten te trekken. Dat bestond vroeger niet, zoiets leidde tot ruzie en tot het tegen-

overgestelde van wat er geëist werd. De Poilu haalde dus maar een halve dag, het was verschrikkelijk.

Eén van de jonge venten, hij had niet eens een bijnaam, kwam in zijn gezicht lallen: ‘Die van het kasteel, het zijn smeerlappen, Koksiaan. Ze denken dat ze met een gewone dagloner alles mogen doen, maar vroeg of laat...’ Met een vliemend handgebaar sneed hij zijn kop af.

Zijn wijfje porde hem in de rug, zanikend: ‘We moeten naar huis, Jean, over een paar uur moet je gaan werken.’

Hektor, de waard, sloeg de pas binnen gegooide krant open op een tafeltje. Ze drumden om hem heen. Koksiaan bleef zitten, hij had nooit leren lezen. Hij hoorde hen vloeken. ‘Ze hebben de luisbos vrijgelaten,’ zei er één. ‘Hier: ...wettige zelfverdediging, en daarom werd boswachter I.W. dan ook buiten vervolging gesteld. Het slachtoffer Ronald d’Hulst werd gister begraven.’

‘Als ik dat beest ontmoet,’ dreigde Jean.

‘Dan doe je niets,’ vulde zijn wijfje kwaad aan. ‘Wat denk je dat de jonker gezegd heeft, toen hij ontdekte wat er met zijn zuster gebeurd was?’

‘Zoiets doet iemand van de Beau-monde niet. Zoiets doen maniakken, en hier zijn de mensen gezond. Maar in het dorp hebben die van de Beau-monde het altijd gedaan. Dat stukje heide in de villawijk hebben wij immers ook in brand gestoken...’ Het klingelen van de deurbel deed Jean ophouden. ‘Godverdomme,’ zei hij en toen ging hij ook buiten, zijn wijfje achterna.

‘Zoiets had vroeger moeten gebeuren,’ dacht Koksiaan luidop. Hij gooide verachtelijk zijn borrel op de grond en zette knersend zijn voet in het glas. ‘Nog één keer ten hoogste zou die smeerlap op nachtronde gegaan zijn.’

Ze haalden de schouders op: een vent van eenenzeventig hoefde hen niet op te draaien, de tijden waren veranderd; als je tegenwoordig je geweer afvuurde, haalden ze zelfs het laatste korreltje schroot uit de bast van een den om je voor twintig jaar te kunnen opsluiten.

‘Het is vroeger gebeurd,’ opperde er één.

‘Ja, maar niet met iemand van de Beau-monde,’ zei Hektor. ‘Bangschijters!’ walgde Koksiaan. ‘Dat had Kaddee moeten meemaken, of de Pluvier. Omdat de Poilu een konijntje neerlegt, schieten ze de kloten van zijn lijf. Boem! Een konijneleven tegen een mensenleven. Kaddee zou die boswachter vol zout geschoten hebben, en de Pluvier had voorzeker zijn huis in brand gestoken.’

‘De Poilu had moeten weten dat het levensgevaarlijk was na die moord op de freule,’ zei het augurkenboertje met een dubbele tong. ‘Maar de Poilu kon het stropen niet laten, hij kon geen week thuisblijven. En hij had toch ook op de jonker en Ouwe Ignaas geschoten.’

‘Deze zomer heeft de Poilu drie reeën neergelegd,’ bazelde een snotneus.

‘Een konijn, een ree of een olifant: het zijn beesten, jongen, maar de Poilu was een mens, én een goed mens. Vraag het maar eens aan die drie sukkeltjes van Gouda Molenaar. Ik wéét dat de Poilu nooit een vinger naar een mens heeft uitgestoken, een mensenleven was iets heiligs voor hem. De jonker en die boswachters liegen, als ze zeggen dat de Poilu op hen schoot.’

‘Die oudste van Gouda Molenaar zal het gelag betalen,’ zei het augurkenboertje. ‘Hij zal weldra weten wat het kost op iemand te schieten.’

‘De jongen kan niet eens een geweer vasthouden!’ smaalde Koksiaan. ‘Hij heeft zo hard gelopen, dat hij niet weet wat er achter zijn rug gebeurd is.’

‘Niemand kan zeggen wat er gebeurd is, Koksiaan. Jonge Ignaas heeft gezegd dat hij in het wilde weg terugschoot, omdat het om zijn leven ging.’

‘In het wilde weg... niemand verdient het zó doodgeschoten te worden. Dat had Kaddee nog moeten beleven, of de Hongaar! Ik ril als ik eraan denk. Maar jullie zijn mosselen, de hele Beau-monde is een mosselbank geworden.’

‘En jij dan, Koksiaan? Je leeft toch ook nog? Of kun je de

trekker van een geweer niet meer overhalen als je eenenzeventig bent? Wat zou Kaddee daarover gedacht hebben?’

‘Ach, kom, laat Koksiaan suffen, hij begint kinds te worden.’ Ze draaiden hem de rug toe, dronken hun laatste jenever, en wauwelden nog wat over een tweedehandse auto die beter was dan een nieuwe. Tien minuten later waren ze weg, zonder groet, zonder naar hem om te kijken. Koksiaan was nog alleen goed om te betalen, voor de rest telde hij niet meer mee. Er was ook zoveel veranderd in de Beau-monde, de hele wereld was veranderd.

‘Trek het je niet aan, Koksiaan,’ zei Hektor. ‘Je weet toch ook dat het niet meer is zoals vroeger, de wereld is véél kleiner geworden, en je kunt toch niet van die jonge mannen verlangen dat ze hun hele toekomst naar de bliksem gaan slaan of schieten om een dode te wreken.’

‘Het zijn lafaards, allemaal. Kaddee zou...’

‘Ze hebben Kaddee maar amper gekend. Ze voelen trouwens de Beau-monde niet meer als een gehucht, voor hen is het een deel van Eisterlee.’

‘Ze denken dat ik een lafaard ben.’

‘Laat ze denken wat ze willen, veeg er je voeten aan. De Poilu zou dat ook gedaan hebben.’

‘De Poilu was mijn beste vriend.’

‘Vroeg of laat verliest iedereen zijn beste vriend.’

Koksiaan stond moeizaam op. Toen hij over de straat liep, zwijmelde hij wat. Hij was ook niet meer wie hij geweest was. De eiken langs de weg stonden te sterven van ouderdom; het water in de sloot rond het totaal vervallen herenhuis, waaraan de Beau-monde zijn naam ontleende, lag te rotten onder spitse biezen en worstelend kroos. Een lafaard: dat was het ergste. Ze wisten niet eens wie Koksiaan eigenlijk was, wat hij in zijn leven verricht had, hoe hij tijdens de oorlog zelfs in de winter over het Albertkanaal zwom om de ondergrondse berichtenketen gesmeerd te laten lopen, hoe hij een boerin en twee paarden uit een brandende boerderij gered had, hoe hij in honderd kermistwisten als laatste op de brug

bleef om de eer van de Beau-monde te vrijwaren. Het was een verschrikkelijke blaam voor iemand van de Beau-monde: een lafaard. Kaddee zou zijn mes getrokken hebben, de Pluvier zou alle tanden uit die lasterende mond geklopt hebben, Poezel zou zich uitgeraasd hebben in schuimbekkende verwensingen en banbliksems. En Koksiaan... Koksiaan had iedereen en alles overleefd, hij was te oud geworden om met een mes op zak rond te lopen, om zijn vuisten in het gezicht van iemand te ballen, om ook maar één uitdagend woord uit te spreken. Ze namen hem niet meer au sérieux, ze lachten hem uit, achter zijn rug haalden ze de schouders op: ‘De oude Koksiaan zat daar weer te foeteren.’

Het zweet brak hem uit, het zou weer een warme dag worden. In de eerste klaarte stond hij in zijn tuintje naar de groenten te kijken, het werk van een oude vent: savooien, rode en witte kolen, porei, selder, worteltjes, bonen, en aardappelen die hij absoluut moest rooien. Hij nam de riek uit het oude geitestalletje en stak de eerste bos uit. De knollen blonken goudachtig tussen de klonters aarde. Het dorre loof zwierde hij op een hoop. Vanavond zouden rode vlammen knetteren, de vale smook zou over de Beau-monde zeulen, en de mensen zouden zeggen dat Koksiaan toch nog steeds op één dag vierhonderd bossen aardappelen kon uitdoen. Een lafaard. Ik heb geen geweer meer, dacht hij, en dat van de Poilu... De Poilu was dood. Zaterdag zouden ze dus niet gaan kruisjassen bij Hektor. Ik ga een geweer kopen, dacht hij, deze namiddag fiets ik naar de stad, niemand hoeft het te weten. Die koelies mochten het zelf uitvissen wie er in de Beau-monde laf was en wie niet. Koksiaan werkte als een bezetene, en langzaam verscheen er een glimlach in zijn gezicht.

Zes uur later was die glimlach er nog, star en stijf onder het verharde stof. Eerst dan ging Koksiaan naar binnen in de kleine, oude werkmanswoning. Het spek van gistermorgen lag wazig en diep in het vet. Het smaakte heerlijk. De koffie was koel en sterk.

Een schrijver in het dorp

Mijn vrienden verdienen huizen en auto's, ze bedotten het ministerie van financiën, en doen voor geen koning nog hun hoed af. 'De goden van het pragmatisme,' zeg ik smalend tegen mijn vrouw. Mijn bombast en mijn satirische prikken brengen haar echter niet meer aan het lachen. Ze heeft haar geloof in mijn capaciteiten verloren. 'Jouw tijd komt ook wel,' placht ze vroeger te zeggen. Tien jaar lang heb ik haar echter deelgenote gemaakt van mijn ontgoochelingen, en dit jaar - of was het vorig jaar reeds? - heeft ze ermee opgehouden me aan te moedigen. Het kan nu niet lang meer duren dat ze mij met rust laat in mijn vrije tijd. Er zijn duizend soorten bijbetrekkingen die het leven van een gelukkig man kunnen vergallen, ik heb nochtans gewerkt. Mensen, wat heb ik gewerkt: vier romans, tweeëntwintig verhalen, drie toneelstukken, kritiek over alles en nog wat, en gedichten... zijn het er duizend?

Hoe komt iemand ertoe zich zó uit te putten zonder merkelijke resultaten, zonder utilitaristische motieven? Ik weet het niet. Hoe begint iemand in zichzelf te geloven? Kiemt de eigenwaan in de bewonderende stolp van de moederliefde? Wordt de zelfoverschatting gezaaid met de waarderende woorden van een of andere leraar? Of is alles slechts een doem die zijn onnaspeurbare en grillige wortels heeft in de humus van de reïnkarnatie? Niemand heeft dit mysterie ooit opgelost, er is geen oplossing voor.

Soms maak ik zo mijn rekening: tien jaar aan een gemiddelde van drie uur per dag... Bij God, een groot braakliggend landbouwbedrijf zou met al die uren tot een rijke oogst kunnen komen. Maar ik kan het niet: ik speel in mijn korenvelden, ik dartel door mijn hooilanden, en tot een oogst kom ik niet. Alles is rijp en aan iedereen vertel ik: 'Kijk eens hoe mooi het is!' En ik pluk korenrozen, en ik riek aan de spurrie, en ik praat met de paarden, en ik streel de koeien, maar tot een oogst komt het niet. Mijn moeder, mijn vrouw, mijn vrienden: ze geloofden nochtans in mij, ze toonden hun interesse. Achter mijn rug zeiden ze: 'Hij kan het, hij wordt het.' Aan mij vroegen ze: 'En hoever staat het, schiet het op?' 'Ja,' zei ik dan, 'ja, ik geloof dat ik nu aan iets goeds bezig ben, nu zal het wel lukken,' telkens weer. Maar het lukte niet, en stilaan kregen ze medelijden met de mislukking die ik werd, en de interesse van de vrienden ging zich beperken tot een vage zinspel en een schouderklopje, terwijl 's avonds mijn vrouw vermoedigheid voorwendde en de lektuur van mijn literaire preparaten op lange banen schoof. Alleen mijn moeder blijft heilig overtuigd van mijn miskende grootheid. 'Je bent nog maar eenendertig,' zegt ze, 'je moet geduld hebben. Je bent vertrokken van niets, vergeet dat niet.' Met dat niets bedoelt ze wellicht het feit dat haar familie voor vijftig jaar nog in de sloppen van pauperisme en analfabetisme versmoord zat.

En intussen werkten mijn vrienden zich op, spelenderwijs, en bleef ik arm, zwoegenderwijs. En zo werd ik een paria te midden van parvenu's, een nare zonderling te midden van opgeruimde epikuristen.

Misschien zou alles niet zo erg zijn, indien ik een onnozele hant was die niet wist wat er precies haperde. Maar ik ben geen knul: ik weet zeer goed wat er sputtert in mijn schrijverschap, ik wist het verdomme tien jaar geleden reeds. Toen dacht ik echter dat idealisme en dynamisme alles wel voor mekaar zouden brengen, stel je voor: dat dacht ik toen!

Ik weet dat dit werk mijn laatste kans is: mijn vrouw zal me

geen respijt meer gunnen, de vrienden zullen me gaan uitlachen, wellicht zal zelfs mijn moeder gelaten zuchten. En eerlijk, totaal eerlijk voor mezelf, moet ik toegeven dat ik stilaan mijn leven begin te verknoeien. Het wordt een helderheid in mij: je houdt jezelf voor de gek, man, houd ermee op, het was een mooie utopie, houd ermee op vooraleer je begint te verzuren of te suffen, beperk je schrijfdrift tot een dagboek of een verhaaltje voor je kinderen, koop een televisietoestel en geniet van de weinige ogenblikken rust die nog van de tafel van een bijbetrekking zullen vallen, gooi die obsessie weg en wees zorgeloos, zorgeloos, zorgeloos.

Dit werk is dus mijn laatste kans, mijn laatste bezetenheid, het tikkeltje halsstarrigheid dat ik nog heb overgehouden. Mijn eergevoel is helemaal onttakeld door een onophoudelijke teleurstelling: dit wordt een allerlaatste heropflakking. Daarna wordt het vuur gedoofd en ga ik slapen tot ik alles vergeten ben. Waarom zou ik van dit laatste werk geen apologie voor mijn falen maken, een gekke biecht voor een minachtende lector van een of andere uitgeverij, want verder geraakt ook dit werk niet, tenzij ik een meesterwerk schreef... een meesterwerk. Ik zit hier te schokken van het lachen, ik zit hier te bulderlachen achter mijn versleten schrijfmachine. Ik lees reeds de brief van de uitgeverij, ik zie mijn stomverbaasde vrouw, zij holt naar haar moeder en hijgt: 'Ik heb je toch altijd gezegd dat hij het kon, nu zie je het.' De burens kijken eensklaps met respect naar me, ze pakken met me uit bij hun kennissen: 'Ja, hij woont daar naast ons, soms komt hij naar de televisie kijken, een fidele vent. Ja, we wisten wel dat hij boeken schreef, maar zó ...neen, dat hadden we niet verwacht.' En de vrienden informeren reeds naar het volgende werk; de kollega's proberen hun jaloersheid weg te steken achter onverschillige grimassen en pluizen voortaan de dagbladen uit tot ze hèt gevonden hebben: ongunstige kritiek... en dan: 'Zoiets kan iedereen schrijven, je ziet het wel. Als ik daar mijn tijd mocht insteken... En wie koopt nu zo'n boek, een roman? Met het schrijven van boeken is hier

nog niemand rijk geworden.’ Mijn moeder zal zeggen: ‘Het is een mooi boek, jongen.’ Lezen zal ze het niet, neen, maar ze zal over de omslag strijken met die witte hand van haar waaraan de trouwring zo dun is geworden, een gouden adertje tussen zwarte bobbeltjes.

Ik moet een meesterwerk schrijven; ik moet bewijzen dat ik de vrije tijd van tien jaar niet verprutste, dat ik al die namiddagen en avonden geen luiwammes was, geen psychopatische figuur.

Ik moet een meesterwerk schrijven, ik moet... ‘Maar,’ zeggen ze, ‘laat die remmende pudeur varen. Je bent katholiek, goed, maar is dat dan synoniem van bang en idyllisch? Een schrijver moet toch vrij kunnen scheppen, hij moet creaturen tot leven kunnen roepen die niet beperkt worden door steppengordels van onvruchtbaarheid als stichting, voornaamheid, eerbaarheid... God heeft toch ook de godloochnaars, de booswichten en de verstokten geschapen? Een schrijver die denkt: wat zullen die en die zeggen als ze dit lezen, vervalst het leven en veredelt niet maar ergert. En als het koortsogenblik van de verblindende waarheid gruwelijke heiligschennissen dikteert aan de creaturen, mag de doofpot niet naast de schrijftafel staan, mag wél de moralist of de moderator, toevallig in de buurt, de schismaticus of de schlemiel terechtwijzen, op voorwaarde dat leven en vrijheid, waarschijnlijkheid en eerlijkheid er niet door geschonden worden. Een schrijver moet suggereren, uiteraard, maar als erotische kortsluitingen er hem systematisch toe drijven, om redenen van schroomvalligheid en kiesheid, een onnatuurlijke black-out te eerbiedigen, dan maakt hij onrechtstreeks reclame voor de sensatielektuur en verft hij zichzelf dood met epiteta als braaf, preuts en flauw.’

Dat zeggen ze en ze vergeten dat ik, zoals zovele andere uiteraard genuïlkorfde schrijvers, leraar ben aan een vrije school en dat een heleboel artikels in ‘Verantwoordelijkheden en Statuut van de christelijke Opvoeders’ dienaangaande tot gevolg kunnen hebben: de terechtwijzing, de

blaat, de disciplinaire schorsing met vermindering of met inhouding van wedde, de terugzetting in rang, de terugkeer tot het voorlopig regime en de ontzetting uit het ambt.

Zie mij daar staan met mijn ‘vrij’ diploma waarmee ik niet in het ‘officieel’ onderwijs terecht kan. En ik heb een vrouw, ik heb kinderen, en een katholieke familie in een katholiek dorp.

‘Letterkunde moet boven die kleinburgerlijkheid uitreiken,’ zeggen ze, ‘een auteur mag niet gegispit worden om de dekadentie van de personages die zijn creaties bevolken.’

Ach, kunnen jullie hen misschien leren wat letterkunde is? Ik probeer het reeds tien jaar en ze denken dat ik zo mijn gekke buien heb.

In mijn handen zitten dus de kernbommen oneer en broodroof, en tot een meesterwerk kom ik wellicht nooit... tenzij ik me camoufleer, zoals het onderbewuste dat tijdens de slaap doet om zich te manifesteren, met het kleed van de droom, of tenzij ik me baad in het drakebloed van de satire. Maar is zoiets niet een beetje laf? Ik weet bij voorbaat dat ze me niet zouden lezen, laat staan begrijpen, dat ik dus geenszins voor een verantwoordelijkheid zou komen te staan. En tenslotte wil ik ook niet dat ze later tot mijn kinderen zouden zeggen: ‘Je vader was ontoerekenbaar.’

Maar waarom deze uitvluchten, waarom mezelf aldoor paaien? Ik durf toch niet schrijven wat ik kan en zou moeten schrijven, ik durf zelfs niet laf zijn. Daarom vertel ik misschien best het verhaal van de pijn die ik lijd, als ik een meesterwerk vermoord.

Wat de drie vorige hoofdstukjes dan komen uitgesproken in dit boek? Of die iets te maken hebben met mijn meesterwerk? Dat zit zó: deze gebeurtenissen, die verder in het boek in en uit elkaar zullen lopen, verhaal ik als getuigend schrijver, als kroniekschrijver van het dorp. Om deze verhalen hoeft niemand mij met de vinger te wijzen, ze zijn echt gebeurd, en ik geef alleen maar een samenvattend, zij het soms verbloemd relaas van wat ik hoorde vertellen.

Het is echter steeds mijn droom geweest te kunnen fantazeren, mensen uit het niets op te roepen, hen gelukkig te maken, Utopia te verhalen. Maar om dat te kunnen, moet je zelf al héél erg sereen zijn: geen jaloersheid, geen nijd, geen haat. En zó zuiver, neen dat ben ik ook niet. Enfin, ik wil het tenminste, ik wil het geluk zelf schrijven, alhoewel ik maar al te goed besef dat authenticiteit, waarschijnlijkheid, spanning en andere literaire (on) deugden zoiets moeilijk tolereren.

Met als achtergrond een aantal rampzalige dorpsgeschiedenisjes ga ik een paar mensen in leven roepen die op een ander niveau evolueren en die precies de deugden bezitten die de andere dramatis personae hadden kunnen redden. Let wel op: deze utopische schepsels hebben nooit écht bestaan, en toch betekent zulks niet dat hun optiek en hun opinies de mijne zijn. Waarmee ik dan weer maar benadruk: in godsnaam, wijs mij niet met de vinger, als je mocht geërgerd worden.

Intussen geloof ik dat mijn meesterwerk reeds naar de bliksem is: een schrijver kondigt nu eenmaal niet aan wat hij precies gaat vertellen, en hij vraagt ook niet aan zijn lezers dat ze asjeblijft op zijn personages zouden verliefd worden.

Iris

De eenzaamheid is verstard in de bruine verdroogde vochtvlekken op het behangselpapier: planisferen van ongekende werelden. De eenzaamheid verdoemt het leven elke dag met nieuwe peripetieën. 's Morgens is ze aarzelend, 's middags pijn, en 's avonds wordt ze paniek. Zo is het althans met een eenzaamheid die vier jaar oud is. Toen zeiden ze in het dorp: 'Het zog trekt haar naar de kop, ze zit op de schoorsteenmantel en ze kent hem niet meer, ze is bang voor hem.' Het zog was bestemd voor iemand die nooit ademhaalde en die bij haar geboorte de kleur had van een lichtgrauwe gummipop. Zo ziet de dood eruit van iemand die nooit het daglicht zag.

Medelijden houdt het geen vier jaar uit: 'Zijn wijf is zot,' zeggen de leerlingen, 'ze zit in het gekkenhuis.' In het dorp spreken ze er niet meer over: het stof der woorden is over de tragedie neergezegen, de ergste wauwelaarster vindt zichzelf vervelend als ze iets voor de honderdste keer vertelt. Erger zijn de vrienden, de kollega's, de superieuren, de welmenende kennissen: 'Hoe is het nu met je vrouw, Mig? Wat zeggen de dokters? Ben je naar haar toe geweest vorige zondag? Wil je haar de groeten doen?' Elke week, elke dag, elk uur drupt dit vreemde serum van sympatieke wreedheid op hetzelfde gezwel.

'Hoe gaat het met je, Iris?'

'Ze drinkt graag appelwijn,' zegt de zuster, 'nietwaar, Iris?'

‘Moeder heeft de appelwijn zelf gemaakt. Ook dit jaar draagt de boom naast het kippenhok meer appels dan alle andere samen. Zou je moeder niet graag helpen bij het plukken, Iris?’

‘Ze zal veel eten en goed slapen,’ zegt de zuster, ‘nietwaar, Iris?’

's Middags, als de zieken in de gemeenschappelijke refter eten en hun dutje doen, zit Mig in een restaurant naast de verbitterde. Hij kent de verbitterde reeds vier jaar: een vijftigjarig mislukt zakenmannetje dat slechts één levensmotief heeft: de wraak en al wat daarmee samengaat. Reeds zevenentwintig jaar elke zondag - het is een vreselijk instinkt geworden, een vloek tegen elke vorm van aanvaarding - komt de verbitterde zijn zwakzinnige moeder vragen of ze nog niet genezen is. ‘Hij heeft haar zot getreiterd,’ zegt hij, ‘en hij heeft al haar geld genomen, alles. Ik had niets, alleen haar. De smeerlap.’ Die smeerlap is zijn vader, een schatrijke aannemer, die hem in een weeshuis liet opsluiten en weer trouwde en kinderen kreeg en hem niet meer wilde kennen. ‘Als moeder weer beter is, sleuren we hem voor het tribunaal!’ zegt hij. ‘Weet je dat ik tien jaar lang gedacht heb dat ze dood was?’ Als hij dat zegt, klopt hij met zijn vuisten tegen zijn voorhoofd. ‘En toen kwamen ze me vragen of ik dan geen onderhoudsgeld wilde betalen voor mijn moeder.’

Dat is het verhaal van de verbitterde en elke zondag moet Mig dit aanhoren. Voor wat Mig hier komt doen heeft de verbitterde geen belangstelling, dat dient zijn wraak niet.

Iris eet de druiven op die hij haar in de mond steekt. De golflengte van wat hij zegt wordt echter door vreemde zenders gestoord. Het heeft geen zin een andere golflengte te zoeken, in haar hoofd zijn er slechts woestijnen en strakblauwe hemelen: alles is opgelost, ook het mysterie der anderen.

Zacht was haar buik, en barok als een wolk die loom beweegt in de herfstlucht. De gele hoedjes op de luchter gaven aan haar huid het wonder van vele lichtjaren, de tepels waren

donkere kratertjes met de afdruk van verkoolde sterretjes erin. Ogen en mond verhieven dit mirakel van de natuur tot vrouw. Het is heerlijk met de natuur één te zijn, en in de vrouw te kijken, en haar bestaan te horen. Het was maandagnacht toen de doodkloppertjes in haar rug aan hun afbraak begonnen. Om zes uur 's morgens was haar zachtheid kippevel geworden. 'Ijselijke spinnen kruipen over me heen,' zei ze tegen de dokter. En terwijl Mig in de keuken naar een teil en een badhanddoek zocht, gilde ze boven elke pijn uit. Toen hij hijgend de slaapkamer binnenviel, vroeg de dokter een draad en een schaar. Tussen haar benen lag de menswording van het geheim ineengedoken. Een zwarte vizzende streng verbond de natuur met de dood.

'Doop het,' zei de dokter.

'Het leeft niet...'

'Je kunt nooit weten.'

Mig hakte het wijwaterbakje van de muur en goot de luttele inhoud in zijn handpalm. De dokter lichtte het valse hoofdje op.

'In de naam van de vader, de zoon en de heilige geest doop ik je.'

Iris lag met grote uitgebrande ogen naar hem te kijken. 'Is het een meisje?' vroeg haar kapotte stem.

De dokter knikte en scheidde hen van elkaar.

'Het moest Doris heten,' schreide ze.

'Begraaf het maar,' zei de dokter, 'diep genoeg.'

'Mag ik het zien, Mig?' smeekte ze.

De dokter schudde het hoofd. 'Je moet dit vergeten,' zei hij. Maar Mig wist dat Iris nog nooit iets vergeten had waarvan ze hield. Het noodlot van Iris was dat ze te veel en te grote gevoelens moest in bedwang houden. Zo bijvoorbeeld kon ze nooit weg met haar medelijden. De kleine jongen van de burens, die door zijn moeder geregeld werd buitengesloten en die dan spelen moest met zijn vijf jaartjes en zijn kapotte miniatuurautootjes, werd door haar binnengeropen als ze dacht dat het te koud was: ze zette het ventje bij de kachel

met haar foto-album en liet hem vuilen vingerafdrukjes kleven op haar dierbaarste souvenirs. Ze had medelijden met Mig als hij over schoolhoofdpijn liep te zeuren; ze had medelijden met haar moeder en haar zuster en haar vriendinnen en haar burens, die haar bijgevolg als een soort van klaagmuur gingen beschouwen. En nu heeft iedereen medelijden met haar, en ook wel met hem, medelijden dat haar onverschillig laat omdat ze het niet begrijpt maar dat hem totaal en uitzichtloos inmuurt. En elk jaar wordt de kans op genezing kleiner, en het medelijden wordt definitiever... Maar nu vandaag is er iemand door die muur gebroken (of werd ze gewoon over de muur getild en had het ook alweer wat met medelijden te maken?): een meisje, Arabel van Olmen, kwam binnen met een boekje, en ze vroeg of mijnheer Matrode het toneelstuk van de meisjesjeugdbeweging wou regisseren. De freule had hun vroeger reeds de raad gegeven het aan hem te vragen, zei ze, de freule had hem vroeger zien toneelspelen te Mirtenhagen, en ze had grote bewondering gehad voor zijn talent. De pastoor was het er ook mee eens.

Mig keek haar argwanend, dan weigerig aan; hij stond op het punt zich weg te steken achter gefingeerd werk, toen hij plots (en dat voor het eerst sedert al die jaren) beseftte hoe mooi een meisje kan zijn en hoe aangenaam om mee te praten. Hij zag dat haar vreugde bij het horen van zijn instemming echt was, en op dat ogenblik besloot hij zich voor dit karweitje helemaal in te zetten. 'Het Fabrieksmeisje' stond er boven een melodramatische tekening op de flap van de brochure, er zat een gestencild blaadje in met de data van de repetities erop.

Mig zag dat zijn moeder blij was en toen het meisje weg was, zei ze: 'Ken je haar niet? Over enkele maanden gaat ze als kinderverzorgster naar Indië.'

'Ik ben eens benieuwd hoe Iris zal reageren, als ik haar dit vertel,' zei hij peinzend. Zijn moeder keek hem vreemd aan.

Er is dus iets gebeurd vandaag, eindelijk is er iets gebeurd

dat niet in één van de talloze romans uit zijn boekenkast staat. Waarom gaat zo'n dorpsmeisje naar Indië? Is zij het slachtoffer geworden van een of andere katolieke prater? Heeft zij een ontgoocheling opgelopen op amoreus gebied? Kan ze het thuis niet uithouden? Of is het zuivere edelmoedigheid die haar beweegt? Iris offerde zich ook altijd op. Ze ging thuisblijven bij de kinderen van haar zuster, ze deed de grote schoonmaak bij de ziekelijke buurvrouw, ze zette het haar in van al wie erom vroeg, en leende alle huishoudapparaten uit die niet te zwaar of te heet waren, ze hielp koken bij teerfeesten, ging bloemen planten in het genadeoord en was de godin van alle leursters, bedelpaters en almanakken- of kaartenverkopers.

Het linkerbeen met de zware ortopedische schoen

Zoiets dacht je niet, zoiets zei je niet, schreef je niet. Je las het in de krant: dus het gebeurde, maar het bleef onwezenlijk, ongelooflijk, onmogelijk, tot het jezelf deerde, plots, vlakbij. Dan kon je in een sloot gaan liggen, alles over je heen laten gaan, weigeren te geloven, te aanvaarden.

Het druilregende. Ambro beukte tweemaal met zijn rug tegen een den zodat de zware druppels verfrissend in zijn haar pletsten. De drie arbeiders keken angstig naar hem. Ze hadden een put gegraven in het schaarhout, er zaten vegen van de roestkleurige aarde op de dijen van hun blauwe overals. Het reusachtige arduinen kruis lag tussen de kreupele uitlopers van het dennenbos; achter het schaarhout pijlde de asfaltweg nat glimmend naar het dorp, naar de moordenaars met hun kerk en de aaneengeregen huizen errond. **HIER WERD BIRGITTA MARLING VERMOORD** stond er in het arduin gekapt, niets meer, voor haar zielerust hoefde hier niemand te bidden. Als er een hemel bestond, dan poogde zij daar reeds vier weken de anderen gelukkiger te maken. Maar er bestond geen hemel, er bestond alleen een ik... én voorwerpen, voorwerpen om van te duizelen, elk met zijn eigen tijd, zijn eigen relativiteit, zijn eigen dood aan het einde van de toegemeten draagwijdte. En kunnen denken was wel het ergste, want het was weten dat hij niet wist of ze wel gelukkig was ginder, het was radeloos van onmacht beseffen dat hij kapot ging aan wrok en haat, het was zich met schokken realizeren

dat hij alleen was voortaan, en dat het vroeger toch wel mooi was geweest. Waarom had hij haar niet af gehaald? Waarom was hij met Ouwe Ignaas op nachtronde gegaan? Waarom had hij haar niet laten chaperonneren zoals dat betaamt voor een jonkvrouw? Waarom had hij het woekergeld van de ouwe heer Polycarpus niet besteed aan haar bescherming? Waarom moest Katia van de rentmeester toen juist angina hebben? Waarom moest Birgitta dat idiote toneelspel van die jeugdbeweging regisseren? Waarom moest die onderpastoor steeds achter haar aanzitten? ‘De freule zal voor ons bidden,’ zei hij bij het open graf, precies of hij beval zijn meid de koffietafel te dekken.

De arbeiders hadden het kruis tot bij de kuil gesjord, het voeteinde lag juist boven de opening. De grootste had reeds driemaal godverdomme gezegd, en nu antwoordde de kleinste dat iedereen zijn kloten kon kussen. Toch vatten zij nu post aan de drie uiteinden. ‘Eén, twee...hop! Houden! Eén, twee...hop! Jààà...’

Terwijl Ouwe Ignaas over de berm van de Severinusdreef (hij leek wel bang om het asfalt te bevuilden - of verloor hij op het aardhars het levensnoodzakelijke contact met de grond van Donkheide?) naar het boswachtershuisje ging, liep Ambro langs de Polycarpuslaan naar de villa. Het witte huis van de rentmeester stond log en lelijk aan de linkerkant, rechts op de mooiste heuvel van De Negenooog (negen met dennen beplante heiduin) lag de villa. Het eeuwig brandende lampje aan de voeten van het in een nis prijken lievevrouwebeeldje werd omzwermd door kevers en motten, die dwaas tegen het glas opbotsten. Het geluid van zijn stappen op het bordes deed Barbaar grommen. Birgitta had hem binnengehouden, ze was verschrikkelijk bang als ze alleen thuis was: misschien had ze ontdekt dat hij het geweer meehad. Ze zou wel zitten te wachten op hem. Het ontroerde hem weer. Als hij de deur opende, sprong de glanzend zwarte groenendaler zot tegen hem op. De fiets van Birgitta stond niet in de hall. Zou ze het dan eindelijk aangedurfd hebben

hem in de garage te zetten? Onder de hoede van Barbaar hoefde ze toch niet bevreesd te zijn: die had de koelbloedigste apache reeds hachelijke ogenblikken bezorgd. In de huiskamer lag de krant open op tafel, de lege kop met het roodbruine teezakje erin stond er nog naast... Birgitta had het niet weggeruimd, Birgitta kón zoiets niet laten staan - ze kon geen slordigheid velen, Birgitta was niet thuis... Halfvier. Er was iets niet in orde met zijn maag. Als hij telkens drie treden oversloeg, hoefde hij maar viermaal te springen om boven te zijn: Birgitta's kamer was leeg, het groene muggengaas stond nog in het geopende raam. Hij huiverhijgde, maar hij wilde niet huiveren, niet hijgen: er was niets gebeurd, er kón niets gebeurd zijn: dit was een gewone dag, de nachtegaal float. Hij had afgesproken met Ouwe Ignaas, om elf uur zou hij in het boswachtershuisje zijn, Birgitta wist het, dat het laat zou worden. Misschien... ach ja. Katia van de rentmeester was met haar meegegaan, Katia speelde mee in dat toneelstuk. Hij moest Birgitta leren autorijden, om het even hoe, met een speciale wagen desnoods.

Barbaar dacht dat het een spelletje was: van het bordes springen, over de Polycarpuslaan spurten, bonken op de groen gelakte deur bij de rentmeester. Dat Wulfran niet dapper was, wist iedereen; 's nachts moest hij wel doodsbenauwd zijn, tergend lang duurde het. Hij bonkte nogmaals en brulde, dat hij het was, de jonker. Boven zijn hoofd, onder de luifel, stroomde nu de vuile glazen bol vol gelig licht. Wulfran opende verbouwereerd de deur, hij hield de hand voor de gulp van zijn lelijk blauwe piama.

‘Slaapt de freule hier, Wulfran?’

Wulfran staarde hem aan met uitpuilende ogen.

‘Is Katia thuis?’

‘Die is ziek, jonker. De dokter is hier geweest, ze heeft angina, ze...’

‘Dan is Birgitta alleen naar het dorp gefietst?’

‘De freule gaf er niet om, jonker. Mijn vrouw stelde voor dat

ik haar zou voeren en dan weer ophalen, omdat u naar Ouwe Ignaas moest, maar...'

'Verdomme, verdomme! Bel de rijkswacht op, Wulfran, zeg dat ze móeten komen, zo vlug mogelijk. Ik haal de wagen, haast je!'

Ambro zette met zijn mare het hele dorp op stelten. Er was niets abnormaals gebeurd, zeiden de meisjes van de jeugdbeweging: even vóór halftwaalf had de freule de parochiezaal gesloten, ze had nog een jong ding naar huis gebracht, en was dan in de richting van de Severinusdreef vertrokken. De veldwachter en de rijkswachters zochten rechts in het kreupelhout, zij (Ambro, Wulfran, Ouwe Ignaas en Jonge Ignaas) speurden links in de aanplantingen van dennen en sparren, toen - het was zeven uur geworden - een misdienaartje ademloos kwam vertellen dat Birgitta's fiets aan de ingang van de kerk stond. Ambro reed er met de rijkswachters naartoe: de fiets stond te fonkelen tegen de zwarte spijlen van de kerkhofafsluiting, er haperde niets aan. De kommandant probeerde de bel, en plots stond de veldwachter naast Ambro, groot en lomp: 'Ik... wij hebben haar gevonden, jonker, we waren er vlakbij.' Zijn geradbraakte woorden klonken alleen geloofwaardig voor de rijkswachters, die dadelijk in hun jeep sprongen. Zeker van een vergissing, een lugubere grap, een absurditeit uit een andere eeuw, was Ambro in zijn wagen gestapt, zeker van de onmogelijkheid omdat de laatste telgen van het geslacht van de ouwe heer Polycarpus onschendbaar waren, immuun voor elke vorm van laaghartigheid, heilig voor iedere uiting van dorpse brutaliteit.

Een jaar na zijn dood echter bleek de onfeilbare rechtschapenheid van de ouwe heer Polycarpus slechts een wandaad te zijn geweest die moest worden gewroken op zijn kleindochter; zijn zozeer geprezen naastenliefde was alleen maar een uitdagende kleinering geweest die moest worden vergolden door een beestachtige moord op een argeloze gebrekkige.

Ze lag voorover, oude kastanje- en eikebladeren zaten opeen-

gehoopt tussen hoofd en schouder; twee grillige zwarte strepen in de bruine humus onder de struiken liepen dood in de toppen van haar schoenen. Een rijkswachter had zijn jas over haar lichaam gelegd, en Ambro zag alleen haar linkerbeen met de zware orthopedische schoen waarvan het ijzeren stel zacht glom. Hij wilde haar opnemen, maar de rijkswachters lieten het niet toe: zij was dood en het parket moest eerst ter plaatse de nodige vaststellingen kunnen doen. Het moest allemaal officieel gebeuren, alles moest officieel zijn, ook de wraak en de boete, ook de liefde: het zou allemaal in de dossiers komen; en er zou een moordenaar gevonden worden, en er zou een jury gekozen worden, er zou een openbare aanklager zijn, en dan maar wachten op het varkentje met de lange snuit om het kranteverhaal af te sluiten. Hij werd gek, hij kon dat beeld met die verwrongen schoen aan de kindervoet van zijn grote zus niet langer verdragen, het werd als een wig in zijn hersenen geslagen, onuitstaanbaar. Hij wilde dat beeld wegnemen, hij wilde haar optillen: ‘Kijk, Birgitta, ik ben er nog, ik laat je nooit in de steek.’ Hij had gevochten met de rijkswachter die hem de weg versperde, herkulisch; hij had zijn gezicht kapot geslagen.

Ouwe Ignaas had hem tenslotte naar huis kunnen leiden, maar niet vooraleer hij als een razende de ongezonde nieuwsgierigheid van de dorpelingen had uiteengeranseld.

Toen ze haar thuisbrachten, stortte de dikke, kale pastoor (hij was de vertrouwensman en de raadsheer van de ouwe heer Polycarpus geweest) alle zalvende woorden uit zijn repertorium (de engeltjes schudden hun bedje uit en laten de vlokjes vliegen) over hem uit, maar hij beukte met zijn hoofd tegen de muur van de gang alsof hij zichzelf de gummistokslagen wilde toebrengen die hij niet had gekregen van de rijkswachter. ‘Het is een zwaar kruis, jonker Ambro, het zwaarste kruis, het kruis van God.’

‘Eén, twee... hop! Jààà... mooi zo! Houden!’ Het grijze kruis stond wankelend op zijn ene poot. De grootste arbeider

vloekte weer, met pijnlijk verwrongen christusgelaat hield hij zijn schouder tegen de stenen stam geschoord, terwijl de brave en de goede moordenaar zich repte om de kuil te dichten en de aarde vast te stampen met hun doorweekte halflaarzen. Griezellig, gorgonisch bijna, doemde hier het symbool van Ambro's haat op uit het schaarhout, sterk genoeg om tien eeuwen stand te houden.

‘Geloofd zij Jezus Christus!’ zou hij zeggen, als hij hier voorbijkwam, de moordenaar.

Ambro wist wat hem te doen stond.

Een steen met God erin

Sal had de steen ingewreven met rode verf en er dan een stempel mee geslagen op zijn opgevouwen zakdoek: met open mond zat hij naar de vlek te kijken. Het was een gelaat, een doodshoofd met de zenuwen van heel oud leven erin. Hij had de steen gevonden in de heiduin, toen hij hem in zijn rug voelde. De Marokkaan speelde vreemde dingen op zijn gitaar en was blijkbaar ver van hier. Suzanne lakte haar teennagels zilverpaars, haar pluchen badmantel was opengestulpt boven haar borsten als de schaal van een peulvrucht.

‘Dit ga ik schilderen,’ zei Sal, ‘in kleuren van het laatste oordeel.’

‘Maar je bent nu toch met mij bezig?’ pruilde Suzanne.

‘Als ik jou schilder, denken ze dat ik Renoir naäap.’

‘Ik ben toch niet dik?’

‘Dik niet, maar vlezig, pompeus, pompoenen comme ça.’

‘Jij bent lelijk, van buiten én van binnen, rotzak.’

‘Wat speel je, Marokkaan?’

‘Een regenlied.’

‘Heb je er geen woorden voor?’

‘Neen, ik moet eerst de klank horen, en dan denk ik woorden, maar dan is de volgende klank er reeds, en hopla, ik ben het vorige alweer vergeten.’

De vorige nacht hadden ze een verschrikkelijke ruzie gehad, Suzanne en de Marokkaan. Het ging over geld. De Marokkaan

had zich aangekleed en wou zomaar vertrekken, maar Suzanne had huilend om vergiffenis voor alles en nog wat gesmeekt, ze was op haar knieën naar hem toe gekropen. Het was afzichtelijk, walgelijk. Toen Sal haar vroeg waarom ze zich zo vernederd had, zei ze dat de Marokkaan de beste was die ze ooit gehad had, in bed.

Sal stond op. 'Ik ga even wandelen,' zei hij terwijl hij de steen in zijn zakdoek rolde.

'Het regent,' zei de Marokkaan. 'Ik heb twee flessen meegebracht uit het dorp.'

'Straks. Ik wil nog eens echt goed nat worden, van buiten én ook wel van binnen, misschien word ik er mooier van.'

Buiten rook het naar smeulende paradijzen en verdrongen bloemen. Hoe zou het zijn als Suzanne en de Marokkaan naar bed gingen? Sal had nooit een meisje gehad alhoewel hij er dikwijls naar verlangd had, het had hem altijd om het even geleken wie dat meisje zou zijn: alle vrouwen konden één vrouw zijn en vice-versa. Nu echter was het verlangen veel groter geworden, en jammer genoeg ook de onbereikbaarheid: nu was er nog maar één meisje dat telde, alle vrouwen waren in één godin van vlees en bloed zijn noodlot geworden, zijn onmacht, zijn wanhoop, en die ene godin zou nooit een andere vrouw kunnen zijn.

De regen krieuwelde koel in zijn haar. Zelfmoord was één uitweg, de allerlaatste, maar er waren ontelbare andere mogelijkheden, ook voor een verminkte lelijkaard, een mislukkeling, een nietsnut. Elke gedachte was een mogelijkheid, elk fantazietje was er een, elke leugen, ook elke zelfbegoocheling. Elke dag had hij getelefoneerd, tweemaal had hij haar stem gehoord: 'Hallo, u spreekt met Roa Harduyn. Met wie spreek ik?' Met ingehouden adem had hij telkens de verbinding weer ongedaan gemaakt. Maar omdat zelfs het kleinste in de leegte rond hem toch iets was, was hij elke keer een tijdje gelukkig geweest.

Er stond water in de kleine geul van zijn boswegeltje, zijn sandalen pletsten erin, het slik spatte tegen zijn benen en

broekspijpen. Hij had altijd een afschuw gehad voor viezigheid, maar nu kon het hem niet meer schelen. Als hij vroeger hoorde of las over liefdeverdriet, haalde hij ongelovig en misprijzend de schouders op. Nu wist hij wat het was: die krampachtige volheid in de maagstreek, geen honger meer, geen dorst, altijd moeten denken aan dat ene onvervulbare, onbereikbare, niet kunnen slapen ondanks een bijna masochistische zelfspot, en maar hopen, en verlangen naar het onmogelijke en tegelijkertijd naar om het even welk einde van deze kwelling.

‘De chirurg heeft gezegd dat elke plastische behandeling je alleen maar lelijker kan maken,’ zei Papa toen hij voor het eerst hier kwam met die lorrige, langoureuze schooljuffrouw, die hem nu assisteerde bij het tandentrekken.

Mama, die nu in Brussel woonde, zei dat zij de kosten wilde dragen van om het even welke operatie. De betonfabrikant, met wie ze gehuwd was, beet op zijn onderlip. ‘Waarom studeer je niet voor architect?’ vroeg hij. ‘Een goede architect is niet verplicht een mooie facie te hebben.’

Koelte en warmte worstelden log onder de dennen, geuren versmolten en vormden andere geuren. Op de heide was er alleen de regen, en de stank van water op verkoolde struiken en verschroeide aarde. Het licht van Gaaiennest waaierde en twinkelde door de regen. Sal begon automatisch te lopen, recht op het licht af. De inrijpoort stond op een kier. Sal talmde. De gele gordijnen van het grote raam in de gevel waren dichtgeschoven tot een neonachtige split in het midden, er was een stukje vuurrood, waarschijnlijk een lampekap. Uit de kruinen van de essen pletsten dikke druppel op de oprijlaan. Alsof hij hier thuis was, liep hij tot aan de ingang van de villa, dan wipte hij over enkele lage heesters. Gebukt sloop hij tot onder het raam. Hij hijgde.

Toen hij de tweede maal gluurde, zag hij haar: ze droeg een lichtblauw wollen truitje en een donkere pantalon, ze had een groen flesje in de hand en een propje watten, ze boog zich voorover en... bette het gelaat van de stalknecht, die op een

sofa lag. Was zij dan zijn zuster niet? Zou ze zijn vrouw zijn? Jacques Harduyn, Roa Harduyn. Sal drukte zijn voorhoofd tegen de kille raamdorpel. Toen hij weer opkeek, lag de courtesane op haar stalknecht, ze blies over zijn gelaat en poogde met haar vingers zijn lachende lippen op elkaar te houden. Zijn knie sloeg traag heen en weer tussen haar benen. Sal kon het tafereel niet langer aanzien, het was onuitstaanbaar, wurgend, moordend. In de wereld was alles verkeerd, het schone was in handen van lui die het niet nodig hadden of niet beseften en het lelijke verpestte de dagen van hen die naar het schone hunkerden. Hij stond op en keerde terug naar de oprijlaan, het onbereikbare was nog onbereikbaarder geworden. Hij nam zijn zakdoek en wikkelde de steen eruit, met zijn duim kraste hij in de holte waar hij het gelaat van de duivel of van een god wist. Toen, in een opwelling van vertwijfeling en nijd, slingerde hij de kei naar het raam. Nog vooraleer de neerslag van de ultrasone versplintering hem bereikte, holde hij uit de ban van zijn razernij weg. Zijn paniek werd woestheid: dood wilde hij zich lopen: nooit meer beseffen, nooit meer liefhebben, nooit meer haten, al het onherroepelijke kwijtraken in de onherroepelijkheid. In het bos liet hij zich languit vallen, hij krauwde met zijn handen in de vettige humus, hij wroette met zijn hoofd in de prikkende droge dennenaalden, snakkend smaakte hij de geur van oude verrotting en nieuwe nooit meer kwijt te spelen radeloosheid.

‘We hebben tijd genoeg, Jean. Verdomme, pas op, het is glibberig op die dorre bladeren. Als we tien minuten te laat komen, zijn we nog te vroeg. Wie haalt het nu in zijn hoofd om een professor te vragen voor een vernissage? Die man kletst gewoon een uur over cultuurhistorische koeien van waarheden, dan nog wat voorzichtige spekulaties op het talent en de volharding en de toekomst... Zeg, ben je nu helemaal gek?’

‘Je bent een bangschijter, Sal. Wie groot wil worden, mag niet bang zijn.’

‘Wat is groot worden? Verdomme, Jean, je rijdt meer dan honderd!’

‘Groot worden is sterven zonder ooit de indruk te hebben gehad dat je klein was.’

Dat waren de laatste woorden van Jean geweest. Bomen halen niet eens de schouders op voor een renault die hen ramt met een snelheid van honderd per uur, heel gauw legt de wind zijn pleisters op de wonden in hun bast. Toen Sal zes maanden later ter plaatse kwam, waren de zwartgroene littekens bijna onzichtbaar geworden, terwijl de afzichtelijkheid van zijn eigen gezicht de mensen geïnteresseerd deed open omkijken.

‘Je bent door de voorruit gevlogen,’ zei Papa alsof hij over een slechte kies sprak.

‘Je mag van geluk spreken. Jean had geen hoofd meer.’

Hij mocht inderdaad van geluk spreken, hij had altijd van geluk mogen spreken, ook vroeger toen hij altijd weer verder mocht studeren ondanks zijn slechte resultaten, ook later toen Mama wegging en Papa zei dat hij altijd voor hem een verantwoordelijke vader zou blijven.

Het genot van de bitterheid kroop kil over zijn rug. Sal richtte zich op, hij mocht van geluk spreken dat vader hem niet kon gebruiken als assistent.

Het water op zijn huid en in zijn klederen was smeerlapperij geworden. Ik ben een wild varken, dacht hij schamper, een beest vol gedegeneerde menselijke gevoelens. Gevoelens kunnen mooi zijn, ze kunnen de mens ver boven het beest uit tillen, maar anderzijds kunnen ze hem ook zó ellendig rampzalig maken en verlagen dat hij zelfs het simpele leven van een beest onbereikbaar ver en bijna volmaakt schoon boven zich weet.

Zijn voeten glisten pijnlijk in de kleverige modder die op de zolen van zijn sandalen zat. Sal strompelde naar De Nachtegaal. Rafels van de pijn snokten af en toe door zijn keel. Gelukkig brandde er geen licht meer in de villa. Traag ging hij naar boven. Op de overloop bleef hij met ingehouden adem

staan: in de kamer van Suzanne piepten de bedveren, de dikke stem van de Marokkaan hummelde wat en Suzanne proestte het onderdrukt uit, het roffelen begon weer. Zonder zich te bedenken bonkte Sal driemaal met zijn vuist op de deur. Diep inademend wankelde hij verder.

‘Jaloerse bok!’ riep Suzanne schel.

De Marokkaan schaterlachte.

Een al te kleine ree

‘Moeder heeft gezegd dat je me nodig hebt, Koksiaan. Waarom?’

Koksiaan zat in zijn vettige oude zetel naast de tafel en keek gemaakt louche naar de oudste zoon van Gouda Molenaar: blond krulhaar, blauwe ogen, afhangende schouders, zenuwachtig.

‘Jij heet Chris, nietwaar?’

‘Ja. Waarom?’

‘Je rijdt naar de vakschool en je wilt elektricien worden?’

‘Ja. Waarom?’

‘Wat hebben die lui van de politie tegen je gezegd?’

‘Wel, ik moest zeggen waar wij stonden toen de Poilu schoot, en wat ik gedaan heb. En ze moesten weten wat de Poilu gezegd had.’

‘Wat had de Poilu gezegd?’

‘Niets. De Poilu zei nooit iets. Hij vloekte alleen maar, als ik iets verkeerd deed met de lichtbak, of als ik hoestte. Je leert het nooit, zei hij dan.’

Koksiaan keek de knaap recht in de ogen, het was een soort van vuurproef waaraan hij iedereen onderwierp bij een eerste kennismaking. De zwakkelingen of de schroomvalligen hielden dat geen vijftien seconden uit. De onbeschaamden kregen hem zelf op de knieën, en dan monkelde hij even om de ban te breken. Chris begon te lachen, ontwapenend onschuldig.

‘Hoe oud ben je?’

‘Veertien. Zeg, waarom moet jij dat allemaal weten?’

‘Waarom heb je die konijnen in het dorp gestolen?’

Koksiaan zag hoe de blauwe ogen plots verdwenen in twee donkere loerende pupillen, de mond versmalde: eensklaps was de knaap véél magerder, peziger.

‘Ik heb geen konijnen gestolen!’

‘De Poilu heeft je zeker nooit leren stelen. Hij verachtte dieven, en ook aan leugenaars had hij een hekel. De Poilu was mijn beste vriend.’

‘Mijnheer Bonnier van het hotel had konijnen gevraagd.’

‘Ja, wilde konijnen, konijnen die van iedereen zijn en die door iedereen kunnen gestroopt worden. Tamme konijnen kan mijnheer Bonnier overal kopen.’

‘Een konijn is een konijn. Als ze niet goed waren, had hij ze niet hoeven te kopen. Moeder eet ook graag konijnevlees.’

‘Iemand van de Beau-monde steelt niet, Chris. Je geeft de Poilu een slechte naam mee in zijn graf. Misschien hebben ze je over mij ook veel erge dingen verteld, maar onthoud één ding goed: stelen heb ik nooit gedaan, geen lor.’

Koksiaan stond moeizaam op. Hij ging naar de slaapkamer en kwam even later terug met een gloednieuw geweer. Van de kast nam hij een doos met patronen.

‘Ik zou willen dat je me wees waar tegenwoordig het wild zit op Donkheide, na de oorlog heb ik geen voet meer gezet op het domein van de baron.’

De ogen van Chris werden weer schitterend blauw, zijn grote tanden blonken tussen zijn lippen.

‘Je hebt geen lichtbak, Koksiaan.’

‘Ik wil de reeën zien, ik wil een ree schieten.’

‘Er staat een mooie maan, je zult de reeën zien, Koksiaan. Er zijn er nog zeker twintig, maar er zijn twee bokken bij die je niet mag schieten. De Poilu nam mij dikwijls mee om naar de reeën te gaan kijken, hij vond ze mooi. Hij koos er altijd de lelijkste uit, als mijnheer Bonnier er een wilde, maar ik heb nooit mogen zien hoe hij ze schoot. Dan trok hij er alleen

op uit. Het was te gevaarlijk, zei hij tegen moeder. Weet je de drie vennen?’

‘Zitten ze daar nog steeds?’

‘s Nachts wel, ja, als er maar geen nevels hangen, want dan zie je niets.’

‘Komaan, maar vergeet niet dat ik een heel stuk ouder ben dan de Poilu.’

Ze liepen door de tuin en kropen door een gat in de beukenhaag. Koksiaan liet de jongen zijn gang gaan. Na een paar minuten wist hij dat zij het oude spoor van de Poilu volgden: zeer berekend uit de maneschijn blijvend, automatisch de kleine hindernissen nemend, katachtig bewegend en loerend liep Chris hem voor. Toen ze aan de weiden van de pachters kwamen, bleef de jongen staan.

‘Hier hebben wij dikwijls zitten te wachten tot het donkerder werd. De Poilu keek graag naar de koeien. De laatste keer zei hij dat koeien de vriendelijkste beesten zijn. Ik schreef het verleden week in een opstel, en de leraar zei dat ik gek was. Zo'n leraars kennen alleen maar straathonden en mussen, ze eten biefstuk of schelvis, en dan denken ze dat ze alles weten. Ze hebben nooit eens in een koeiestront getrapt. Het zijn sukkelaars.’

Ze gingen zitten, met hun voeten in de sloot. Op een boogscheut van hen lagen roerloos drie koeien te herkauwen. Af en toe schemerde er een vleermuis of een mot boven hen. Een pikante geur van koeiedrek en uitgebloeide of afgemaaide kruiden maakte Koksiaan weemoedig. De Poilu was een goeie vent, dacht hij, een kerel uit één stuk, simpel misschien, dat wel, maar nooit gluisperig of huichelachtig of profiterend. En zo'n mens schoten ze dan dood. Het had er nog moeten bijkomen dat ze die jongen hier ook hadden neergelegd, dan zouden ze de toekomst ook nog aan hun voeten gehad hebben, die heerschappjes. Koksiaan had het kasteel altijd gehaat, voor hem was het steeds de verpersoonlijking van de onrechtvaardigheid, de hovaardij en de minachting geweest. Toen de ouwe heer Polycarpus de hoek omging, had hij eens

smalend gelachen: hij kon zich voorstellen hoe Kaddee en de Pluvier in het hiernamaals klaar stonden om die smerige bloedzuiger eens deugdelijk uit te kloppen.

‘Jonge Ignaas is een smeerlap, nietwaar Koksiaan?’

‘Een boswachter moet zijn plicht doen, Chris. Hij moet de stropers opsporen, dat begrijp je toch? Als jij boswachter mocht zijn, zou je dan ook de stropers niet dwarszitten?’

‘Ik zou nooit op een stroper schieten. De Poilu zei altijd dat Jonge Ignaas een gestapo was. Ouwe Ignaas was veel beter, zei hij, die hield te veel van de natuur om de stropers de vrije hand te laten, maar hij hield ook te veel van de arme mensen om altijd met zijn ogen wagenwijd open en zijn vingers tegen elkaar geklemd rond te lopen.’

‘Ouwe Ignaas heeft vroeger nochtans ook een stroper doodgeschoten. Wist je dat? Dat heeft hem véél wijzer gemaakt, zachtzinniger, toegeeflijker. Ik geloof vast dat Jonge Ignaas voortaan ook wel bezadigder zal zijn. Het is nooit prettig een moordenaar te zijn, ook al staat de wet achter je rug.’ Koksiaan streek met zijn droge ruwe hand over de rimpels in zijn voorhoofd. Hij begreep zichzelf niet meer. Hij hoorde zichzelf warempel praten als zijn grootvader vroeger, dat was ook zo'n halve heilige geweest: die bad de kraaien uit de lucht en de mollen uit de grond; toen zijn gezicht half weggerot was van de kanker, lag hij nog kerklattig te hummelen in zijn bed. Maar kon hij nu die jongen hier verpesten met zijn haat, met zijn vreselijke wraakplannen? Kon hij nu dat jonge hoofdje volproppen met de mizeries die de lui van het kasteel met hun pacht, hun boswachters, hun geld, hun lange armen en grote voeten over het dorp hadden rondgestrooid? Mocht hij nu vertellen dat hij sedert een halve eeuw geen voet meer in de kerk gezet had, omdat die lui van het kasteel daar altijd in het koorgestoelte zaten? Ik heb eigenlijk nooit goed geweten wat ik wilde, dacht hij, al het goede dat ik wou doen werd ergens bezwadderd door het slechte, en al het slechte dat ik mij voornam werd ergens ontkracht door het goede. Opzettelijk begon hij weer aan de Poilu te denken, hoe die

toch altijd zijn enige en laatste vriend geweest was, hoe die verschrikkelijk gestraft werd voor al zijn goedheid, hoe die nu toch zeker op hem zou rekenen om zijn onrechtvaardige dood te wreken. De Poilu zou ook nooit kunnen verdragen hebben dat iemand een vuile vinger naar Koksiaan uitstak.

‘Het wordt niet meer donkerder, Koksiaan.’

‘Als wij ooit Jonge Ignaas ontmoeten, Chris, dan ga je er als een rat vandoor! Beloof me dat.’

‘En jij dan?’

‘Ik kruip weg, ik ga niet meer lopen: ik ben er te oud voor, mij kan niet zoveel meer gebeuren.’

Vertederd voelde Koksiaan de hand van de jongen in de vouw van zijn arm. Die jongen is aanhankelijk, dacht hij, hij zal van mij krijgen wat de Poilu hem niet kon geven, ik moet morgen eens praten met de notarisklerk. De weekheid deed hem vloeken. Hij stond kreunend op.

‘Weet je dat de Poilu ook gezocht heeft naar de moordenaar van de freule, Koksiaan? Hij heeft het tegen mijn moeder gezegd. Ik zou een jaar van mijn leven geven, als ik wist waar Jonge Ignaas die nacht uithing, zei hij, ik heb die vent nooit vertrouwd. Denk jij dat Jonge Ignaas het gedaan heeft, Koksiaan?’

‘Nee. Jonge Ignaas is ook een natuurmens, Chris. Mensen die van de natuur houden, zijn zelden behept met verkeerde neigingen.’

‘Moeder zegt dat de freule een heilige was.’

‘De Poilu was ook een heilige, maar dan een arme. Het is gemakkelijk heilige te zijn, als je rijk bent. Maar dat is waar, de freule was de beste die het kasteel reeds heeft voortgebracht.’

Ze liepen door een elzenbos met hier en daar een kanada erin. De grond was drassig, en af en toe stootte Chris een sissend geluid uit, dat betekende dat een greppel het stroperspaadje kruiste. Aan het einde van het bos stonden ze plots voor de beek, die hier tamelijk smal was. Chris sleurde een dikke plank uit het riet, die liet hij in de beek glijden. Dan sprong

hij op een zware kei die tegen de kant uit het slijk stak. In een oogwenk lag de plak op haar plaats, ze werd geschraagd door stenen of blokken die juist onder het wateroppervlak bleven. Voetje voor voetje probeerde de jongen zijn bruggetje. Koksiaan volgde hem monkelend.

‘Ga je nooit vissen, Chris?’

‘Je weet toch dat de vissen hier allemaal kapot gegaan zijn, toen die nieuwe zuivelfabriek in werking trad? Wilde eenden en waterhoenders zitten er nog genoeg, en ratten, verdomme, Koksiaan, bijna zo groot als konijnen.’

‘En otters?’

‘Ik heb nooit een otter gezien, maar zijn dat geen viseters?’ Koksiaan grinnikte, de jongen liet zich niet gauw bedotten.

Het paadje kronkelde zich door de rietgorzen, langs een berkenbos met hoog verdroogd buntgras, en dan stonden ze plots op de heide die zacht naar de drie vennen toe glooide. De lichte nevels boven het water leken wel voetafdrukken van de maan. Koksiaan haalde diep adem en glimlachte. De jongen stond onbeweeglijk voor zich uit te kijken.

‘Dit is voor mij altijd de mooiste plaats van de wereld geweest, Chris.’

‘Waarom kwam je hier dan niet méér?’

‘Ik wou het vergeten, dat deze plaats hier eigendom is van het kasteel en dat gewone stervelingen hier niet mogen komen, ik wou vergeten dat het hier zo mooi is. Ik heb nooit graag aan onaangename dingen gedacht, ik word dan té woedend, ik kan er ziek van zijn. En wat moeten mensen als ik met onuitstaanbare en onveranderbare toestanden doen? Er is één gezonde oplossing: vergeten. Je kunt je er natuurlijk ook tegen te pletter lopen.’

‘Zoals de Poilu?’

‘De Poilu had zich met dit soort van toestanden reeds lang verzoend. Hij was te goed en te eerlijk om zich kwaad bloed te maken. Voor hem was alles voor iedereen. Bezit kende hij niet, de wet was voor hem de vanzelfsprekendheid van de natuur. Hij was een gelukkige vent. Hij heeft nooit te Ant-

werpen aan de dokken gewerkt, zijn geest werd nooit vergiftigd met rechtvaardigheid.’

‘Ik begrijp je niet, Koksiaan.’

‘Dat hoeft ook niet, Chris. Je moet leren tevreden zijn als de Poilu, dat is belangrijk. Blijf maar uit de buurt van de kniezers. Waar zitten de reeën?’

‘Ginder, tegen het kreupelhout vóór de dennenbossen.’

Chris begon omzichtig van braamstruik tot brembos te sluipen, tot hij aan de uitlopers van een dennenbos kwam. Daar richtte hij zich weer op. Kpksiaan volgde hem hijgend. Het duurde nog zeker tien minuten vooraleer de jongen bleef staan. Bang en behoedzaam kwam hij enkele stappen achteruit tot hij tegen de verbouwereerde Koksiaan aanbotste.

‘Is er iets?’

‘Dààr,’ fluisterde de jongen.

Op ongeveer dertig meter van hen stonden twee reeën tussen het hoge gelige gras. Op de grond waren er nog donkere gedaanten met af en toe bewegende koppen. Koksiaan voelde het bloed in zijn hals strubbelen, hij durfde niet ademen, de spanning was pijnlijk.

Bijna automatisch richtte hij zijn geweer. De jongen hurkte neer. De knal was onwaarachtig schel, galmde véél te onregelmatig, té lang na. De schaduwen waren eensklaps een rennende horde geworden, het getrappel zwol aan, deinde uit, zwol aan, stierf uit. Koksiaan duizelde, zijn bloed was te oud geworden om paniek en triomf op korte tijd door zijn lichaam te stuwen en te laten samenvloeien in rust en ontspanning. De jongen holde als een duiveltje naar de prooi toe. Koksiaan wou hem terugroepen, zeggen dat hij moest wachten op gebeurlijke gevaren, maar Chris was reeds terug, de ree bengelde over zijn schouder. Koksiaan moest zich de ziel uit het lijf lopen om de knaap te kunnen volgen. De takken zwiepten in zijn gezicht. In het berkenbosje liet de knaap zich met de buit neervallen.

‘Je had moeten wachten om te zien of er geen gevaar dreigde,’ hijgde Koksiaan.

‘Dan wacht de boswachter ook,’ zei de jongen. ‘Een stroper moet zo spoedig mogelijk verdwijnen van de plaats waar hij geschoten heeft.’

‘Is het een mooie ree?’

‘Ze is veel te klein. Zonde en schande, zou de Poilu gezegd hebben.’

Koksiaan sloot de ogen. De moeheid krampte in zijn kuit.

‘De vennen zijn ook veel kleiner geworden,’ zei hij moedeloos. ‘Naarmate je ouder wordt, wordt alles om je heen veel kleiner, én minder belangrijk.’

‘Het is waar, dat de vennen uitdrogen. De Poilu zei dat ook dikwijls.’

Arabel

Mig had de freule slechts vaag gekend, in de kerk had haar hobbelgang soms zijn aandacht getrokken, en op de Vlaamse kermis van de pastoor had haar fraaie mikrostem hem meermaals verrast. Nu hij in het parochiezaaltje kon vaststellen wat de freule met die eenvoudige, ietwat boerse meisjes bereikt had, begon hij respect te krijgen voor het vermoorde kasteeldametje. De meisjes putten zich uit in wellevendheid en voorkomendheid, ze noteerden al zijn raadgevingen en terechtwijzingen, ze gehoorzaamden op de eerste wenk, en groetten hem glimlachend als zij hem op straat ontmoetten. Aanvankelijk liep hij rond met het achterdenken dat ze alles wisten over Iris en dat ze medelijden met hem hadden, maar na een paar repetities ontdekte hij dat ze hem echt sympatiek vonden en helemaal niet meelijwekkend. Toen wist hij ook reeds dat Arabel van Olmen een buitengewoon meisje was, een godin, een obsessie voor een getekende sterveling als hij. Een goudgeel verlicht podium: daar is zij; een donkere zaal: daar staat hij. Zij gaat en komt zoals hij het vraagt, haar prachtige benen, haar donkergroene gebreide jurk gespannen rond een frêle droomfiguur, de loshangende zwarte haren, de fysionomie van de zuiderlinge; hij mag kijken, onbeschaamd, en gebieden, bars en verwijtend en teder, en vragen, zakelijk maar met een ondertoon vol toespelingen op de gewaagde dingen die hij onweerstaanbaar droomt. De andere meisjes zijn slechts odaliskken, figuranten in een spel

dat ‘Fluïdum’ zou kunnen heten, of ‘Intuïtie’, of ‘Aanbidding van een Gedoemde’ of misschien zelfs ‘Geestelijke Masturbatie van een Gekwelde’. Verdomde bombast van een eenzaat die een meisje bewondert en die denkt wat zijn bloed dikteert.

Vandaag is het zaterdag, de repetitie is veel te vlug afgelopen. Mig talmt besluiteloos, hij ziet ertegen op om in de zwaarmoedigheid van de laatavond te stappen, op weg naar de uitzichtloosheid van de zondag. Met de sleutelbos in haar hand komt Arabel naar hem toe, een merel die op het punt staat even in een dorre boom neer te strijken.

‘Ik zou graag met u eens over de rekwisieten praten, mijnheer Matrode,’ zegt ze met die geelwitte stem van haar. ‘Gelooft u ook niet dat het stilletjes aan tijd wordt?’

Mig is de duisternis dankbaar omdat ze zijn dwaas gelukkig gezicht verbergt.

‘Waar en wanneer je wil,’ zegt hij nonchalant.

‘Bij ons thuis?’

‘Goed.’

Arabel woont in het café De Goudfazant, op een boogscheut van de kerk. Het is zo'n gelegenheid voor kaarters en biljarters, ook de pastoor en de koster zijn er vaste klanten.

‘Moeder zou u trouwens eens willen spreken over Mark.’

‘Mark?’

‘Mark van Olmen. Kent u hem dan niet? Hij zat in de vierde.’

‘Ik geef les in de derde en in de tweede. Ik herinner me wel de naam gehoord te hebben. Is er iets aan de hand met hem?’

‘Sinds de dood van vader vlot het niet te best met hem, en moeder weet niet goed welke richting ze hem moet uitsturen in het hoger middelbaar.’

Er is tamelijk veel volk in de gelagzaal. Aan enkele tafeltjes wordt er heftig gekaart, twee oude dorpsonderwijzers doen de ballen van het biljart knakkend karamboleren, op de hoge krukken vóór de tapkast zitten enkele luidruchtige kerels over wielrenners te praten. De moeder van Arabel hangt met een verhit gezicht tussen de twee vernikkelde tapkranen, ze ziet

er gewaagd opgedirkt en gepommadeerd uit.

‘Muziek, Geneviève! Arabel is er!’ roept één van de kerels. Mig gaat in een hoek naast de geldautomaat zitten, Arabel gaat naar haar moeder en fezelt haar wat in het oor.

‘Wat drinkt u, mijnheer Matrode?’ roept ze.

Een tiental hoofden wordt naar hem toe gedraaid. ‘Wat drinkt u, mijnheer Matrode?’ echoot een flauwplezante stem. Mig gebaart dat het hem om het even is. Arabel komt met twee glazen bier naar hem toe. Ze lacht verlegen, ze is van geluk en droom, een voorwerp dat men in zijn nabijheid moet weten om te beseffen wat tederheid en offervaardigheid en zinvolheid betekenen. Mig huivert, Iris is nu héél ver weg, té ver om zonder hulp nog ooit terug te kunnen keren.

‘Moeder is een beetje dronken,’ zegt ze beschaamd. ‘Je moet dat begrijpen: sedert vader gestorven is, heeft ze zoveel om haar hoofd. Ze moet ook wat ontspanning hebben. En als de venten trakteren... U begrijpt het wel.’

‘Ja, natuurlijk,’ haast hij zich. Hij aarzelt: ‘Soms heb ik ook wel eens zin om alles te vergeten.’

Haar grote bruine ogen kijken hem zacht aan. Ze heeft de ogen van een kind dat de hele dag in de zon en het gras heeft gespeeld. Almeteen begint een orkestje woest te spelen, een vrouwenstem gilt erboven uit. Verschrikkelijk fluorescerende kleuren woelen in de juke-box naast het buffet. Eén van de kerels komt met uitgestoken armen op Arabel toegestormd:

‘We dansen, Arabel, we dansen tot we dood zijn!’

‘Nu niet, Herman, asjeblijft. Ik heb wat te bespreken met mijnheer Matrode.’

‘Ik heb wat te bespreken met mijnheer Matrode!’ echoot Herman pruilend.

De drie andere kerels komen nu ook. Ze gaan zitten naast en tussen hen. ‘Bier, Geneviève!’ roepen ze. ‘Breng maar een hele bak! Mijnheer Matrode heeft ook dorst. We zuipen en we dansen. Kom er ook maar bijzitten!’

‘Asjeblijft, mannen,’ smeekt Arabel. ‘Een half uurtje maar, begrijp dat toch!’

Herman legt zijn arm om haar schouders, maar Arabel ontglipt eraan. Mik ziet dat ze verlegen is, en ook wel bang.

‘Ik kan ook wel op een andere keer aanlopen om over de accessoires te praten,’ zegt hij diplomatisch. ‘Zo dringend is het nu ook weer niet.’

‘Goed,’ zegt ze. ‘Dan ga ik slapen. Slaap wel.’ Vliegensvlug staat ze op en nog vooraleer de kerels hun protesten kunnen formuleren, is ze verdwenen.

‘Je zult het met mij moeten stellen,’ wauwelt Geneviève, terwijl ze zich met haar stoel tussen Herman en Mig in werkt. ‘Komaan, Hermannetje, we zullen eens dansen.’

Om zich toch zeker maar niet hautain aan te stellen, klinkt Mig met de drie andere kerels. ‘We laten Geneviève straks een strip-tease doen,’ fezelen ze bijna gelijktijdig. ‘We laten haar drinken tot ze er zelf mee begint.’

‘Ik heb nog bij jou in de klas gezeten, Mig,’ zegt er één vertrouwelijk. ‘André Anthonis. Herinner je je mij niet meer? een groot licht, dat geef ik toe, maar dat was jij ook niet: met je gedichtjes, en je Duitse verbuigingen, en die sterke Engelse werkwoorden, man, wat heb je me verveeld! Ik heb medelijden met alle leraars, ik verdien het dubbele van hun wedde met...’

‘Heb je Geneviève al eens zien naaktdansen, Mig?’ onderbreekt een andere. ‘Borsten als kwabben en een buik als het scheel van de doopvont. En heet, jongen, je weet niet wat heet is, als je Geneviève niet hebt bezig gezien. Ze kan heel het café op de knieën krijgen, en dan nog onschuldig vragen of er niemand wat te veel heeft.’

De derde lost nu Herman af, terwijl Mig zich gedwongen ziet een derde glas bier uit te drinken. André schenkt in. Wat niet in het glas kan, zuipt hij uit de flesjes.

‘Waar zit Herman?’ vraagt hij rondkijkend.

‘Toilet,’ zegt de andere lakoniek. Hij knipoogt naar Mig.

De twee onderwijzers zetten hun hoed op en duwen elkaar al pratend buiten. Hun zaterdagavond zit erop, en morgen moeten ze naar de vroegmis, want de duiven worden voor-

zeker op het voorziene tijdstip gelost. Mig benijdt de vanzelfsprekendheid waarmee die twee leven, hij benijdt ook de probleemloze grofheid van de kerels naast hem. Vroeger zou hij die types veracht hebben, nu ruikt hij hun primitief geluk, en beseft hij dat de werkelijk ongelukkigen de paria's van de samenleving zijn, die mensen die niet in een of andere tredmolen lopen.

‘Herman is ontzettend verliefd op Arabel,’ lalt André hem in het oor. ‘En Arabel gaat naar Indië, ze wil van geen jongens weten. Kun jij zoiets begrijpen?’

‘Ik kan elk ideaal begrijpen,’ zegt Mig voorzichtig.

‘Ik ben er zeker van dat ze al even heet is als Geneviève. Als Herman haar ook maar één keertje kon meelokken, dan was ze verkocht, daar kan je van opan. Zoals die een dametje kan versieren. Ik zal jou eens wat vertellen: als Arabel naar Indië gaat, dan is het gedaan met Herman, dan gaat hij kapot. Ik heb nooit een jongen gekend die zó domweg stapel van iemand was. Het is zielig.’

‘Wat maakt jou zo zeker?’

‘Jij kent Geneviève niet, man.’

‘Nee, maar ik geloof wel dat ik Arabel ken. En haar reacties daarjuist waren er niet naar om haar met Geneviève te kunnen vergelijken.’

Boven hun hoofden en boven het geluid van het juke-boxgejank uit begint eensklaps iemand wild te schreeuwen. De kaarters kijken verbaasd naar het plafond, Geneviève danst verrukt verder.

‘Hij heeft haar te pakken,’ grijnst André met dichtgeknepen ogen.

Mig springt op, hij wringt zich tussen de biljarttafel en het dansende paar.

‘Houd hem, Jo!’ brult André.

Dan heeft Mig echter de deur van de keuken reeds opengegooid. In een oogwenk staat hij in de huiskamer. De trap ligt naast de openstaande kelderdeur. In vier sprongen is hij boven. Er zijn drie deuren, hij gooit de eerste open: duisternis,

hij wil de tweede openduwen: dat gaat niet, dan de derde maar... Herman staat met de rug naar hem gekeerd: met de ene hand houdt hij Arabel in een polsgreep, met de andere krauwt hij in haar haren. Zonder zich te bezinnen stort Mig zich op hem, hij slaat en schopt en duwt tot Herman op de overloop ligt. 'Smerig, vies varken!' hijgt hij. Als hij terug in de deuropening komt, ligt Arabel op haar bed te huilen. Haar nachtjapon is gescheurd. 'Waarom doe je de deur niet op slot?' vraagt hij. 'Jij moet toch weten wat zo'n dronken beesten durven uithalen?' Vaag hoort hij hoe Herman naar beneden sukkelt. In zijn borst is er iets overweldigends: het is jaren geleden dat hij zich nog eens heeft kunnen laten gaan, dat hij iets werkelijk zinvols voor iemand heeft kunnen doen. 'Veronderstel even dat ik hier niet in de gelagzaal was, dat ik niets gehoord had...'

'Ga toch weg,' jammert ze, 'alle venten zijn dezelfde.'

Haar reactie doet hem pijn, verbijstert hem even, maar hij meent haar te begrijpen, en domweg teder vraagt hij: 'Ik heb jou toch niets misdaan, Arabel?'

'Ach, ga weg, laat me alleen.'

Als hij weer in de gelagzaal komt, ontdekt hij ontzet dat het beeld daar hetzelfde is gebleven: er is niets abnormaals gebeurd, iemand heeft klaarblijkelijk een zeer gewiekste uitvlucht bedacht. Herman is nergens te bespeuren.

'Jij hebt zeker diarree, Mig?' vraagt de dronken Geneviève.

'Ik denk dat ik de rijkswachters op het spoor van de moordenaar van de freule kan brengen,' zegt hij woedend tot de drie zuiplappen die om haar heen zitten. 'Verwittigt jullie vriendje maar.'

'Net wat ik jullie zei: die schoolmeesters kunnen geen twee glazen bier verdragen!' orakelt André. 'Ik zou maar eens naar Arabel gaan kijken, Geneviève, misschien heeft hij haar wel geneukt.'

Zonder nog iets te zeggen, gaat Mig heen: dadelijk zullen ze over Iris beginnen.

Represailles

In het huis van de rentmeester hing de geur van astmasigaretten. Katia rookte die, ze zat blauwgekafte schriften te korrigeren; vóór haar in een lichtrode vaas krioelden hondsroosjes in een wemeling van groen. Terwijl Marga, haar dikke moeder, de tuin inliep om Wulfran van zijn komst te verwittigen, keek ze hem verlegen aan. Misschien voelde ze zich ergens schuldig, misschien ook was ze bang om alleen te zijn met een man: ze was op de normaalschool bij nonnetjes geweest. Ambro had nog nooit een woord met haar gesproken, alhoewel Birgitta vroeger veel met haar omging en vaak over haar vertelde. Birgitta hield van de geur van astmasigaretten, omdat een vriend van hun vader, die destijds 's avonds weleens kwam kouten, ze ook rookte.

‘Gaat u zitten, jonker.’ Haar stem klonk wonderlijk hees, een geluid uit haar luchtpijptakken zat erin.

‘Het kruis staat er,’ zei hij plomp.

Ze keek hem verwonderd aan. Had Wulfran het thuis misschien niet gezegd? Eerst nu merkte hij dat ze een grote schoonheidsvlek had in de gleuf naast haar rechterneusvleugel.

‘Het kruis op de plaats waar Birgitta... Ik heb daar een kruis laten oprichten.’

Wulfran kwam binnen. Als hij Ambro zag, sperde hij zijn ogen steeds een beetje te ver open; bijna onmerkbaar kroop er een deemoedige onderworpenheid in zijn rug. Hij was

tweemaal zo oud als Ambro, zijn mooie grijze haren wekten een indruk van uiterste korrektheid. Verschrikkelijk vriendelijk zei hij: ‘Komt u mee naar mijn bureau, jonker.’

Ambro kon die vriendelijkheid niet verdragen nu, ook niet de verwondering van dat meisje, en zeker niet de aanbiddende, ietwat bemoederende glimlach van de kwabbige Marga.

‘Ik heb besloten de pachters op te zeggen, Wulfran.’

Met half open mond keek de rentmeester hem aan, hij was er zeker van dat hij Ambro verkeerd begrepen had: het was onmogelijk, belachelijk.

‘Ik moet het weten, Wulfran.’

De waarheid drong nog steeds niet tot hem door, zenuwachtig wreef hij denkbeeldige speekselsedimenten uit zijn mondhoeken.

‘Ook de houthakkers moet je afdanken.’

Verlamd keken ze Ambro aan. Hij is gek geworden, dachten ze, hij weet niet meer wat hij uitkraamt.

De genoegdoening kroop met duizend pootjes over Ambro's schedel. Reeds vier weken was hij iemand anders, vandaag ontdekten zij het, morgen zouden ze het in het dorp ook weten. ‘De pachters en de houthakkers droegen de freule toch op de handen, jonker? Het hele dorp hield van de freule. En de onderzoeksrechters hebben iedereen in het dorp verhoord...’

‘Ik moet het weten, Wulfran.’

‘En als u het weet, jonker?’

‘Je mag, je moet zeggen dat alles dan bij het oude blijft, dat er dan... voor hen niets gebeurd is.’ Met spanning volgde Ambro de reacties van de onooglijke spiertjes in het gelaat van de rentmeester. Als hij Wulfran was, zou hij nu zeggen: ‘Verrek, vent!’

‘Mijnheer de baron zou zoiets nooit goedkeuren, jonker.’

‘Mijnheer de baron is dood, Wulfran.’

Plots sprong het meisje Katia op, zonder Ambro aan te kijken liep ze langs hem heen. Ze smakte de deur van de keuken achter zich dicht. De laatste goede daad van de ouwe heer Polycarpus was dat hij haar een betrekking bezorgde bij

de nonnetjes in de dorpschool. Marga was gaan zitten, er lag wanhoop in haar ogen en daarom dacht Ambro dat ze bad: ze geloofde rotsvast in al die dingen, juist als Birgitta. Goed was ze wel, ja, dat waren ze allemaal.

‘Mag ik de sleutels van het kasteel hebben, Wulfran?’

Toen Wulfran naar zijn bureau ging, vroeg Marga bangetjes of Ambro niets lustte, en na zijn weigering, of de villa niet moest schoongemaakt worden.

‘Er zou een huishoudster moeten zijn,’ zei hij vaag. Hij had er reeds over nagedacht, maar hij kon het denkbeeld niet verdragen dat iemand in plaats van Birgitta voor het aanrecht zou staan.

Met eerbiedige omslachtigheid overhandigde Wulfran de sleutels: ‘In het voorbije jaar werden ze slechts eenmaal gebruikt, jonker.’

Het bloed trok weg uit Ambro's gezicht. Met moeite beheerste hij zich: ‘Ik had het je verboden, Wulfran. Wie heeft ze gebruikt?’

‘Het was de freule, jonker. Ze vroeg me u niets te vertellen. Met Allerheiligen kwam ze van het kerkhof naar hier.’

Dit folterde Ambro: hij haatte de ouwe heer Polycarpus, omdat hij nooit een goed woord sprak tot zijn kleindochter, omdat hij haar minachtte om haar horrelvoet. Onvoorwaardelijk vergaf Birgitta haar grootste vijand, de man die haar het ergst krenkte. Ze was krankzinnig van goedheid! Ambro mocht er niet aan denken, het maakte hem razend. Als een robot liep hij naar buiten.

Het kroos tikkelde lichtgroen en oneindig op het water van de slotgracht, enkele waterkippetjes verdwenen pijlsnel in de dorre takken die onder de brug klitten. De zware smeedijzeren poort met de geflankeerde hellebaarden knarste boven het gejoel van de vogels uit. Nu stond hij voor het museum van de ouwe heer Polycarpus, in dit kasteel hield hij de landadel reeds een jaar lang opgesloten: achter deze zware eiken deur zaten de mytes, legenden en sagen van de baronnen Sévérin, Aimé en Polycarpe gevangen. Voor twee maanden

nog had hij op het punt gestaan om dit heilige der heiligen over te leveren aan de dorperheid van de hoofdonderwijzer Witteman, die voorzitter was van de heemkundige kring en die het kasteel dolgraag tot museum zou willen omvormen. Via de onderpastoor had Witteman Birgitta weten te bewerken, en die pleitte dan bij Ambro. Een ogenblik had hij gedacht dat het haar genoeg zou doen, dat ze er wat graag zou aan meehelpen het leven van de ouwe heer Polycarpus als een curiosum te etaleren, en al wat hem omringd had als kuriositeiten. Het uur van de vergelding had ze maar te wensen... Hoe had hij zich echter vergist. In werkelijkheid vond Birgitta het een afschuwelijk idee, maar om die onderpastoor en die Witteman een dienst te bewijzen, was ze bereid zich eens te meer op te offeren... Ach. Ambro haatte deze plaats. Atavistisch gedreven door talloze voorrechten, hadden edellieden en edelvrouwen deze drempel doen uitslijten in dienst van een verwaande edelmoedigheid; ontzettend bewust van hun weledelgeborenheid hadden zij hier hun pompeuze tragedietjes met alle tralala van de wereld ten beste gegeven. Hier werd zijn moeder geboren; hier werd ze vertroeteld, vervloekt en verjaagd. Enkele jaren geleden nog had de aristokratische gestrengheid die hier door de gangen waarde, hem tot een edelman willen maken, maar ze had gefaald omdat hij uit de gore buurt van een stad kwam. Hier stierf de ouwe heer Polycarpus aan eenzaamheid en krenterigheid.

Overall hingen schilderijen, meestal portretten: de voorouders van de ouwe heer Polycarpus, dus ook de zijne. Hier hingen ze, de despoten, trots en ijdel; hier hingen ze, de matrones en de douairières met hun wereldvreemde liefalligheid. Arme, ouwe heer Polycarpus, wiens portret in deze galerij nog ontbrak, omdat hij zo bang was voor de dood dat hij ervoor terugdeinsde om zich, al was het maar symbolisch, te laten vereeuwigen en klasseren. Deze wereldlijke zielerust zou Ambro hem nooit schenken. Hij mocht blijven rondspoken in zijn gek kasteel. De motieven der meubelen waren als spieren van raspaarden. Nog steeds stonden de rijg-

laarzen onder de tweeloop die naast het jekkertje, het pluimhoedje en de weitas aan de kapstok hing.

Ambro stond nu in het beruchte gerechtszaaltje. Hier zetelden de heren voorouders als opperste rechters. Als de boswachter een stroper betrapte had op het domein, werd de schuldige in vaderlijke termen aangemaand om op een welbepaalde dag naar hier te komen. De baron sprak recht. Het geding eindigde onveranderlijk met een laatste verwittiging en een milde geldelijke boete door de onverlaat, te storten in een kas voor de behoeftigen van de parochie. De stropers hadden een heilige schrik voor deze ritus. Hier werd de haat gekweekt onder het verblindende serreglas van de kruiperigheid. Hier was de kweekschool van opstandigheid en brutale drift. Hier werden vrije mannen als lijfeigenen getergd, en brandde diep in de nauwe pupillen de moordlust die Birgitta fataal werd. Dom konservatisme dat Ambro een jaar geleden in de vergeetput gooide. Eigenzinnige, protserige slotvoogden die de ontwikkeling van mensen en streek gestremd hadden om hun halfgodenleventje niet in het gedrang te brengen. Met de ouwe heer Polycarpus, die zijn dochter verstootte omdat ze een toneelspeler genaamd Marling huwde en die zijn kleindochter misprees omdat ze een horrelvoet had, stierf de traditie van hautaine aanminningheid en blauwbloederige liefdadigheid; met de jonge Ambro, die modern wilde zijn en goed in dienst van de evolutie en die de streek wilde bevrijden uit de adellijke greep, kwamen nu de machtswellust en de boosaardigheid. Wat kwam hij hier eigenlijk zoeken? Een stimulans voor zijn wrok? Zelfrechtvaardiging? Of zelfkwelling?

Ambro keerde op zijn stappen terug. De sleutel stak hij in zijn broekzak. Hij rukte een twijg van een rododendronstruik en met de bloem tegen zijn dij kletsend slenterde hij naar het boswachtershuis.

‘Het is een wezel, een fis misschien,’ zei Ouwe Ignaas, ‘en die krijg je niet uit het hol met grootspraak.’

‘Ik meen het, Ouwe Ignaas.’

‘Dan hongert u uzelf uit: braakliggende gronden, verwilderde bossen...’

‘Ze moeten het voelen.’

‘Ze voelen het, ze hielden van de freule.’

‘Heb je nog een spoor gevonden van die stropers?’

Ambro zag dat de ouwe aarzelde. Hij is bang voor mij, dacht hij, hij is bang voor mijn wraak.

‘Neen, jonker, die hebben hun bekomst gehad.’

Buiten, op een stoel voor het raam, stond Dagmar. Haar zeemvel sjilpte op het loodglas. Dagmar, dat brutaaltje: alle melkmuilen van het dorp waren smoorverliefd op haar. Met hun gloednieuwe fietsen paradeerden ze geregeld in de Severinusdreef.

‘Ben je niet bezorgd om Dagmar?’

‘Bah, die heeft lijfwachten in overvloed. Jonge Ignaas wil trouwens dat ze binnen blijft, als het begint te donkeren.’

‘Er zou een huishoudster moeten komen op De Negenoo, Ouwe Ignaas.’

‘Jonge Ignaas zei dat gister ook, jonker. Hij dacht dat Dagmar misschien wel... Dan hoeft ze niet meer in de lompenfabriek te werken, onder die sorteerstes deugt het niet.’

‘Goed.’ Ambro wist dat hij met dit initiatief Marga van de rentmeester zou ergeren. Dat gaf niet, hij wilde iedereen ergeren. De toestand moest hier onhoudbaar worden, alles moest hier zijn zoals het binnen in hem was. ‘Er moet een afsluiting komen tussen het dorp en Donkheide, én een poort aan het begin van de Severinusdreef. Jonge Ignaas moet daarvoor zorgen; hij heeft er de tijd voor, nu de houthakkers niet meer zullen komen.’

Whisky

‘Waarom zeggen jullie zo weinig tegen elkaar?’ vroeg de Marokkaan vanmorgen aan de ontbijttafel.

‘Wij hebben van jongsaf leren zwijgen,’ zei Suzanne. ‘Van mijn achtste tot mijn achttiende jaar hebben Papa en Mama tegen elkaar gezwegen. Als ze alleen waren, wat zelden gebeurde, sprak elk van hen tot zichzelf om de ander iets bij te brengen. Waar heb ik nou mijn das weer gelaten? Ik heb trek in een kalkoentje. Alweer is al mijn geld op. Hoe is het toch mogelijk dat kinderen zoveel geld kosten? Als wij bij hen waren, dan spraken ze over elkaar alsof het een afwezige betrof. Je kunt het eens aan hem vragen. Zij weet daar meer over dan ik. Enfin, dat was toch beter dan de vreselijke kibbelpartijen waaraan ik gewend was vóór mijn achtste jaar.’

‘Waarom laat jij je baard niet groeien?’ ging de Marokkaan verder.

Sal bekeek zich in de spiegel en berekende voor de zoveelste keer waar het haar de afzichtelijkheid zou camoufleren en waar niet. De zon lag reeds op de bossen en sedert het ontbijt had hij niet meer gegeten. Wel had hij zijn koffiekopje verschillende keren vol whisky gegoten en leeg gedronken. Suzanne en de Marokkaan waren naar Antwerpen vertrokken, misschien bleven ze er wel, misschien ook niet: de Marokkaan had nog slechts een week vakantie. Hij ging op de kanapee liggen. Zijn ledematen waren voos, in zijn hoofd zinderde

een wanhopige ijlte. Masochistisch tekende hij met zijn vinger op zijn buik de kring tot dewelke zijn werkelijkheids- en lichaamsbesef was ingekrompen. Dat was het strijdperk van hunkering, radeloosheid, weemoed, zelfverachting. Daar vermoordden de roofridder en de kampioen elkaar. Dwaas mompelend richtte hij zich op. De schrijfmachine stond op het glazen blad van het salontafeltje. Hij draaide er het blad papier uit en ging weer liggen.

Mevrouw Harduyn,

Ik schrijf deze brief met tegenzin, ik ben geen verklikker. Ik ken U tamelijk goed en waardeer U ten zeerste. Daarom moet mij het volgende van het hart. Uw man, Jacques Harduyn, heeft een verhouding met de vrouw van een Marokkaan die gitarist is in een Antwerpse nachtgelegenheid. Ik weet waar zij elkaar geregeld ontmoeten en waar hun amoureuze esbatterementen plaatsvinden.

U hoeft mij niet te geloven, ik wou zelfs dat U mij niet geloofde, maar bedenk wel dat mijn motieven onbaatzuchtig en eerlijk zijn. Ik kan uw argeloosheid én uw onschuld niet langer tolereren, net zo min als ik zijn geniepigheid en schijnheiligheid nog langer kan verdragen.

Aanvaard, mevrouw, mijn oprechte gevoelens van hoogachting.

Grimmig vouwde Sal de brief in de gewenste vorm. De enveloppe lag reeds klaar.

‘Ieder voor zichzelf en God voor ons allen,’ zei hij teatraal.

Buiten kriipten weer de krekels, en er waren mussen en vinken en een ekster. Langs de asfaltweg liep een hond, een mengelmoes van honderd rassen. Sal klopte met de hand op zijn broekzak, en de hond kwam kwispelstaartend in zijn spoor lopen. Een legerjeep snorde voorbij, de banden zongen. En dan volgden groene legerkamions met kakikleurige huiven. In de laadruimte zaten soldaten aan hun lief te denken en jaloers te zijn. Sal hoefde geen soldaat te worden, omdat zijn hart altijd te vlug klopte en omdat hij ooit eens meningitis gehad had. Toen hij bij de brievenbus bleef staan, sprong

de hond impulsief tegen hem op. Sal klopte speels met de brief op zijn snoet, vervolgens luisterde hij als een kind naar het plofje in de lege holte van de bus.

‘Kom, Agamemnoon,’ zei hij.

De hond liep nu naast hem, beurtelings over de grond snuffelend en dan weer vertrouwend naar hem opkijkend. Hij volgde Sal langs de oprijlaan naar de villa. Sal ging binnen, hij trok de koelkast open, nam een biefstuk en gooide die naar de hond, die beleefd vóór het terras was blijven staan. Dan ging hij weer naar het salon, goot zijn koffiekopje vol met whisky, en dronk het goedje in één teug uit. Terwijl hij naar adem hapte, zag hij het rek waarin de tweeloop van Papa hing. Hij nam het geweer en peuterde twee patronen uit het doosje dat in de huisapoteek stond. Een ogenblik gaf het geweer hem weer een houvast, de momentane indruk dat het leven ook wel wat anders was dan het beeld van een vrouw dat onverdraaglijk door zijn bloed spookte. De patronen gleden als vanzelfsprekend in de loop, het klikje in de kolf klonk vriendelijk.

De hond stond met opgeheven voorpoot naar twee dartele mussen te kijken, de biefstuk lag onaangeroerd in het gele zand.

‘Verdomde, verwende rotvent!’ zei Sal. Hij schouderde het geweer en schoot de hond tweemaal in de rug. De knallen deinden tergend langzaam uit. ‘Smerige, razende vuilik!’ Hij ging weer binnen, waggelde even, lachte met zichzelf, en hing het geweer terug op zijn plaats.

De hond gaapte als een vis, er sijpelde bloed langs zijn vieze buik. Sal greep een poot en sleurde het kreng tot achter de jonge populieren waar de kuil met het afval gaapte. Het beest stulpte ineen naast verslenste zwaardleliën en een opengevallen pakje met kaasrestjes en kotelettebeentjes erin. De groen glanzende aasvliegen streken aanstond weer neer. Walgend bekeek Sal zijn handpalm. ‘Die is zijn eenzaamheid kwijt,’ zei hij, terwijl hij naar de villa terugkeerde.

De rode sportwagen van Suzanne kwam onder de koperen

zonnestrallen te voorschijn gegleden. De portieren zwaaiden open en de Marokkaan riep: 'Ik heb wat voor je meegebracht, Sal. Op je knieën, man: een Griekse godin!'

Sal keek onzeker naar het getaande, zwartharige meisje dat eensklaps naast Suzanne stond.

'Dit is Melina,' zei Suzanne, 'een Griekse, ze is de beste zangeres die ik ooit hoorde. Over tien jaar is ze beroemder dan Melina Mercouri, geloof me.'

'Aangenaam,' mompelde Sal. Hij stak zijn vuile hand uit, en het meisje legde er haar hand in. Ze had onthutsend korte vingers.

Wat later zaten ze samen rond het kleine keukentafeltje. Suzanne had vier loempia's gebakken voor het souper. Het gesmolten vet in de elektrische ketel verspreidde een aangename geur. De Marokkaan at schrokkelig en lawaaierig, Sal kokhalsde. Na het eten stond Suzanne op. 'Dit moest ik je geven,' zei ze, 'van vader.' Ze gooide twee verkreukelde bankbriefjes naast Sals bord. 'Alain en ik gaan winkelen.'

'Breng whisky mee,' zei Sal.

Toen ze vertrokken waren, vroeg hij: 'Waar heb je Suzanne leren kennen?'

'Ik treed af en toe op met Alain.' Haar stem klonk donker en zwaar.

'Ben je echt een Griekse?'

'Ja, maar ik woon van in mijn kinderjaren in Antwerpen.'

'Waarom hebben ze je meegebracht?'

'Ze vroegen of ik enkele dagen babysitter wilde zijn.' Ze giechelde, maar hield onmiddellijk op toen ze zag dat hij ernstig bleef.

'Heb je trek in een whisky?' Hij stond op, ging naar het salon en liet zich op de kanapee vallen.

Ze ging aan de andere kant van het tafeltje in een zetel zitten. 'Ben jij een schilder?' vroeg ze.

'Ja. Neem glazen uit het buffet ginder.'

Ze stond op en deed wat hij vroeg. Nu eerst merkte hij dat ze een kleedje droeg dat eigenlijk veel te kort was. Naast haar

zag hij het telefoontoestel glimmen. Ik heb hoofdpijn, dacht hij, ik had die hond niet mogen doden, en die brief had ik ook niet mogen schrijven. Misschien was het hun hond, Roa's hond; misschien zal de brief haar krankzinnig maken, maar de brief zal eerst overmorgen toekomen. Wat moet ik morgen doen, wat kàn ik doen?

Melina goot de twee glazen halfvol. 'Puur?' vroeg ze.

'Ja.' Hij nam zijn glas en dronk het in één teug uit. 'Hoe oud ben je?'

'Bijna tweeëntwintig.'

'Je had reeds kunnen getrouwd zijn, je had kunnen kinderen hebben.'

'Ik trouw nooit. Ik kan niet trouw blijven. Mijn kinderen zouden ongelukkig zijn.'

'Heb je al veel mannen gehad?'

'Drie. Ze waren allen gehuwd.'

'Kun jij toneel spelen?'

Ze dronk van haar whisky. 'Is dit een test om te mogen toetreden tot een sekte of iets dergelijks? Of is het misschien een kruisverhoor?'

'Ik wou alleen maar weten of je kunt toneel spelen.' Hij zag haar gebruikte dijen, en tussen haar benen een vage lichte driehoek. Hij voelde helemaal geen opwinding. Ik zou het niet eens kunnen krijgen, dacht hij. Hij beet op zijn lippen.

'Ik heb reeds menige keer op een podium gestaan. Ik denk wel dat ik het zou kunnen. Maar waarom in 's hemelsnaam?'

'Neem de telefoon.'

Ze gehoorzaamde glimlachend en ging weer zitten.

'Je gaat nu telefoneren. Als je een mannenstem hoort aan het andere einde van de lijn, dan leg je de hoorn gewoon weer in. Hoor je een vrouwenstem, dan speel je toneel, dan zeg je: Is Jacques thuis, madame? En dan doe je verder maar alsof hij je vrijer zou zijn. Je zegt maar wat je te binnen schiet.'

'Waarom moet ik dat doen?'

‘Ik vraag het je maar, je móet het niet doen.’

‘Mag ik dan op mijn beurt iets vragen?’

‘Waarom niet?’

‘Afgesproken.’

‘Draai het nummer 51712.’

Ze deed het en luisterde gespannen. Het duurde een eeuwigheid. Sal hield de adem in. Misschien zijn ze er niet, dacht hij teleurgesteld, misschien zijn ze naar de bioscoop, misschien wandelen ze door de dennenbossen, misschien...

‘Is Jacques thuis, madame?’

Sal liet zich van de kanapee glijden, en kroop naar haar toe. Met zijn elleboog op haar schoot luisterde hij.

‘Met Melina, hij weet het wel.’

‘Met wie zegt u?’

‘Melina. Roep hem eens even.’

‘Ja, u spreekt met Jacques Harduyn.’

‘Waarom was je er vanmiddag niet, Jacques?’

‘Met wie spreek ik?’

‘Kom nu, je gaat toch niet eeuwig blijven komedie spelen?’

‘Asjeblijft... ik weet niet wie u bent. U spreekt met Jacques Harduyn.’

‘Als je er morgen niet bent, is het uit.’

‘Waar moet ik morgen zijn?’

‘Op de gewone plaats, liefste...’

Sal gebaarde dat ze de hoorn moest inleggen, wat ze meteen deed. ‘Je was prachtig,’ zei hij opgewonden. ‘Je bent een fameus talent.’

‘Wat was eigenlijk het doel van dit spelletje? Wie zijn die mensen?’

‘Liefde en haat,’ zei hij. ‘En ik speel voor god en voor duivel. Wat wou jij me vragen?’

‘Dat je mij met rust liet, vanavond én vannacht. Ik heb namelijk begrepen waarom Alain me mordicus wou meetronen naar hier. Ik ben geen hoer.’

Sal keek haar stomverbaasd aan. ‘Je bent gek,’ zei hij,

‘stapelgek.’ Hij zei het zo gemeend verachtelijk dat ze ineenkromp. Even later begon ze te schreien. Het ontroerde hem geen zier.

Je kunt niet kruisjassen met een dode

‘Je bent een eigenaardige vent, Koksiaan,’ had de notaris gezegd. ‘Bij mijn weten zal jij de eerste van de Beau-monde zijn die een testament nalaat. Heb jij dan helemaal geen familie meer?’

‘Ja, toch, ergens een begijn die zot is geworden, een zuster van mij. Maar ze was al begijn toen ik nog moest geboren worden. Ik heb haar nooit gekend.’

‘Besef je dat jij één van de rijkste mannen van Eisterlee bent?’

‘Ik zal wel het hardst gewerkt hebben ook, notaris.’

Koksiaan stapte terug naar het gehucht. Als naar gewoonte begon hij tot zichzelf te praten: ‘Nasson zit voorzeker te wachten, Koksiaan, hij zit aan de punten van zijn snor te draaien. Nasson zou absoluut eens naar de dokter moeten, hij kriipt als een droge pomp. Als je niet vlugger stapt, begint Hektor te biljarten met die automatenvoyageur die Valois heet, en dan komt er van de kaartpartij niets terecht. Maar wie gaat de Poilu vervangen?’ Koksiaan zweeg, er stonden een paar mannen naar de ondergaande zon te kijken. Ze deden of ze hem niet zagen. Hoe dikwijls zou hij deze weg reeds af gelegd hebben? Hoe dikwijls zou hij hem nog kunnen afleggen? Hij had altijd graag gestapt, kilometers en kilometers, het vermoeide hem nooit; al stappend kon hij het weinige aftellen dat hij ooit gehad had en het vele optellen dat hij nooit had kunnen krijgen. ‘Wanneer zal het gebeuren, Koksiaan?’

Jonge Ignaas zal roepen: Halt of ik schiet! Gooi je geweer weg! Wat zal je dan doen, Koksiaan? Zal je hem als een beest neerknallen? Jonge Ignaas heeft een dochter, dat meisje heeft hem wellicht nodig. Als je hem nu eens in de benen schoot? Of in zijn achterste? Wat zou Kaddee gedaan hebben? En de Pluvier? En als je nu eens op Ouwe Ignaas botst, wat dan? Ouwe Ignaas is niet slecht, hij is een natuurmens. En de jonker? Zou je hem kunnen doodschieten? Het schijnt dat de dood van zijn zuster hem krankzinnig gemaakt heeft. Je moet oppassen met die jongen, Koksiaan, een tweede keer laten ze hem niet ongemoeid, dan sturen ze hem naar de kinderrechtter, dan sluiten ze hem op in een verbeteringsgesticht.'

Er lag nog een flets laagje rode avondzon op de witgekalkte gevel van De zwarte Hengst. In het café woelde de zaterdagavonddrukke van snotneuzen en bakvisjes die hier tijdens hun flikkertjes afspraken in welk bos ze straks een uurtje gingen spelen, van elkaar zat zeverende drinkebroers en van kaartende gepensioneerden. Nasson en Hektor zaten op de vertrouwde plaats in de hoek. Nasson hield het beduimelde spel kaarten met de bierdrinkende juffrouw op de achterkant in zijn kolossale spittershand, terwijl Hektor met een stukje krijt het boompje zat te tekenen op de lei.

'Heb je al horen vertellen wat er met de pachters van het kasteel gebeurd is?' vroeg Nasson terwijl hij een dikke sigaar uit zijn zak opviste.

'Neen. Is er iets gebeurd?'

'De jonker heeft de huur opgezegd, overal, ze moeten de straat op.'

'Waarom?'

'Hij moet weten wie de freule vermoord heeft.'

'Maar dat gaat toch zomaar niet? Er moeten toch huurkontrakten zijn, en er zijn syndikaten.'

'Er zijn nooit huurkontrakten geweest, omdat de ouwe baron het nooit wilde, net zo min als hij ooit iets met syndikaten wilde te maken hebben.'

‘Wat kunnen die brave borsten nu met de moord op de freule te maken hebben? Het zijn allemaal fameuze pilaarbijters.’

‘En de houthakkers werden afgedankt, en niemand mag nog een voet op Donkheide zetten, er komen poorten en prikkeldraad.’

‘Die jonker is al even zot als zijn grootvader,’ zei Koksiaan kwaad. ‘Beginnen we nu te kaarten of niet?’

‘Je kunt niet kruisjassen met een dode,’ zei Hektor, terwijl hij naar de ledige stoel tegenover Koksiaan keek. ‘Speel je niet mee, Valois?’ riep hij in de richting van een keurig uitgedoste kerel, die aan het buffet te praten stond.

Zonder om te kijken schudde Valois het hoofd.

‘Ik zal een vierde man zoeken,’ zei Hektor opstaand. ‘Wacht even.’ Hij wrong zich door het gewoel.

Een half uur later was hij nog niet terug, hij was met Valois aan het biljarten in de andere uithoek van het L-vormige café. Toen stond Nasson op, hij moest even naar het toilet, maar even later stond hij te vogelpikken met een paar oude vrijgezellen die naast hem woonden.

Koksiaan begreep het: met de Poilu had hij zijn laatste echte vriend verloren, en een vent van eenenzeventig maakt geen nieuwe vrienden meer. Hij stond ook op en ging naar buiten, thuis kon hij even goed zijn bittertjes drinken, daar was de eenzaamheid ook nooit verlatenheid. Toen hij voorbij het keuterboerderijtje van Gouda Molenaar stapte, verlangde hij eensklaps hevig naar een beetje vriendelijkheid en gezelligheid. Hij klopte op de zware groengelakte deur en trad binnen. Chris zat aan tafel een boek te lezen, hij glimlachte en sprong op. ‘Wanneer trekken we er nog eens op uit, Koksiaan?’ fluisterde hij gedempt. ‘Vannacht?’

‘Neen, niet vannacht, we zullen wel zien. Waar is je moeder?’

‘In de kelderkamer.’

‘Gaat ze zo vroeg slapen?’

‘Ze is er met mijnheer Seeuws.’

‘Wie is dat?’

‘De poelier. Hij heeft de ree gekocht. Hij koopt al het wild op en geeft er de hoogste prijs voor.’

‘En wat doet hij hier in de kelderkamer?’

Chris grinnikte een beetje beschaamd. ‘Kom nou, Koksiaan, dat weet jij toch ook wel.’

Ook hier zijn ze de Poilu dus reeds vergeten, dacht Koksiaan bitter. Gelukkig maar dat ik Gouda Molenaar niets verteld heb van mijn plannen, anders had ze misschien nog gedacht dat ik de Poilu bij haar wou vervangen. ‘Luister, Chris, als ik dood ben en jij wordt eenentwintig jaar, dan krijg jij alles wat ik bezit. Ik wil echter dat je hierover nergens en nooit met een woord rept, ook jouw moeder hoeft dit niet te weten. Dit is een geheim tussen jou en mij en de notaris. Intussen moet jij studeren zo hard als je kunt, en als je iets werkelijk nodig hebt, boeken of materieel, hoef je niet bang te zijn om mij dat te vertellen. Akkoord?’

De jongen keek Koksiaan stomverbaasd aan. ‘En in ruil hiervoor moet ik dan met jou gaan stropen?’

‘Helemaal niet, ik wil niet dat je nog gaat stropen. Je zult het niet nodig hebben, en tegenwoordig zijn er sporten en spelen genoeg waar een jongen van jouw leeftijd zich mee kan amuseren. Ik ben niet arm, Chris, de notaris heeft gezegd dat ik één van de rijkste mensen van het dorp ben.’

‘Ik mag dus niet meer stropen?’

‘We zullen er ten afscheid nog één keer op uit trekken. Voortaan zal het véél te gevaarlijk zijn, de jonker is zot geworden, hij gaat van Donkheide een soort van concentratiekamp maken.’

‘Dank je, Koksiaan.’

‘We zwijgen erover. Waar zijn jouw zusjes?’

‘Die slapen.’

‘Je moet later goed zijn voor je zusjes, Chris, je zal het kunnen. Er is niets zo tragisch voor een mens als te moeten leven zonder familie of vrienden. Hoe meer echte familie en goede vrienden je hebt, hoe minder je de kans loopt dat je ooit alleen komt te staan.’

‘Sta jij alleen, Koksiaan?’

‘De Poilu was mijn laatste vriend, Chris.’

‘Wij kunnen toch ook goed met elkaar opschieten, Koksiaan?’

Het klonk naïef, maar niet kruiperig, en het vertederde Koksiaan. ‘Ja,’ zei hij schor. Hij draaide zich om en trok de deur open. Buiten waren er heel veel sterren, en er was een stuk maan. Kruisjassen met een dode kan je niet, dacht Koksiaan, maar trouw zijn aan een dode, dät kan je wel.

De mannequin Robin Hannelore

Tot op heden heb ik elf dichtbundels gepubliceerd. Kan iemand zich wel realiseren wat zoiets betekent, in de Kempen, in deze tijd? Beseft iemand wat het betekent een dichter te zijn, te moeten zijn? Het scheldwoord dichter is tegenwoordig anders veelbetekenend genoeg geworden. Mag men het dan euvel duiden dat een dichter zoveel mogelijk klandestien te werk gaat, dat hij bijvoorbeeld een pseudoniem kiest?

Dikwijls wordt het kiezen van een pseudoniem beschouwd als aanstellerigheid, dat is een totaal verkeerde opvatting. Als romanschrijver of dramaturg of criticus heb je geen behoefte aan camouflage. Verondersteld wordt immers dat je in die hoedanigheid een centje verdient en... holala, wacht even, een centje verdienen met schrijven, dus met werken voor je plezier, dat is héél wat! Als je maar een centje verdient, mag je zo gek doen als je wilt: je blijft een burger zonder strafregister. Het noodlot wil echter dat dichters er gewoonlijk centjes bij inschieten, als ze hun gewrochten willen publiceren. Zoiets moet vanzelfsprekend waanzin zijn, of ijdelheid. Gelukkig maar dat echte dichters, naar de normen van onze normale samenleving tenminste, waanzinnigen of ijdeluiten zijn, anders kochten ze een gitaar en begonnen ze bombastisch te janken of te krijsen en dan werden ze chansonnier genoemd en vereerd als goden. Je hebt nu eenmaal je familie, je positie, je nageslacht, en daarom moet je jezelf vermommen. Ik ga de dichter in mij

Robin Hannelore noemen, zeg je, en je denkt aan een robijnen god en aan een godin met lange rode haren met wie je eens gedanst hebt. Nu ben je gemaskerd en veilig en... gespleten. Je leidt een dubbel leven: solair en lunair. Je waant je volkomen gelukkig... tot je uiteindelijk ontmaskerd wordt, want dan begint de ellende pas voorgoed. Dan word je het voorwerp van spot en krenkende grapjes. En zeker, wanneer een jonge windhaan van een dichter meent in jou de ideale aanvulling van zichzelf gevonden te hebben en een tedere liefdesbrief schrijft aan juffrouw Hannelore Robin. Of wanneer zelfs officiële instanties menen je te moeten adresseren als mevrouw Hannelore Robin... Ja, dan ga je jezelf tenslotte zoiets als de mannequin van de poëzie en van dit idiote mensdom voelen.

Wat een dichter allemaal kan meemaken wordt misschien best geïllustreerd door de volgende twaalf jaar oude belevenis.

Het was herfst en ik was met een les verklarend lezen bezig. De regen striemende tegen de ruiten en de leerlingen zaten te dommelen in een indruk van warmte, veiligheid en rust. Toen werd er eensklaps geklopt, en zonder boe of ba werd de deur geopend. Een vreemd personage trad binnen, een pijp in de mond en een bundel papieren onder de arm. Hij zou de eerste dichter zijn die ik leerde kennen. 'Ik heet (zus en zo),' zei hij, 'en schrijf gedichten. Ik ben aan een roman bezig. Dit is de eerste paragraaf.' Hij las, overdonderdend. 'Jij schrijft ook gedichten,' vervolgde hij. 'Citeer eens een vers, dan ken ik je meteen.' Ik begon in mijn geheugen rond te scharrelen en stotterde het eerste vers van mijn eerste bundel, die toen juist van de pers kwam.

'Kan erdoor,' zei hij. 'Al iets gepubliceerd?'

'Vandaag of morgen krijg ik mijn eerste bundel thuis,' stamelde ik.

'Ja,' zei hij, 'ja. Goed zo. Wel ik kwam je vragen of je er geen lust toe had medewerker te worden aan mijn tijdschrift.

Een oud-leraar van je stuurde me naar je toe. Jou moeten we erbij hebben, heeft hij gezegd.'

Ik zei beduusd: 'Goed. Akkoord.'

'Welke voorwaarden heb je?' vroeg hij eensklaps.

'Wat bedoel je?'

'Hoeveel exemplaren moet je zelf overlappen?'

'Honderd.'

'Als je wil, zal ik je helpen. Ik heb relaties en vrienden.'

Mijn hart maakte een karpersprong: een mecenas kwam als een engel des Heren zomaar mijn klas binnen. De bol in mijn buik, hij zat daar reeds sedert het verifiëren van het kontrakt, begon te smelten. 'In orde,' hakkelde ik. 'Wanneer mag ik je een aantal bundels bezorgen?'

'Ik kom morgen terug. Geef er me vijftig, ik garandeer je dat ik ze aan de man breng. Adieu!'

Pijp in de mond, papieren onder de arm, deur open en toe. Het was een wervelwind geweest, een verschijning: een dichter. De leerlingen zaten verbijsterd in mijn richting te kijken, verbaasde ogen weerkaatsten mijn verbouwereerdheid. Aanmatigend, dacht ik, geblaseerd. En op dat ogenblik kreeg ik schrik. De ontgoocheling was te groot. Ik stond op het punt om toe te treden tot een soort verdoemde sekte die mij altijd had geïntrigeerd en gefascineerd, en de eerste kornuit of samenzweerder die ik leerde kennen, was een arrogant bluffertje. Maar, enfin, de bol in mijn buik was verdwenen, van vijftig exemplaren was ik reeds verlost. Leve de bluffertjes!

Diezelfde avond lagen er twee pakken van vijftig exemplaren thuis op mij te wachten. Meteen begon ik te leuren. Ik presenteerde mijn werkje aan enkele familieleden die niet durfden weigeren. Ik bood het enkele intieme vrienden aan en bepaalde de prijs naargelang hun interesse. Sommigen namen het aan, bekeken het en spraken van geen prijs; zij achtten het vanzelfsprekend dat ik hun mijn eerstelingetje schonk. Anderen vroegen uit gewoonte: 'Wat kost dat?' Als ik dan een spotprijstje opperde, bekeken ze me vreemd,

met priemende ogen. Dan wist ik dat ik iets te veel gezegd had, iets dat vriendschap pleegt in gevaar te brengen. Nog eenmaal zoiets en het zou met onze verstandhouding amen en uit zijn, afgelopen. Er waren ook verre vrienden die van mijn dichterlijke aspiraties iets afwisten en me vroegen hun een boekje op te sturen. Zeer timide schreef ik dan de prijs met potlood in een hoekje, samen met het nummer van mijn postrekening. Slechts van één dezer verre vrienden ontving ik het gevraagde bedrag, en het betrof hier dan nog een jongen die ik veeleer uit medelijden tot kameraad genomen had, een halfgare. Tenslotte ontdekte ik dat een dichter nog het meeste succes heeft bij de zakenlui, bij de detaillisten, die beroepshalve niet kunnen weigeren, zoals de brouwer, de bakker, de melkboer, de slager, de kruidenier... Zij immers vinden het héél normaal dat iedereen weleens iets wil verkopen, en over het verschil tussen gedichten en karbonaden wordt er eenvoudig niet gepalaverd. Marchandise is marchandise.

's Anderendaags dan toog ik met mijn vijftig eksemplaren onder de arm schoolwaarts. Van dit pak was ik dan toch verlost. In het leraarslokaal stalde ik mijn werk uit: hier verzamelde zich een elite van kunstminnenden, hun mocht ik mijn bundel niet onthouden. Ieder drumde rond het tafelblad, ieder bekeek deze curiositeit, nieuwsgierig en dan onverschillig. Vrij vlug echter ontaardde de onverschilligheid in grinnikend leedvermaak. Ik voelde me als iemand die aan een bedelaar geld geeft en die het vervolgens weer naar zijn kop geslingerd krijgt met een boel scheldwoorden. Maar ja, ik mocht tenslotte niet te veel verlangen. Deze vijftig boekjes waren verpast... Wie die dag echter niet opdaagde, was de dichter. Het kon verstrooidheid zijn, en daarenboven wilde ik mijn ballast absoluut kwijtraken: ik besloot hem thuis te gaan opzoeken.

‘Pardon, mevrouw, ben ik hier bij de dichter?’

‘Ja, maar hij is niet thuis.’

‘Wilt u hem dit pak geven?’

‘In orde.’

Nooit heb ik de dichter nog teruggezien. Nooit. 's Anderendaags hoorde ik vertellen dat ik, naar het scheen, erg bevriend was met een kwibus die vroeger in het eerste jaar van de school gezakt was en die zich onledig hield met het schrijven van gedichten. ‘Een onnozelaar,’ vertelde mijn zegsman, ‘iemand die niet zonder fouten kan schrijven.’ Toen wisten de leerlingen het ook reeds, want de dichter ventte met mijn werkjes langs de straten. Arme Robin Hannelore! Hoe graag had hij alles ongedaan gemaakt, alles vergeten. Helaas, dat was het einde nog niet...

Twee maanden later schreef mijn uitgever een brief waarin hij me aanmaande zo spoedig mogelijk naar hem toe te komen. ‘Naar het schijnt,’ zei hij, ‘loop jij alle boekhandels van het land af om naar je werk te vragen. Je vertelt dat de oplage uitgeput is en dat er een nieuwe editie moet komen?’

Ik viel uit de lucht. Als je toch maar van iets wilt verlost zijn! Ik heb mijn uitgever de hele geschiedenis verteld, ik heb hem over mijn vermoedens gesproken. De brave man werd kwaad en riep dat wij een proces zouden inspannen wegens eerroof, dat de handelsrechtbank hier het laatste woord moest hebben... Omzichtig heb ik dan het woord doofpot gesuggereerd. Ik heb gezegd dat ik dit als een persoonlijke affaire beschouwde. De man bekeek me achterdochtig, maar dat deerde me niet eens meer.

Ik ben terug naar het huis van de dichter gegaan. ‘Pardon, mevrouw, is de dichter thuis?’

‘Neen. De schoelie is van huis weggelopen!’ De deur viel toe.

Nog later heb ik dan vernomen dat een zekere Robin Hannelore, een dichter-charmeur, een man van dertien stielen enzovoort, zich overal te pas en te onpas wilde opdringen. Ik kreeg eksemplaren van mijn bundel onder ogen met opdrachten en sierlijke handtekeningen. Eens heb ik een meisje met

zulk exemplaar ervan willen overtuigen dat dit mijn werk was. Ze geloofde het eenvoudig niet! Ze had met de dichter geflirt ergens in Brussel, en hij had haar zijn eerste werkje ten geschenke gegeven. ‘Het is een wondermooie bundel,’ zei ze, ‘en de dichter is een vreemde kerel, een échte dichter.’

Pastorale

‘En hoe doet hij het, mijnheer Matrode?’ vroeg Geneviève. Mark lachte, naar het Mig toescheen: een beetje minachtend, en stak een geldstuk in de juke-box.

‘Ik heb hem nog maar één uur in de klas gehad,’ zei Mig, ‘maar dat zal wel loslopen, hoop ik. Ik houd je in elk geval op de hoogte. Tot straks.’ Hij ging naar buiten en opende het portier voor Arabel, die naast zijn wagen reeds stond te wachten. Ze hadden afgesproken dat ze vandaag naar Mirtenhagen zouden rijden om de programma's te laten drukken, een grimeur te engageren, en de nodige kostuums te huren.

En nu zit Arabel naast hem. Haar regenjas heeft ze losgeknoopt en juist boven de werving in het blauwe truitje schittert een diamanten kruisje telkens als ze ademhaalt. En ze heeft die wondermooie knie over de andere gelegd. En er is zijn onbeholpenheid: verlegenheid en schroomvalligheid die hij uit zich verdwenen waande. En er is dat piekeren nu, dat wikken en wegen omtrent het figuur dat hij slaat, de indruk die hij maakt.

‘Hoe gaat het nu met uw vrouw, mijnheer Matrode?’

‘Ze weet niet eens meer dat ze een vrouw is, ze zal het nooit meer weten. Ze kent me niet meer.’

‘Is er dan geen hoop meer?’

‘Als je op een mirakel écht kàn en màg hopen, dan misschien wel, ja.’

‘Zoiets moet wel zeer erg zijn, voor haar én ook wel voor u.’

‘Zij weet niets. Wie niets weet, ervaart niets kwellends. Natuurlijk is zoiets afschuwelijk, maar zij lijdt tenslotte alleen maar de pijn van een afgeplukte bloem. Wij weten niet wat onbewuste of plantaardige pijn is.’

‘En u, mijnheer Matrode?’

‘Noem me asjeblieft Mig, Arabel.’ Hij is bang voor zijn eigen stem, voor de obsessie in hem die op héél wat anders gericht is. ‘Alle mensen hebben of krijgen vroeg of laat hun deel van het leed dat inherent is aan het bestaan net zoals haat en angst en blijdschap en liefde dat zijn. Mijn pijn is natuurlijk de grootste in mijn ogen, maar ook aan pijn went men. Het mooiste dat wij van het leven krijgen is het wennen aan iets en precies daardoor het verdragen én het vergeten én het hopen op iets anders.’

‘Maar dit is zo levenslang, zo uitzichtloos. Ik heb medelijden met jou.’

‘Dat is nu precies waar ik bang voor ben, Arabel. Ik kan geen medelijden verdragen, ik haat elke vorm van medelijden.’

‘Is dat niet... een beetje hoogmoedig? Medelijden is een edel gevoel, denk ik toch. Ik ben bang voor mensen die niet tot medelijden in staat zijn, dat zijn gewoonlijk apatische egoïsten. Sympatie, medeleven, medelijden... zó zie ik het.’

‘Ga jij uit medelijden naar Indië?’

‘Ik geloof het wel, ja.’

‘Medelijden is gewoonlijk maar een impuls, Arabel, een bevlieging, soms zelfs een begoocheling.’

‘Dat is mogelijk, maar voor mij is het medelijden een stimulans. Wij hebben allemaal af en toe een stimulans nodig om tot offervaardigheid of zelfopoffering te komen. Ik hoop dat dit niet verwaand klinkt.’

‘Wat ga je ginder doen?’

‘Dat weet ik zelf niet precies: sociale helpster of kinderverzorgster of monitrice of doktersassistente. De oproep gaat uit van de jeugdbeweging, de plaatselijke en dringendste nood maakt de opdracht gedetailleerd.’

‘En wanneer kom je terug?’

‘Over drie jaar.’

Ontgoocheling en machteloosheid deprimeren Mig. De oranje avondzon tovert apokalyptische taferelen in de log uiteenwentelende wolken. Ik heb nooit iets gedurfd, denkt hij bitter, ik heb in mijn leven alleen maar durven bedeesd zijn én bang dat ik de anderen zou schokken of kwetsen.

‘En hoe denkt jouw moeder erover?’

‘Ik ben bijna eenentwintig, ik kan mijn zin doen. Moeder is alcoholiste, dat heb je gezien, en ze geeft zich af met iedereen die erom vraagt. Ze zou natuurlijk niet liever willen dan dat ik met haar meeheulde in het café. Ook dat heb je wel gezien, en de rest... Het leven is thuis voor mij ondraaglijk geworden.’

‘Dus is jouw idealisme en apostolaat in zekere zin ook een vlucht?’

‘Ja.’

Mig kijkt haar even aan. Nu eerst vallen hem de plooitjes op die van haar mondhoeken naar haar kin lopen, en er kraalt vocht in de haartjes van haar onderste oogleden. Een grote tederheid overweldigt hem. ‘Maar als je nu huwt, dan kan je toch ook ontsnappen aan dat milieu, dan ben je toch ook zelfstandig?’

‘Om te trouwen moet je met z'n tweeën zijn, en daarenboven: ik heb thuis genoeg gezien. Wat denk je dat ik meegemaakt heb, toen vader nog leefde?’

‘Maar er zijn toch ook wel goede mannen?’

‘Het is hun allemaal om hetzelfde te doen.’

‘Dat geval van vorige week heeft jou verbitterd.’

‘Mogelijk,’ zegt ze raadselachtig. ‘Maar ik heb ook nog wel wat anders meegemaakt.’

Mig parkeert zijn wagen op de markt. Als hij met Arabel over het trottoir loopt, blikt hij steeds in de uitstalramen. Ze reikt tot iets boven zijn schouder, ze is een beetje groter dan Iris. Een paar knapen lachen verlegen, zeggen ‘Dag, mijnheer!’, en blijven dan staan om hen onbeschaamd na te

kijken. De drukker noemt Arabel mevrouw, en bij Het afscheid nemen (hij kent Mig) zelfs mevrouw Matrode. Arabel weet met haar houding geen blijf, ze neemt een sigaret aan van Mig, en dan blijkt het dat ze nooit rookt, zodat ze de sigaret weer teruggeeft. De grimeur is een kapper die net een kollega van Mig onder handen heeft. ‘Je bent toch nog niet vergeten wat een mooi dametje is!’ zegt die kollega brutaal schertsend. En ook op het verhuurkantoor, waar Mig Arabel het woord laat voeren, worden ze geconfronteerd met een onbehaaglijke vergissing, want de grijze zaakvoerder vraagt aan Mig of hij over veertien dagen de koffer met de kledingstukken na schooltijd wil meenemen en afleveren bij zijn verloofde.

Op de terugweg doet Arabel erg verward, ze heeft haar jas verkeerd dichtgeknoopt en trekt haar handschoentjes aan en uit.

‘Heb je geen trek in een koffie of een tee, Arabel?’

‘Waarom?’ vraagt ze naïef.

‘Dan stop ik even bij één van die cafés langs de weg.’

‘Mij goed,’ zegt ze stil.

Vóór het café Zilverden staan er weinig auto's, daarom besluit Mig daar uit te stappen. Buiten ruikt het lekker naar oude bomen en afgemaaid gras. De eerste sterren worden zichtbaar in de deemsterende lucht.

Binnen is het erg warm. Roodachtig licht doet de hoeken aangenaam schemeren. Fluorescerende gezichten op verblindend witte boorden of kraagjes dansen spookachtig in de duisternis boven de glimmende dansvloer. Mig kiest een hoektafeltje met een grillige kaarsdrager erop. De oude kelner steekt plechtstatig de kaars aan. Ze bestellen witte martini.

‘Wat raad je mij aan te doen, Arabel?’

‘Wat bedoel je?’

‘Is het mijn plicht mijn leven, mijn toekomst op te offeren aan Iris?’

‘Of het jouw plicht is, weet ik niet,’ zegt ze timide, ‘maar

het zou toch zéér mooi zijn, voor Iris en in de ogen van de anderen én dus ook voor jou.’

‘Maar Iris beseft het niet, zal het nooit meer beseffen, haar is alles om het even. En wat de anderen betreft: ik heb er lak aan om een heilige of een martelaar of een voorbeeld te zijn, ik kan de anderen maar alleen gelukkig maken als ik zelf gelukkig ben. Een nukkig en ontevreden en droevig en hunkerend mens maakt geen andere mensen gelukkig, allesbehalve.’

‘Als je het zó bekijkt, heb je gelijk. Maar je mag ook niet vergeten dat je kerkelijk getrouwd bent, en dat je elkaar trouw beloofd hebt voor het leven.’

‘Dat weet ik, dat is mijn grote kwelling. Veronderstel even dat ik jou op dit ogenblik ten huwelijk vroeg. Wat zou jij antwoorden, eveneens natuurlijk in de veronderstelling dat je van mij hield?’

‘Ik zou neen zeggen. Ik ben katholiek. Wij zouden niet kerkelijk kunnen trouwen.’

‘Wat betekent het, katholiek te zijn?’

‘Dat weet ik niet precies. Ik zou misschien beter zeggen: Ik ben katholiek opgevoed. Katholiek betekent voor mij: eerlijk, en trouw aan de principes van de kerk.’

‘Dus zou ik mij noodgedwongen moeten wenden tot een meisje dat niet gelooft in wat de kerk predikt?’

‘Ja, ik denk het wel,’ zegt ze onzeker.

Uit de juke-box klinkt er een vreemd lied, de beurtzang van een man en een vrouw. De man is de zon, de vrouw is een spelend kind langs het water. Een barse, gewelddadige en onverbiddelijke stem die soms bijna onthutst ophoudt om de frêle, argeloze liefde uit de stilte te laten opklinken, tot de stemmen in elkaar vervloeien en toch zichzelf blijven. Het is een wonderlijk, meeslepend lied; Mig heeft het nooit gehoord. ‘Ken jij dit, Arabel?’ vraagt hij.

‘Dat is Pastorale. De muziek is van Boudewijn de Groot en de tekst van L. Nijgh. Ramses Shaffy en Liesbeth List zingen het.’

‘Jij blijkt van die dingen iets te kennen,’ zegt hij bewonderend.

‘Als je in een café wordt grootgebracht, dan heb je nooit iets anders gehoord.’

Mig bestelt nog een martini. Eens te meer maakt zijn besluiteloosheid hem boos op zichzelf. Dit is wellicht de laatste kans, denkt hij, ik moet het haar zeggen, ik heb in mijn leven té dikwijls getalmd.

‘Zou je mij verachten, Arabel, als ik je zei dat ik van je hield?’

‘Neen, waarom zou ik?’ Ze kijkt in de glinstering van haar drank, haar hand beeft.

‘Zou je denken dat het mij om wat anders te doen was, om iets... oneerbaars?’

‘Neen, jij bent zo niet.’

‘Ik hou van je, ik kan het ook niet helpen.’

‘Dat kan toch niet,’ zegt ze hees, ‘je kent me amper.’

‘Het is de tweede keer in mijn leven dat ik zoiets tot een meisje zeg. Geef me je hand, Arabel.’ Mig steekt zijn hand uit.

‘Het mag niet, mijnheer Matrode.’

‘Noem me Mig, asjeblieft.’

‘Het mag niet, Mig. Het kan niet.’

‘Is er een ander van wie je houdt.’

‘Neen, dat niet. Maar er is iets gebeurd, en ik wil nooit meer... ik ga hier weg.’

‘Het is goed,’ zegt hij wrang.

Wat later, in de auto, zit ze ineengedoken te schreien. Het is zielig.

‘Je moet het me vergeven, Arabel, ik wist niet dat het je zó zou aangrijpen. Zullen we het vergeten?’

‘Ja,’ zegt ze.

Kermis

Honderd drieëntwintig dorpelingen waren er komen janken bij het doodsbed van Birgitta. Ze hadden de zwarte strepen in haar hals kunnen zien, het andere hadden alleen de lui van het parket en Ambro gezien. Journalisten hadden ernaar geraden, hun fantasie was echter te kort geschoten. Als een zuil had Ambro naast het bed gestaan, terwijl de onderpastoor het palmtakje als een karamel in ieders hand stopte. Alleen Ouwe Ignaas had hem op de rug mogen kloppen: dat was de enige van wie hij zeker wist dat hij het meende. Van de landadel was er niemand geweest, zelfs die Gislaine niet die de ouwe heer Polycarpus hem op zijn sterfbed in de armen had willen duwen. ('Zweer dat je Donkheide ongeschonden zult laten, en dat je met Gislaine zult huwen,' reutelde hij. Ambro had niet gezworen. Hij wou alles doen voor een stervende, behalve de held worden van een feuilleton.) De dityrambische tekst van de onderpastoor had hij zonder boe of ba teruggegeven en hij had een gedichtje van Rilke ('Der Tod ist gross. / Wir sind die Seinen / Lachenden Munds. / Wenn wir uns mitten im Leben meinen, / Wagt er zu weinen / Mitten in uns.') op de bidprentjes laten drukken.

Aan de rechterkant in de kerk had hij helemaal alleen op de eerste rij gezeten, aan de linkerkant zaten er vier nonnen met een witte zakdoek en een zwarte paternoster; achter hen zat het hele dorp te snotteren. Lang had hij naar het lege koorgestoelte gekeken, naar de vier met rood fluweel over-

trokken bidstoelen: eens zat daar zijn moeder, een jaar geleden zat daar de ouwe heer Polycarpus met zijn dorpskerkelijke voorrechten. De vierkantige witte vlek in het goorgele stof op de muur erboven getuigde nog van het wapenschild dat hij in het museum van de ouwe heer Polycarpus had bijgezet. ‘Houd jij ze dom, ik zal ze arm houden,’ had hij tot de pastoor gezegd... Arme heer Polycarpus, wiens kleindochter door arme dommeriken verkracht en vermoord werd. Arme Ambro, die kapot ging aan machteloosheid.

Het was zaterdagavond, ver over de bossen waaierde de muziek van de dorpskermis. Het was een tartende heiligschennis, een uitdaging. Enkele wolken groeiden als geelzwarte zwammen boven de plaats waar Birgitta...

‘Kan ik wat vroeger naar huis nu, jonker?’ vroeg Dagmar, toen ze uit de garage kwam, waar ze het schoonmaakgerei had opgeborgen.

‘Ik ben geen jonker.’

‘Het is kermis, mijnheer.’

‘Neem de brieven mee tot bij de rentmeester, en zeg dat hij ze mag terugsturen.’

Ambro keek haar na terwijl ze over de Polycarpuslaan fietste: vanavond ging ze dansen, ging ze met een jongen wandelen, en ergens in één van de bosjes buiten het dorp zou ze met hem spelen. Misschien zou ze met hem praten over de jonker die geen jonker was en het niet wou zijn, misschien zou ze vertellen dat ze elke morgen honderd sigarettepeukjes moest opruimen, misschien had ze het wel over die lege flessen... Godverdomme, ze moest zwijgen! Misschien danste ze wel met de moordenaar... Ambro ging kapot aan achterdocht, hij moest kapot... Hij moest iets doen, hij moest weg uit dit huis dat de gelatenheid opkropte.

Het dorp kreunde van genot. Het was middernacht toen Ambro de met rozige baadsters beschilderde danstent betrad. Het plankier zinderde onder zijn voeten. Met verdwaasde gezichten klitten jongens en meisjes samen op de vettige dansvloer: elektrische gitaren doorbraken alle geluidsmuren

en van de doffe spiegels droop de walgeliijkste boerenromantiek. Aan de tapkast stonden ze, de boeren en de arbeiders; stomverbaasd keken ze hem aan. ‘Ambro van het kasteel was in de danstent,’ zouden ze straks aan hun slapende vrouwen vertellen. De vrouwen zouden slaapdrongen zeggen dat ze zatte praat vertelden, dat er nog nooit iemand van het kasteel in een danstent geweest was. De mannen zouden zich kwaad maken, er zou geruzied worden. En dan: ‘Wat kwam hij d   r zoeken? Het is nog maar zes weken geleden, dat van de freule. Het betaamt niet. Daar steekt iets achter, daar stinkt weer iets dat we niet zien liggen.’ En terwijl de zatteriken snurkten, zouden de vrouwen beginnen te gissen.

Een metselaar (op zijn vieze pet en op de schouders van zijn verschoten overal zaten brokjes mortel vastgeklonterd) waagde het iets over het weer in zijn gezicht te lallen. Hij negeerde hem, hij had hem niets gevraagd. Toen hij het schuim van het zerpe, groengele kermisbier van zijn mond veegde, zwermde de meisjes uit om een partner op te scharrelen. De metselaar bleek de oom van een wanstaltig minijurkdraagstertje te zijn. ‘Komaan, jongen!’ zei een proletenjong terwijl ze Ambro bruusk bij de arm vatte.

‘Heb ik je wat gevraagd?’

‘De dames nodigen uit,’ zei ze onthutst. Ze keek beschaamd in het rond, drentelde weg.

Ambro's ogen zochten iemand, Dagmar. Het was niet fair; hij was nog nooit verliefd geweest, ook nu niet. Het was sterker dan wat ook in hem: iets dat eiste dat Dagmar ongerept bleef, bezit van het kasteel, van hem. Maar Dagmar was hier niet; ze gaf zich af met een dorpspummel, ergens in de velden, of misschien in de bosjes langs de Severinusdreef... Hij dronk zijn glas uit, hij moest weg.

‘Wilt u met me dansen, mijnheer?’ Dit was Min, het laatste daghitje van de ouwe heer Polycarpus. Ze was de dochter van de boerenburgemeester, die De Koekoekshoeve in pacht had en die tot voor een jaar eerste schepen was geweest. Ambro had haar eens betrapd toen ze gekke smoelen stond te trekken

vóór één van de adellijke portretten in de hall van het kasteel: van dan af was er een prettig geheimpje tussen hen geweest.

Hij wist niet wat zij dansten, hij kende niets van moderne muziek. Het was ook meer dan vier jaar geleden. Haar geelwitte haren hingen tot op zijn rechterhand; tegen zijn zin voelde hij hoe warm haar lichaam was onder de zachte jurk. Alle gezichten aan de tapkast waren naar hen gekeerd, tegen de spiegellende pijlers rond de dansvloer leunden jaloerse knapen. Min was het mooiste meisje van het dorp... Birgitta was het beste meisje van de wereld geweest, het liefste... Neen, Min verdiende het niet, dat hij haar zou gebruiken als wapen om het dorp uit te dagen, te tarten. Zij was te mooi voor dit dorp, en wellicht ook te goed. Hij voelde hoe onwennig, hoe opgewonden ze was: zij was het eerste dorpsmeisje dat danste met iemand van het kasteel, zij beschouwde het als een duizelingwekkende eer. Ze had lef, branie. Waarom zou hij haar ontgoochelen? ‘Dank je, Min.’ Hij hoefde zich geen weg te banen, iedereen week. De boeren en de arbeiders keken hem schuw na. ‘Ambro heeft gedanst,’ zouden ze straks aan hun vrouw vertellen. De vrouwen zouden vragen: ‘Met wie?’ Als ze de naam van Min hoorden, zouden ze beginnen te roddelen: dat Min nog in haar ongeluk zou lopen, dat ze een hoertje was, en dat Ambro niet te vertrouwen was...

Het stormde en regende buiten. Dat deerde hem niet, hij was gezond en sterk. Hij grinnikte: Dagmar had het niet getroffen met het weer. Op de scheidingslijn tussen het dorp en Donkheide zou hij zo spoedig mogelijk prikkeldraad laten spannen, en hij zou er elektrische stroom door jagen. De binnenwegeltjes zouden verdwijnen: gedaan met braambessen en frambozen en bosbessen plukken, amen en uit met kastanjes en mastetoppen rapen, verboden hout te sprokkelen... ‘De oude heer zal zich omdraaien in zijn graf,’ hadden de dorpingen gezegd, toen ze het vernamen dat de houthakkers doorgestuurd en dat de pachters opgezegd

waren. Ambro had erom gelachen: de ouwe heer Polycarpus met zijn jichtknobbels en de vetbol boven zijn oog.

Barbaar hoorde zijn voeten knarsen op het grint van de oprijlaan. Ambro wist dat het dier had liggen wachten op hem, het stemde hem een beetje weemoedig, hij was wel niet zo keihard als ze in het dorp nu dachten. Toen hij de deur opende, sprong Barbaar tegen hem op, zijn snoet aaiend tegen Ambro's kin. Ze gingen naar de bibliotheek. Boekenrekken verborgen er de muren. Diep ademde hij de muffe sfeer van geborgenheid en knusheid in. Hij las te veel, van in zijn jeugd reeds. Romans. Hij had het geleerd van zijn moeder, de freule, die alleen maar gelukkig was geweest als ze kon lezen. De ouwe heer Polycarpus had de boeken gehaat, alle boeken: 'Konkrete dwaasheid, nagelaten waanzin,' had hij smalend gezegd, toen Ambro hem vertelde wat voor schatten er opgeborgen zaten in de kasteelbibliotheek. Nooit had hij een voet gezet in de rommelkamer, zoals hij het vertrek placht te noemen.

Van elk boek dat Ambro gelezen had, waren de heldenallures in hem blijven rondslingeren: de onoverwinnelijke én de verschopte: geweldenaar en paria: geen middelmatigheid.

In de hoek stond zijn studeertafel. Zes weken had hij hier gedubd, hij had zich vergiftigd met dubben. Deze zelfmoordpoging had hem echter niet kunnen klein krijgen. Hij was onsterfelijk zolang die krampachtigheid in zijn binnenste aanhield, zolang de wraak uitbleef. Vannacht zou hij echter niet tobben. Hij had gedanst, hij wou dromen en naar de regen luisteren. Na zes weken deed een beetje zelfvertedering hem goed.

Barbaar blafte kort. Iemand klopte op de deur. Wie mocht dat zijn? Hij was alleen een beetje bevriend met Ouwe Ignaas. Had de rentmeester zijn hulp nodig? Was er iets in het dorp? Ze mochten naar de duivel lopen! Hij moest het eerst weten. Hij wou hier geen andere rol meer spelen, hij was nog slechts de man die wachtte op gerechtigheid... Misschien nù...

Toen hij de deur opende, hilde de wind even onder de luifel. Er stond een meisje met gele haren voor hem, Min. Ze stond in

een slijkplas op het roze arduin van het bordes. Ze snikte onbeheerst, zielig. Iemand moest haar wat aangedaan hebben, iemand... 'Kom binnen,' zei hij hees. Barbaar liep hen kwispelstaartend voor.

In het schijnsel van de leeslamp merkte Ambro eerst hoe nat ze was. Besluiteloos keek hij haar aan. Ze zei niets, ze weende achter de sluier van haar lange druipende haren. Hij wist niet wat hij moest zeggen, wat hij mocht zeggen zonder er later spijt over te hebben. Er was maar één uitweg: 'Ik haal enkele kledingstukken voor je,' zei hij onwezenlijk.

De weg naar Birgitta's kamer werd een kruisweg. Het meisje was Min, hij kende haar, ze was een goed en eerlijk kind, maar ze was van het dorp, hoorde er althans bij. Hij moest konsekvent zijn, maar wat moest hij dan doen? Hij kon haar niet zomaar weggagen. Het was zo onwaarschijnlijk dat ze haar toevlucht zocht bij hem, ze moest wel een heel speciale reden hebben... Hij betrad Birgitta's kamer als een verboden heiligdom. Hij durfde het licht niet aansteken. Als een dief opende hij de kleerkast, graaide hij in de jurken. De pijn broddelde door zijn hart. 'Het is voor Min, Birgitta, ze is nat en ze huilt.' Boven het bed fluoresceerde akelig het kruisbeeldje.

Ze zat naast Barbaar gehurkt. De hond likte het water van het blauwe linoleum. Bijna teder liet Ambro de jurken naast haar vallen, dan nam hij een boek uit het rek vóór hem: 'Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge'. Achter zich hoorde hij kledingstukken ritselen, het maakte hem zenuwachtig. Toen ze 'Dank u...' stamelde, zette hij het boek terug. Hij draaide zich om... Het bloed trok weg uit zijn gelaat: die zalmkleurige jurk droeg Birgitta, toen... Die domme Dagmar had hem gewassen en hersteld... Barbaar snuffelde in haar natte kledingstukken. Ambro was buiten zichzelf. 'Neen!' brulde hij woest. 'Dat mag niet!' Hij rukte de jurk van haar lichaam, hij scheurde. Ze kromp ineen en gilde. Hij stormde naar boven, propte de flarden onder de matras van het bed. Barbaar gromde achter zijn rug.

Bang voor zichzelf, voor wat er in hem soms kapotsprong,

wankelde hij de trap af. Min had haar stinkende jurk weer aangetrokken, haar lippen waren paars en beefden, ze sperde haar ogen open.

‘Trek die gele jurk aan,’ zei hij, terwijl hij trillend een glas nam en het volgoot met wijn. Ze gehoorzaamde als een slavin. Hij wist niet hoe hij het zeggen moest. Als het er werkelijk op aankwam, wist hij dat nooit. Dan waren zijn stembanden verlamd, dan moest hij diep ademhalen, dan moest hij iets dols of iets driests kunnen doen... ‘Vergeef me. In dat jurkje fietste Birgitta die avond naar het dorp.’

Ze knikte nadrukkelijk, alsof ze het begreep, alsof ze verdere verontschuldigingen wou voorkomen.

‘Je hoeft geen angst voor me te hebben. Ik ben niet slecht, al zullen ze in het dorp waarschijnlijk het tegengestelde vertellen.’

‘Ik ben een sukkeltje,’ fluisterde ze.

Het ontstelde en ontwapende hem. Zelfbeklag geuit in het bijzijn van anderen vond hij het ergste. Het was een uiterste vorm van zwakheid. De wijn die hij haar gaf, dronk ze gulzig.

‘Waarom kwam je?’

‘Nadat u wegging, begonnen ze me te beschimpen. Ik moest met hen dansen. Tegen u mag niemand nog lachen, zegden ze, met u mogen de meisjes niet dansen. Ze hebben me geknepen, ze duwden me heen en weer. En toen hebben ze me weggejaagd, in de regen.’

‘Waarom ging je niet naar huis?’

‘Ik wou, ik zou graag iets vragen, jonker.’

‘Ik ben geen jonker.’

‘We moeten verhuizen, mijnheer, en vader is er ziek van, en...’

‘Ik breng je naar huis,’ zei hij abrupt. ‘Kom.’

Diep in hem knaagde het besef dat hij iets van zijn voorgenomen onwrikbaarheid had laten varen, hij zat op een zijspoor. Zij was van het dorp, zij was een intrigante. Hij moest het eerst weten. Verbeten draaide hij zich om en ging naar de garage. Toen hij de auto tot voor het bordes reed,

stond ze te wachten. Barbaar week geen voet van haar zijde, de gele jurk riep ook in hem verre herinneringen op. Ambro duwde het portier open, haar gele haren glansden in het schijnsel van het lampje. Ze was mooi én heilig in die jurk. Barbaar ging tussen hen zitten, net zoals vroeger met Birgitta. Hij wist niet dat mensen voorgoed konden doodgaan, gelukkige hond.

Het begon weer te regenen. De Koekoekshoeve lag aan de rand van het dorp, de landerijen werden afgebakend door de beek. Enkel een karrespoor met ernaast een uitgehold fietspad leidde ernaartoe. Het slijkwater spatte hoog op.

‘Mag ik hier uitstappen, mijnheer?’ vroeg ze, toen ze nog tweehonderd meter van het erf verwijderd waren.

Hij wilde haar niet in opspraak brengen, daarom stopte hij.

‘Dank u,’ zei ze. Ze stak hem haar hand toe, doch hij wimpelde haar gebaar af met een botheid waartoe hij zich niet in staat had geacht. Even streelde ze de kop van Barbaar, dan vluchtte ze weg uit het schijnsel van de koplampen. Ze liet een vreemde mistroostigheid achter. Maar er was nog iets anders, gelukkig was er nog iets anders: er was een rekening die hij kón vereffenen. Iemand had zich bloot gegeven, eindelijk was er dus een aanleiding. Een pijnlijke razernij welde in hem op. Hij parkeerde de wagen vóór de danstent. Er was geen licht meer; een reuk van bier, zweet en slijk verpestte de ingang. In het grote café achter de oude lindebomen brandde er wèl licht, hij was er enkele keren geweest met de notaris om er hout en hooi te versjacheren. Hij duwde de deur van de gelagzaal open. Aan de tapkast zaten vier zatlappen te zeveren met de baas. Hun slaperigheid maakte plaats voor verbijstering.

‘Wie heeft gezegd dat er tegen mij niemand nog mag lachen? Dat de meisjes niet met mij mogen dansen?’

Halsoverkop maakte de baas zich uit de voeten. Barbaar gromde dreigend. Ergens riep een overslaande stem op Robrecht. (Robrecht was de schoonzoon van de baas, hij had de reputatie dat hij sterk was. Vorig jaar had hij Jonge

Ignas bewusteloos geslagen, omdat die enkele glazen had kapot gegooid. De ouwe heer Polycarpus had alles toen in der minne geregeld.) De zatlappen stommelden vol ontzag langs Ambro naar buiten. Hij greep er één bij de haren en slingerde hem op de vloer. Barbaar grolde. De man schreeuwde, de lafbek. De anderen holden weg over de straatstenen, als voor een demon. Robrecht kwam niet opdagen, hij was blijkbaar bang. Het stelde Ambro teleur. Op de grond lag de man weerzinwekkend kwijlend om erbarmen te smeken, hij wist niet wat er gaande was, hij had niets gezegd: 'Nooit, jonker...'

Ambro voelde zichzelf afbrokkelen, op niemand kon hij zijn woede botvieren. De onvoldaanheid schrijnde. Toen hij terug naar zijn wagen ging, riep iemand uit de veilige duisternis: 'Beest!' Dol stormde Barbaar weg. Ambro hoorde razende keelgeluiden, vloeken.

De motor draaide. Hij liet het portier open voor Barbaar. Het was reeds zes weken geleden en hij wist het nog steeds niet, er was niet eens een glimp van een aanwijzing. Iedereen begon alles te vergeten. Er waren geen gerechtsdienaars meer, geen bange vragen, geen nieuwtjesjagers... Hij was alleen gebleven met de radeloze obsessie dat hij het beest in het nauw moest drijven, maar welk beest, en waar, en hoe, en wanneer?

Niets voor het herbarium

Sal liep met Liselotte over de heiduin. Liselotte was de ex-schooljuffrouw die nu de assistente en maîtresse van Papa was, ze was wat overspannen en daarom was Papa die morgen alleen naar Antwerpen teruggekeerd. De vorige dag, bij hun aankomst in De Nachtegaal, waren Suzanne en de Marokkaan er halsoverkop vandoor gegaan; Suzanne reageerde altijd allergisch op het minzame moederinstinct van Liselotte. Sal had het ook niet onder de markt gehad, Papa had hem immers naar zijn vooruitzichten gevraagd: er moest een einde komen aan dat luilekkerleventje in het luchtkasteel van het snobisme, tandtechnicus moest hij worden, daar zat toekomst in, toch zeker voor iemand wiens Papa een fameuze praktijk had. Papa zou hem installeren, Papa zou hem lanceren, later zou hij er Papa erg dankbaar om zijn. Een jaartje maar zou hij in een atelier moeten werken (Papa had relaties genoeg) om het vak te leren, dan een leergang patroonsopleiding, en hop: hij zou kunnen beginnen... én massa's geld verdienen, én huwen, én gelukkig zijn. Zijn leven zou een zin krijgen.

Liselotte wekte een ongevaarlijke, bijna onbenullige indruk: mager, bleek, blond en een beetje timide als ze was, leek het wel of ze op het punt stond uit te drogen: een plantje voor het herbarium van een binnenhuisgod. En toch had ze haar charmes. Haar klederen bijvoorbeeld pasten steeds wonderwel bij haar matheid en haar onopvallendheid, haar parfums deden denken aan de late herfst, haar ideeën hadden iets

van droge bladeren en winterappelen. Meestal zelfs verlamde haar schijnbare letargie Sals cynisme, en misschien was het wel daarom dat hij haar niet afsnauwde, dat hij haar zelfs een beetje kon verdragen. Mogelijk was het ook gewoon maar medelijden, of totale onverschilligheid.

‘Kom eens kijken, Sal!’ Ze stond over een paar vuurrode pantoffels gebogen.

‘Die hebben ze waarschijnlijk na een piknik vergeten.’ Met de hand boven de ogen speurde Sal de einders af. Waar bleven ze nu? Het was toch maandag, én mooi weer.

‘Er zitten inlegzootjes van krantepapier in. Echt grappig, hier staat: Joegoslaaf eet autobus op in twee jaar. En hier: De vette os was niet zo vet als andere jaren.’

‘Heb je al iets gevonden voor jouw herbarium?’

‘Ik denk het wel. Dit hier.’ Ze toonde hem een onooglijk, geel bloempje.

‘Is dat geen leeuwemuiltje?’

‘Neen. Ik kan het niet noemen. Het laatste jaar heb ik mijn verzameling echter totaal verwaarloosd, daarom is het ook mogelijk dat ik het reeds heb.’ Ze keek hem onderzoekend aan. Haar ogen waren grijs, blauwe mergstralen wielden erin rond.

‘Is er iets, Sal? Je doet zo raar.’

‘Neen, niets. Waarom?’ Hij had hen gezien: Roa en Jacques, de koningin en de tiran. Ze kwamen recht op hen toe. De paarden waren moe, hun koppen hingen ver naar voren gestulpt. Sal legde zijn arm om Liselottes leest, zijn hand rustte zacht en vol op haar heup. Hij zag niet hoe ze hem bevreemd aankeek. Dan merkte ze de ruiters ook. ‘Paardrijden, dat zou ik ook graag doen,’ zei ze moeilijk.

Sal hoorde het niet eens, gefascineerd keek hij naar de koningin. Naarmate het tweetal naderde, drukte hij Liselotte dichter tegen zich aan. Toen ze op enkele stappen van hen voorbijreden, legde hij zijn hoofd tegen haar hoofd. Als verlamd liet Liselotte hem begaan. Hij voelde haar huiveren, maar zijn opwinding gold de verbaasde blik van de koningin. Hij

zuchtte diep en liet Liselotte los. De ontnuchtering was er reeds.

‘Waarom deed je dat?’ vroeg ze verward. ‘Wat moeten die mensen wel denken nu?’

‘Het was een opwelling. Vergeet het.’ Hij draaide zich om en liep op het bos toe.

‘Sal?’ Ze stond nog op de heuvel met het bloempje in haar hand, en de zon was boven haar, en ergens klonken de afschuwelijk mooie kreten van een gaai.

‘Wat is er?’

‘Ik wil het niet vergeten.’

Hij keek haar stomverbaasd aan. ‘Zeg het niet tegen Papa, asjeblijft.’ Met opgeheven hoofd besteeg hij terug de heuvel.

‘Ik wou maar eens gek doen.’

‘Ik zeg het niet tegen Arseen, hij hoeft het niet te weten, hij zou er trouwens niet om geven, denk ik.’

‘Je kent hem niet, voor zo'n bagatel zou hij me kunnen vermoorden. Mama heeft me dikwijls gezegd dat hij de meest jaloerse vent is die ze ooit heeft gekend.’ Hij haalde opgelucht adem: verwickelingen met Papa kon hij best missen nu.

‘Arseen heeft mij niet nodig. In zijn kabinet, ja, én in de keuken, maar niet als man.’

Sal voelde de nieuwsgierigheid in zijn keel kloppen. ‘Je slaapt toch wel bij hem! Je hebt toch een verhouding met hem?’

‘Ja, maar dat is ook alles. Hij is te oud geworden voor die... dingen, zegt hij. Hij kan het niet meer. Ik ben dertig jaar jonger, ik blijf niet bij hem.’

‘Weet hij het?’

‘Neen.’

‘Verdomme, wat kun jij komedie spelen,’ zei Sal. Hij keek naar haar dunne, maar mooi gevormde benen.

‘Ik kàn niet veinzen,’ zei ze schuddekoppend. ‘Maar jij en Suzanne, jullie noemen de normale dingen komedie, en jullie dwingen de anderen ertoe om de komedie die jullie zelf spelen

als bloedechte ernst te aanvaarden.’ Er was een wrange trek om haar mond verschenen. ‘Ik ben maar een gewone vrouw, en daarnet heb ik even gedacht dat jij wat voor me voelde.’

‘Ik kàn wat voor je voelen, als je er bij Papa voor zorgt dat ik hier nog een jaartje mag blijven. Ik ben met mezelf nog steeds niet klaar, ik wil met dit gezicht niet onder de mensen komen, ik zou het niet overleven.’

Liselottes gezicht vertrok nu helemaal, er stonden tranen in haar ooghoeken. ‘Jij bent walgelijk!’ zei ze. ‘Ik had medelijden met jou, nu haat ik je, ik veracht je.’

‘Luister, Liselotte...’

‘Laat me met rust!’ Ze ging hem voorbij. ‘Je hoeft niet bang te zijn, ik zal Arseen niets vertellen. Méér nog: ik zal hem inderdaad zeggen dat je geen man bent om onder de mensen te komen, omdat je van binnen al even lelijk verminkt bent als van buiten.’ Haar woorden klonken zo hatelijk in haar eigen oren dat ze begon te lopen.

In vier schreden was hij de heuvel af. Hij haalde haar in op het bospad en greep haar bij de arm. Ze schudde wild om los te komen, maar hij greep ook naar haar andere arm. ‘Luister,’ hijgde hij. ‘Ik bedoel het zó niet, dat weet je, ik vind jou werkelijk sympatiek, ik voel écht wat voor je, maar ik dacht altijd: jij bent zo bedachtzaam, zo nuchter, zo koel... Ik dacht altijd dat je me minachtte, dat je me uitlachte. Het is mogelijk dat ik komedie speel, maar probeer dan asjeblijft te begrijpen dat ik het zelf niet besef. Wat voor belang trouwens zou het kunnen hebben dat ik komedie speel? Mijn ernst en mijn werkelijkheid zijn véél tragischer en véél komischer dan de wildste komedie. Bekijk asjeblijft mijn smoel: welke tronie kan de mensen vlugger doen huiveren, welke facie is zo geschikt om hen te doen schaterlachen?’

Liselotte had haar pogingen om los te komen allengs gestaakt. Nu keek ze hem vol aan, de schaduwen van de dennen wiebelden in haar grote pupillen. ‘Jij bent niet lelijk,’ zei ze beslist. ‘Jouw lelijkheid is mooi. Dat moet je je steeds voor

ogen houden. Jouw onuitstaanbaarheid is gewoon de onmogelijkheid, de onbekwaamheid om geraffineerd slecht te zijn.’ Eensklaps sloeg ze haar armen om zijn hals en zoende hem, zoals nog niemand dat gedaan had, lang en diep en gemeend. Hij prangde haar warm, rank lichaam tegen zich aan, en dacht: zij is Roa, als ik wil is zij Roa, ik moet dat kunnen willen, zij mag zo oud zijn als ze wil, maar zij moet Roa zijn; in het leven komt het erop aan om surrogaten te vinden en plaatsvervangers én om je te kunnen verbeelden en inbeelden dat alles en iedereen écht is en onvervangbaar en zeldzaam en schoon; ik heb iets, ik heb iemand nu, het komt er nog alleen op aan mezelf te vermurwen, mezelf voor de gek te houden, mezelf definitief te overtuigen; ik heb me al zo dikwijls vergrepen aan een abstracte Roa, nu heb ik eindelijk iemand die op enkele trekken na een concrete Roa is; ik wil het zo, ik moet het zo willen...

‘Jij hebt zeker reeds vele meisjes gekust, Sal?’ vroeg ze kwasi naïef-koket.

‘Nee,’ zei hij dwaas. ‘Ik heb nog nooit een meisje gekust op die wijze.’

‘Waarom niet?’

‘Ik weet het niet.’

‘Je wilt me toch niet wijsmaken... Dus jij hebt nog nooit met een meisje geslapen... Enfin, je weet wat ik bedoel.’

‘Nee, nooit. Is dat zo abnormaal?’

‘In de wereld wordt er véél meer kwaad verondersteld dan wel verricht. In dat opzicht is het dus abnormaal, ja. Jij hebt je trouwens, in mijn ogen althans, altijd voorgedaan als één van die keiharde, voor niets terugdeinzende jonge kerels die afschuw wekken maar tegelijkertijd intrigeren. En nu blijkt je eensklaps een zedelijk hoogstaande goeierd te zijn...’ Hij keek haar verbaasd aan. ‘Ben je ontgoocheld?’

‘Nee, ik ben verrast, ik ben blij.’ Ze nam zijn arm. ‘Kom, we gaan naar de villa. Ik zal tee zetten.’

Sals hart begon razend snel te bonken. Zij is Roa, dacht hij,

zij moet Roa zijn, ik wil dat ze Roa is. Hij voelde hoe Liselotte in zijn hand kneep, en hij kneep ook. Iedereen is tenslotte wie hij denkt dat hij is, dacht hij, het komt op de veronderstelling aan, op de verbeelding, op de innerlijke voorstelling: ik ben de koning en Liselotte is de koningin, maar ik ben ik en Liselotte is Roa.

Het dak van De Nachtegaal vlamde scharlaken tussen het doffe groen van de dennen, het mos in de voegen van de wit geschilderde muren was zwart geworden.

Toen ze de villa betraden, liep Liselotte aanstonds naar boven. ‘Ik ben meteen terug!’ riep ze. ‘Ik ga me verfrissen.’ Sal goot zich een glas whisky in, Papa's whisky. ‘Gezondheid, ouwe man,’ zei hij, ‘gezondheid, brave onnozele klootzak.’ Hij dronk het glas in één teug leeg, en schoof het onder de divan waarop hij languit ging liggen. Hij was opgewonden, zenuwachtig, schichtig. Op het ogenblik dat hij wou opstaan, kwam Liselotte naar beneden. Ze had alleen maar een geel bikinietje aan, haar lichaam was amberkleurig getaand.

Sal keek haar onzeker aan, in een poging om te gekscheren zei hij: ‘Ik dacht dat je melkweit zou zijn, met kippevel en rare moedervlekken.’

Raadselachtig glimlachend kwam ze tegen zijn borst zitten. Hij rook Keuls reukwater en viooltjes, nu eerst ontdekte hij dat ze spitse zilverpaars gelakte nagels had.

‘Van wie kreeg je die ring?’

‘Van Arseen.’

‘Hoe reageert hij, als hij jou zó ziet?’

‘Hij dommelt of sluimert of slaapt, als hij ergens ligt. Maar zwijg nu over hem, wil je?’ Met haar rechterhand begon ze zijn gelaat te strelen, terwijl haar andere hand zacht krieuwelend een weg zocht over zijn buik.

Haar handen riepen een afschuwelijke kilte wakker in zijn zwetende huid. ‘Roa,’ stamelde hij ontzet.

‘Wat wil dat zeggen: Roa?’ fluisterde ze schor.

‘Zo heet de koningin. Jij bent de koningin niet, jij bent een

loopse schooljuffrouw. Laat me met rust, verdomme!’ Hij schudde haar van zich af en sprong op.

Lijkbleek was haar gezicht, haar ogen werden klein. ‘Jij bent krankzinnig,’ siste ze, ‘jij bent de krankzinnigste krankzinnige die ik ooit gekend heb.’

De wraak van een oude man

Ze zaten in de dikke duisternis van de beukenhaag achter de moestuin van De Roekenhoeve. De kettinghond blafte als een razende. Koksiaan vloekte binnensmonds: zijn hele lichaam begon te jeuken. Ook Chris krabde zich waar hij kon. ‘Dat zijn die verdomde groene vliegjes,’ fluisterde hij, ‘die zitten altijd in de beukenhagen.’

‘Die smerige hond verraadts ons nog. Wat deed de Poilu in zulk geval, Chris?’

‘Als je voorbij De Roekenhoeve geraakt zonder dat Tarzan blaft, dan kun je stropen,’ zei hij. Maar soms blafte Tarzan ook als de Poilu hier langs de haag kroop. Die hond is krankzinnig, zei hij dan.’

Koksiaan glimlachte, hij had de Poilu gekend: voor alles een verklaring, ook voor het onbenulligste. Hij kon zich voorstellen hoe de Poilu zich gevoeld had tegenover de jongen.

‘Kom,’ zei Chris terwijl hij verder langs de haag sloop. Hij droeg de lichtbak aan een band om zijn hals, en het geweer hield hij zo dicht mogelijk tegen de grond. Koksiaan had alle moeite om de jongen te volgen. De haag liep loodrecht uit op een diepe, droogstaande sloot. De sloot vormde de scheiding tussen een immens bietenveld en een jong, nog niet uitgedund dennenbos. Alsof hij gewoon een wandelingetje maakte, begon Chris nu rechtop te lopen. Koksiaan was blij dat hij zijn stramme rug eindelijk weer kon strekken. Het droge gras in de sloot streelde zijn benen. Toen ze tweehon-

derd meter door de sloot gelopen hadden, stonden ze eensklaps voor de prikkeldraad van een weide: de linkerkant van de sloot was verdwenen en er strekte zich een donkere oneindigheid van gras uit waarboven een fijn laagje doom sluerde. De rechterkant van de sloot liep verder, geelachtig uitgehold met donkere gaten erin. Eindelijk begreep Koksiaan waarom de jongen in de vooravond deze plaats het konijnenparadijs genoemd had. Nog altijd blafte de hond.

‘Zal hij blijven blaffen, Chris?’

‘Ik weet het niet. Luister er niet naar. Tarzan is krankzinnig.’ Chris trok zijn hoofd uit de band van de lichtbak.

‘Waar plaats je de lichtbak?’

‘Aan deze kant van de prikkeldraad. Van hieruit moet je schieten. Als je er een paar neergelegd hebt, ga ik ze wel halen.’

‘Heb je hier ooit een boswachter gezien?’

‘Nee. Ben je bang, Koksiaan?’

‘Oude mensen achten het de moeite niet meer waard om bang te zijn, Chris.’

Koksiaan leunde tegen de slootkant, met zijn vingers tastte hij naar de koele aarde onder het dorre gras.

‘Alleen mensen die van het leven nog wat verwachten, genieten ook het voorrecht bang te kunnen zijn. Wat zou er een vent als ik nog kunnen overkomen? Ik heb al té veel mensen overleefd, Chris.’

‘We moeten nu tien minuten muisstil zijn, Koksiaan, anders komen er geen konijnen.’

Er ritselde wat achter hun rug.

‘Ik geloof dat de konijnen dààr zitten!’ fluisterde Koksiaan.

‘Dat zijn ratten, veldratten. Maar je moet zwijgen, Koksiaan. De konijnen hebben ons horen komen, ze zitten in hun pijpen nu tot ze het onraad vergeten zijn.’

Koksiaan monkelde, het deed hem deugd de jongen zó te horen praten. Ik zal alleszins mijn geld niet aan een nietsnut vergooid hebben, dacht hij, ik zal écht iets gedaan hebben voor de Beau-monde, want in deze jongen blijven ze allen verder leven: Kaddee, de Pluvier, de Poilu en... ik, ja, ook

ik; eens ben ik zó ook geweest: één met het landschap, één met de dieren, vrij, én gelukkig met het weinige dat ik begreep, met het ontzaglijk schone dat ik aanvoelde. Remkabeltjes van een fiets, en stroppen tot tegen de achterdeuren van de villa's; rollen kippegaas, achteloos neergezet op de jachtterreinen van de stadsheertjes, met enkele miereëitjes tussen de spiralen gestrooid: een dodelijke doolhof voor de fazanten; fuiken in de visvijvers van de rijkelui. Koksiaan grinnikte, hij barstte van de binnenpretjes. Elk gesprek met Chris deed hem van de ene verbazing in de andere tuimelen. Hij haalde diep adem. Dit zouden alle mensen moeten meemaken, dacht hij: die geuren, die raadselachtig rumoerige stilte, die indruk dat de natuur je betast en streelt, die vreemde schaduwen en klaarten van een ànder licht, die smaak van gezondheid en kracht en tevredenheid, dat opwindende spel. 'Armen omhoog!' zei eensklaps een keiharde stem rechts boven hem.

Koksiaan kromp ineem, maar vooraleer hij besepte wat er gaande was, schoot Chris als een wezel langs hem heen.

'Halt!' schreeuwde de stem. 'Halt, of ik schiet!'

Maar Chris was verdwenen, mét het geweer, en mét de lichtbak.

Koksiaan keerde zich schuw om. Een grote gestalte stond tegen de jonge dennen rechts boven hem, de laarzen glommen. De tweeloop blonk, en ook het gelaat. Het was Jonge Ignaas. Toen de zaklamp aanflitste, dook Koksiaan in elkaar.

'Handen op, verdomme!' brulde Jonge Ignaas.

Koksiaan ging rechtop staan, hij stak zijn handen in zijn broekzakken. Er kwam een vreemde koelbloedigheid over hem. 'Ik steek mijn handen niet op voor een moordenaar,' zei hij, 'nog in geen honderd jaar.'

'Wel, wel, wie we hier hebben,' hoonde Jonge Ignaas, 'de ouwe Koksiaan. Ben jij nog niet rijk genoeg, smerige gierigaard?'

'Ik spreek niet met een moordenaar.'

'Ach, man, je hoeft met mij niet te praten, dat mag je over

enkele weken met de rechter doen, ik vrees alleen maar dat die jou niet aan het woord gaat laten.'

'Ik zal hem zeggen hoe laf jij de Poilu van kant hebt gemaakt, vuile rotzak.'

'Jij zou beter in een oudemannenhuis zitten, Koksiaan. Daar zouden ze je onnozele kindse praat misschien nog au sérieux nemen. Je had die snotneus van Gouda Molenaar bij, nietwaar?'

'Ik ga niet stropen met snotneuzen. Ik heb trouwens in geen twintig jaar nog gestroopt, en ik doe het ook nu niet. Ik ben gewoon verloren gelopen tijdens mijn avondwandeling.'

'Leg dat maar uit aan de jonker. Als die jou maar niet laat arresteren als verdachte voor de moord op de freule. Vooruit, kruip uit die sloot!'

'Dat zie je vanhier! Nog voor geen twintig boswachters van jouw slag. Ik wandel gewoon terug vanwaar ik gekomen ben. Ik kan ook een advocaat betalen!'

'Handen op, Jonge Ignaas!' riep eensklaps de schelle stem van Chris. 'Laat dat geweer vallen!'

Er klonk een akelige zelfzekerheid in die woorden. Koksiaan huiverde. Jonge Ignaas liet inderdaad zijn geweer vallen. Koksiaan greep er aanstonds naar.

'Jij, verdomde, verdomde smeerlap!' siste Chris. 'Waarom moest je de Poilu overhoop schieten?' Er klonken angstaanjagende tranen in de stem nu. 'Waarom moest je zomaar je geweer leegknallen op een brave vent die altijd maar voor de anderen zorgde? De Poilu schoot in de lucht, dat wist je. De Poilu had nooit in zijn leven op een mens geschoten. De Poilu zei: Jonge Ignaas moet ook zijn brood verdienen, hij jaagt op de stropers zoals wij op de konijnen jagen, maar hij mag er niet op schieten, dat is het verschil.' De stem van Chris vervloede allengs in een door merg en been dringend gehuil. 'Je moet niet denken dat ik zoiets ooit vergeet, bandiet, ik schiet je kapot, ik vermoord je, ik...'

'Zwijg, Chris!' beval Koksiaan hees. Hij voelde de radeloze dreiging, het akkute gevaar in de zichzelf opzweepende stem.

Hij was altijd bang geweest voor woorden die uit andere woorden voortvloeiden, voor gevoelens die een kettingreactie van gevoelens veroorzaakten, voor woorden die gevoelens opriepen, voor de hele warboel van voortvarendheid en ondoordachtzaamheid en opgeschroefdheid en... en hij begreep nu eensklaps ook dat hij Jonge Ignaas niet haatte, dat hij eenvoudig niet meer in staat was om te haten, omdat hij er veel te weemoedig voor was, veel te rijp en mild en vergevingsgezind, en hij beseftte dat zijn hele wraakonderneming een eigenzinnige en kinderachtige uiting van wanhoop was, een poging om nog één enkele keer boven zichzelf uit te groeien en de goegemeente in het gezicht te slingeren dat hij, Koksiaan, tenminste dapper genoeg was om recht te laten geschieden. ‘Jij bent te jong om zulke afschuwelijke dingen uit te kramen, jongen, Je leven is nog te lang om het nu reeds te vergallen met dergelijke bitterheid, laat staan met een moord.’

‘Het was een ongeluk, Koksiaan,’ zei Jonge Ignaas die het gevaar blijkbaar ook gehoord had. ‘Ik schoot in het wilde weg, blindelings. Ik had niet gezien dat de Poilu daàr was, zeker niet dat hij zich bukte om onder de prikkeldraad te kruipen.’

‘Ik geloof je,’ zei Koksiaan schor. ‘Het kon niet anders gebeurd zijn. Voor een konijn schiet je geen mensen dood.’

‘Ik ben er dagenlang van onder de voet geweest, Koksiaan,’ mompelde Jonge Ignaas.

‘Ik ben blij dat ik je dat hoorde zeggen, Jonge Ignaas.’

‘Het is de waarheid.’

Koksiaan dacht koortsachtig na, hij moest een beslissing nemen. Chris zat nog steeds verscholen in de dennen, één verkeerd woord of een blijk van aarzeling zou een heropflakking van zijn woede tot gevolg kunnen hebben. ‘We laten hem gaan, Chris, als hij tenminste belooft dat hij aan niemand zal voortvertellen wat hem vanavond overkwam.’

‘Afgesproken, Koksiaan,’ zei Jonge Ignaas vlug.

‘Hij is niet te vertrouwen, Koksiaan. Je mag er zeker van

zijn dat hij de jonker inlicht, en dat wij morgen de rijkswachters over de vloer krijgen.’

‘Wat stel jij dan voor, Chris?’

Er kwam geen antwoord. Enkele meters verder begon een krekkel te kriepen.

Koksiaan gaf het geweer terug aan Jonge Ignaas. ‘We vergeten het. Akkoord?’

‘In orde,’ zei Jonge Ignaas lakoniek. Hij draaide zich zondermeer om en verdween tussen de dennen.

Chris kwam nu te voorschijn. ‘Godverdomme,’ zuchtte hij, ‘je bent niet goed wijs, Koksiaan. Je zult zien dat het verkeerd afloopt. Ik dacht dat jij je wou wreken om wat hij de Poilu aangedaan heeft.’

‘Dat wou ik inderdaad, Chris, maar ik ben te oud geworden om nog waarde te hechten aan de onzin van averechtse gevoelens.’

‘Dat begrijp ik niet.’

‘Wel, haat en wrok en trots en dergelijke gevoelens brengen alleen maar leed in de wereld, ze lossen niets op, en ze woelen gewoonlijk in het hoofd van mensen die niet eens de helft van de waarheid en de werkelijke toedracht van de gebeurtenissen kennen.’

‘Jij kunt preken als een pastoor, Koksiaan. Weet je dat de mensen zeggen dat jij niet kunt schrijven en lezen?’

‘De mensen overdrijven, Chris, maar het is waar dat ik het nooit geleerd heb.’

‘Hoe komt het dat jij nooit getrouwd bent geweest, Koksiaan?’

‘Die ik wou hebben, kon ik niet krijgen.’

‘Waarom niet?’

‘Omdat ik van de Beau-monde was, denk ik.’

‘De zottin!’ femelde Chris.

‘Misschien had ze wel gelijk. Om gelukkig te zijn, moet je met vèle mensen op goede voet staan. De eenzaamheid is de grootste vijand van het geluk.’

Ze liepen nu gewoon door het bietenveld, en ze praatten luidop. Zoiets was blijkbaar veel te gewoon voor Tarzan, want hij blafte niet.

Heibel

Waarom schrijft iemand gedichten, verhalen, romans? Omdat hij krankzinnig is, een psychopaat, een pretentieuze halfgare? Om toch maar elke verdenking van die aard van me af te wentelen, heb ik steeds beweerd dat ik schreef als tijdverdrijf, als hobby. De woorden ontlasting, bevrijding, reactie, zelfvertedering, zelfbevestiging, engagement en contestatie klinken in de oren van de leek ietwat tè verwaten, té zelfoverschattend. En mocht ik zeggen: ‘Ik schrijf om in leven te blijven, als weerbaarheidsuiting of zelfverdedigingsmiddel!’ of ‘Ik schrijf omdat ik moèt van godweetwelke schikgodin!’ of ‘Ik schrijf om mij te wreken op de samenleving en op mijn kleinzielig lot!’, dan zou ik zelf de laetdunkendheid de spuigaten uit horen lopen, zodat de onwaarschijnlijkheid en de hoogdravendheid van mijn woorden nog zou onderstreept worden door lichamelijke symptomen van schaamte en onzekerheid.

Maar nu, nu ik dan toch mijn laatste kans aan het verspelen ben, wil ik de kleinburgerlijke laagheid van mijn motieven zonder tierelantijntjes (dus zonder te zeggen: ‘En die doet dat ook! En die heeft nooit iets anders gedaan! En die kàn niets anders!’) op tafel leggen: ik schrijf uit onbehagen, ik schrijf omdat ik alleen achterbaks durf repliceren (omdat ik laf en bang en klein ben dus), ik schrijf om te laten zien dat ik wel degelijk ook iets kan, ik schrijf om onuitstaanbare gevoelens (haat, wrok, wrevél, minderwaardigheid, ver-

nedering) van me af te schudden, én (dat is óók waar!) ik schrijf omdat ik niet kan verdragen dat mooie (dikwijls lelijke, wat op hetzelfde neerkomt) mensen en dingen en gebeurtenissen teloorgaan en vergeten worden, en tenslotte schrijf ik ook nog - vanzelfsprekend! - in de vage hoop dat ik ooit eens beroemd zal worden met de welgesteldheid daaraan verbonden. Het schrijverschap is dus voor mij een vluchtheuvel, een wapen en een droom. Als huisvader-leraar-schrijver wil ik dit graag even onderstrepen met een drietal anekdotes.

Wij hebben een bunker van een villa gehuurd met een tuin als een autostrade. De vorige huurder was een amateur-landen-tuinbouwer: niets deed hij liever dan werken in zijn moestuin en snoeien in zijn boomgaard. Zijn vrouw had daarenboven een bloempjeskompleks en een schoonmaakziekte. Ik moet eerlijk bekennen dat ik tijdens mijn wittebroodsweken radeloos was. Het onheil moest zich onafwendbaar aan mij voltrekken. Met hark en rijf, spade en schoffel heb ik gepoogd tegen de stroming van deze tragedie op te roeien. Twee weken heb ik gezwoegd als een paard, toen moest ik zwichten. 'Een raspaard span je niet voor een boerenkar,' zei ik tot mijn vrouw, 'en twee parallelle tuinpaden-met-verbindingswegels (en dit een halve kilometer lang) onderhouden, dat kan ik niet, tenzij ik boerenbedrog pleeg.' Twee weken later kwam mijn vrouw thuis van een visite met de mare dat ik een luierik was en dat ik geen mos uit moer kende. Dat had de buurman verteld aan de buurvrouw en deze had het op haar beurt verklapt aan de kruidenier en zo had het nieuws zich verspreid. Mijn vrouw was danig onder de indruk, je zou het ook voor minder.

Om mijn vrouw gelukkig te maken heb ik mij terug aan het werk gezet. Ik zaaide taai gras over de vroegere moestuin, ik besproeide de tuinpaden met dekaliters dure chemikaliën. Het resultaat was een pracht van een tuin en weldra genoot ik nog alleen maar de reputatie van intellectuele profiteur.

De volgende aanval kwam in de winter, helemaal onverwacht. Mijn eega fungeerde alweer als medium. Waarom snoeit

hij zijn fruitbomen niet? Hij moet zeker geen fruit hebben? De bomen verwilderen totaal. Het is toch wel erg opgescheept te zitten met een man die geen mispel uit een kweepeer kent. Enzovoort. Aan de betraande ogen van mijn vrouw merkte ik dat ze haar nog erger beklaagd hadden.

Met veel poëtisch gezever heb ik mijn gade aan het verstand gebracht dat ik het eenvoudig niet over mijn hart kon krijgen die mooie fruitbomen te verminken met een snoeischaar, dat ik ze veel liever in hun natuurlijke wildheid zag, en dat ik, wat bloesems betreft, nooit aan geboortebeperving zou willen doen.

Kwam dan de gezegende herfst van dat jaar! Overal was er een tekort aan fruit. De burens hadden niets, helemaal niets. En ik... wij! De tuin was één vrucht. De bomen kraakten onder het gewicht, ik moest de takken stutten. Om mijn gehavend blazen terug wat op te smukken, ben ik de burens één na één gaan uitnodigen voor een fruitplukkersfestijn zonder weerga. Manden en manden sleepten ze naar de kratten in hun kelders, manden en manden aten ze op of sterilizeerden ze. 'Naast het oude dennenbos hier bevrozen de bloesems in het voorjaar niet,' orakelden ze, 'je hebt geluk dat het bos naast je boomgaard staat.'

'Ja,' monkelde ik, 'ja... En jullie hebben geluk dat ik mijn bomen niet gesnoeid heb, want anders was er voor iedereen niet genoeg geweest.'

Geen antwoord, geen ekskuses, geen dank. Twee dagen later echter wisten mijn schoonouders reeds te vertellen, dat ik naar het scheen te lui was om mijn fruit af te plukken en dat behulpzame burens het dan maar in mijn plaats hadden gedaan.

'Ik stook mijn fruitbomen op!' brulde ik. 'Ik zal die geniepige roddelaars de waarheid eens onder de neus gaan wrijven.'

'Jij doet niets,' zei mijn vrouw spottend, 'jij bent een bonhomme.'

En inderdaad, ik deed niets. Wat kon ik doen? Maar ik zwoer dat ik dit onrecht ooit eens zou aan de kaak stellen, dat ik

er zou over schrijven. Dat heb ik nu gedaan, eindelijk - een zucht van opluchting, maar nu komt het erop aan dat dit boek gepubliceerd wordt én dat mijn burens dit lezen én dat ze zichzelf in dit fragment herkennen én dat ze het oneerlijke van hun gedrag inzien én dat ze ophouden met wauwelen. Als ik deze ketting van eventualiteiten over het tandwiel van de tijd zie lopen, krijg ik medelijden met mezelf. Maar kom, ik heb nu toch iets gedaan, ik heb nu tenminste de indruk dat ik niet eeuwig met mij laat sollen, alhoewel ik wel beseft dat ik zoals altijd mezelf tevreden heb gesteld met een utopische, absoluut ongevaarlijke wraak. En toch is er een opluchting, een relativering, een afhandeling, van nu af aan kan de vergetelheid ongestoord haar werk doen. Enfin, een vluchtheuvel, een fopspeen, een luchtspiegeling, een redplank, of een eigenwaaninnige troost: wat geeft het! Het schrijverschap is tenminste iets, en hoeveel zieken zouden er al niet genezen zijn met een ingebeelde remedie?

In kranten en tijdschriften geven sommige gefrustreerde skribenten dikwijls smalend af op de schrijvende leraars, dé literaire plaag van onze tijd. Daarbij vergeten die lui meestendeels dat er niets zo uitzichtloos geestdodend is als het katholiek onderwijs op onze dagen. Beseft een buitenstaander wel wat het betekent in het gareel van een hopeloos voorbijgestreefd leerplan te moeten lopen, en dit zonder enige kans op bevordering, zonder enige hoop op een vleugje bevrijdende originaliteit van overheidswege? Zoiets zou natuurlijk nooit beaamd worden door de zogeheten idealisten in dat soort van onderwijs, zij dragen een typisch middeleeuwse mentaliteit uit en voelen zich werkelijk nog de werkbijen van God: zij zijn blij te mogen gehoorzamen, dienen, bidden; zij zijn gelukkig hun geloofsovertuiging te mogen doorgeven; zij dromen van en leven voor de hemel, hun hemel. Met zulke kollega's, hypokriet of niet, is het onmogelijk om ooit aan één zeel te trekken. De artistiek gearde of gerichte jonge leerkracht vlucht uit zo'n milieu zo spoedig als maar mogelijk

weg in de droom, die zowel literatuur als muziek of schilderkunst of fotografie kan heten.

De school die mij als leraar duldt, is een technische instelling. Ik mag er talen onderrichten, levende talen. Techniek leeft niet, evolueert enkel, en keert zich onverzoenbaar af van iets dat niet met utilitaristische doeleinden onderwezen of boefend wordt. Omdat er voortdurend nieuwe technische tuigen uitgevonden worden en ieder kind toch een naam moet hebben, zou je geneigd zijn te denken dat ook de techniek taalkundige bokkesprongen maakt en interessante voorbeelden van levende taal bevat. Niets is minder waar. Techniek blijft techniek, en de afschuwelijke ouders van dit wonderkind, mechanika en elektronika, delven met cynische onverstoorbaarheid en onfeilbaarheid de woordenschat voor hun telg op uit de dode talen. De taalkundige leraar is dan verplicht deze namen etymologisch te verklaren en blijktbaar is er niets zo afdoend om wrevel te wekken als het jongleren met de talen van Demosthenes en Cicero.

Technische leerlingen wegen alles af met de vragen: Hebben wij dat later wel nodig? Waarvoor? Het enige antwoord dat werkelijk genade vindt, is: Om geld te verdienen!

Dan mag je uren over het smaken van schoonheid, over de heerlijkheid van lektuur, teater, bioskoop, enzovoort zaniken, dan mag je er zoiets als de eeuwenoude menselijke behoefte aan estetica bijslepen: niets baat. Als je dan tenslotte zegt dat ze naar de hel kunnen lopen met hun centen, bekijken ze je vol medelijden en in hun ogen kan je lezen dat ze zich afvragen hoelang een gek als die leraar er nog kan over doen zonder van honger te sterven. Met het leerplan in de hand dwing je hen dan jaarlijks drie romans te lezen en je kient het allemaal uit: een direkt contact met de schoonheid, waarin de spanning elke dorheid weert, moet ongetwijfeld heilzaam inwerken. Je klopt aan bij de grootste romanciers van deze eeuw: zij moeten het nu maar klaarspelen.

Natuurlijk heb je niet voldoende rekening gehouden met de kwotaties, en bijgevolg haal je de banbliksems van eerbied-

waardige eminenties over je hoofd. ‘Kinderen van zestien à zeventien jaar moeten kinderboeken lezen,’ zeggen ze, alhoewel ze een paar dagen later een film vol erotiek en banditisme in de parochiezaal draaien, en dit voor allen. ‘We moeten met onze tijd mee,’ orakelen ze, wat dus betekent dat je met films mag laks zijn, maar lektuur... lektuur is een patrimonium voor kwezelaars en ouden-van-dagen.

Intussen blijkt het dat de grootste schrijvers van deze eeuw ook maar weinig sukses hebben bij je leerlingen. Een kleine enquête omtrent het mooiste boek dat ze ooit lezen brengt Conscience eens te meer aan de leiding, gevolgd door Ernest Claes: die twee zijn onafscheidbaar, op een bepaald punt moeten ze eikaars gebreken compenseren of reminiscenties aan elkaar oproepen.

Op de volgende ouderdag vraagt een korzelige vader je dan waarom zijn zoon toch al die boeken moet lezen. Hij is handelaar en zegt dat ze thuis geen luieriken kunnen gebruiken. Dankbaar roep je het leerplan ter hulp, en dan wordt dat onnozele ding met alle zonden Israëls overladen. ‘Welke leraar geeft hier praktijk?’ vraagt de man na zijn tirade. Je wijst hem de weg en haalt opgelucht adem en meent van hem verlost te zijn, maar hij rukt je nog even aan de arm en vraagt met vorsende blik of het waar is dat jij gedichten schrijft. Je zegt onhandig neen en valt uit de lucht en stamelt enkele potsierlijke verzinsels over vergissingen en verkeerde inlichtingen. Maar de man kijkt los door je heen en stevent verontwaardigd op de praktijkleraar af, met wie hij een uur lang deemoedig en onderworpen gaat zitten te praten over de vorderingen van zijn oogappel in het frezen, plaatslagen, draaien of lassen.

En dan voel je jezelf zó verschopt dat je besluit een cursus per briefwisseling in een of andere technische branche te gaan volgen. 's Nachts in het echtelijk bed zeg je nog aan je vrouw dat je je zoontje een technische richting wilt uitsturen, want dat de wereld weldra totaal technokratisch zal zijn.

Volwaardig en werkelijk doeltreffend echter wordt het schrij-

verschap eerst dan, wanneer het een wapen is, wanneer je ermee komt te staan tegenover gelijkaardig en gelijkwaardig uitgeruste krijgers. Ik bedoel: schrijver tegenover schrijver, praatvaar tegenover praatvaar, arrivist tegenover arrivist, ingebeeld genie tegenover would-be genie. Want, en dat ook is een waarheid als een olifant, nergens stuit je op zoveel kuiperijen, wantoestanden, onrechtvaardigheden en elleboogmaneuvers als in het lilliputterswereldje der skribenten. Talent speelt hier geen rol. Wil je ooit in het oog vallen, dan heb je de keuze: in het gevlei van de gearriveerden pogen te komen, óf een grote bek opzetten. Een middenweg is er niet, zelfs geen binnenwegeltje. Acht jaar had ik gewerkt als een zot, gevloekt en geketterd tegen al wat mij als onrechtvaardig voorkwam in het leven, maar niemand las mijn werk, niemand draaide er zijn hand voor om. Toen ontmoette ik een oude schoolmakker die in hetzelfde doodlopende sukkelstraatje zat. Ook hij had een afschuwelijke hekel aan mouwstrijkerij. Dus besloten we een grote bek op te zetten, te brullen dat ook wij bestaansrecht hebben. Zes jaar geleden stichtten we derhalve het piratentijdschrift Heibel, een roddelperiodiek zonder voorgaande, een sensatieblad van het lichtvaardigste kaliber. We begonnen de prullaria van de magnaten der Vlaamse en Nederlandse letteren te dissekeren en te analyseren, we knepen ostentatief onze neus dicht, schaterlachten en scholden. En almeteen zaten we er middenin: publiciteit, negatieve publiciteit, maar publiciteit. We kregen brieven van dikke mandatarissen, werden overstelpt met motiveringen, kregen gekke voorstellen en uitnodigingen en raadgevingen, werden gedoodverfd als moddersmijters en onruststokers. Op publieke forums en en petit comité werden we geschandvlekt, maar van verscheidene geraffineerde individuutjes kregen we flemende schouderklopjes en geknipoogde aanmoedigingen en royale financiële steun zelfs. Maar allengs geraakten we uitgewauweld, leeggekletst, holgetaterd, en daarenboven waren protest en kontestatie en vrijmoedigheid en onbesuisdheid eensklaps mode geworden. We begonnen serieuze dingen

te schrijven in ons tijdschrift én goede dingen, en weer begonnen brieven toe te stromen: Dit schandaal en die blaaskop moeten absoluut aan de kaak gesteld worden! Weet je hoe die aan die prijs geraakt is? Die heeft te doen met die, dat zie je toch wel! Weet je wat die nieuwe minister nu weer uitgespookt heeft? Enzovoort. Het was afschuwelijk, we voelden ons als misdadigers die voortdurend gechanteerd werden. Ook de literator, leerden wij, is een typische hypokriet: in het publiek loopt hij onder een aureool van heiligheid en edelmoedigheid en volksgezondheid, maar in het geniep is hij een kleine, kruiperige falsaris. De wraak ontmoeten wij nu trouwens overal: geen uitgeverij of er zit ergens een verre lector aan vastgeknoopt die overkookt van rancunes, geen krant of tijdschrift of er loopt een criticus onder de redakteurs die meent dat hij te pas en te onpas op ons onguur piratenverleden moet alluderen, geen prijzenkommissie of er tafelt een jurylid dat meent zich te moeten doen gelden door onze oude praktijken nog wat aan te dikken. Dit echter is geen klacht: als redakteur van Heibel heb ik werkelijk gevoeld wat het betekent te schrijven met resultaat, wat het wil zeggen een klankbodem te vinden en reacties uit te lokken. Als redakteur van Heibel ben ik werkelijk gelukkig geweest. En er zijn niet veel schrijvers, denk ik, die dat kunnen zeggen, dat ze gelukkig geweest zijn. Dat is mij tenminst een troost, ook al breng ik het verder tot niets.

De smerigste vrucht van de wereld

Er zit geen fut in vanavond, zelfs geen stunteligheid, geen naïviteit. Anders entoesiasmeert Arabel de anderen, nu pogen de anderen Arabel op dreef te helpen. Er hapert iets aan Arabel: misschien broedt ze een ziekte, of heeft ze haar maandstonden, of loopt ze te dubben. Mig gist ernaar. Een hele week heeft hij halsstarrig geweigerd aan haar te denken, maar intussen voelde hij machteloos hoe het verlangen om haar weer te zien in hem groeide, wurgend werd bijna, niet om te verdragen. Ik moet haar spreken, denkt hij, ik moet haar absoluut nog eens in de ogen kunnen kijken. Ik mag het mooiste dat ik ooit binnen mijn bereik voelde zomaar niet laten schieten. Voortijdig maakt hij aan het potsierlijke geklungel op de planken een einde. ‘Zó komen we nooit klaar vóór Allerheiligen!’ roept hij kwasi verongelijkt. ‘Aan een dergelijk gehaspel verspil ik niet graag mijn tijd. Bombast is niet zo erg in een parochiezaal, maar wansmakelijke bombast kan zelfs geen oude boerin doen grienen.’

Met grote ogen kijken ze hem aan. Ze hebben geen benul van komedie, van die op het podium niet en ook niet van die in het alledaagse leven. Komedie bestaat voor hen uit brede armgebaren en grimassen en geforceerd artikuleren. Komedie is voor hen een onschuldig en vermakelijk spel, vooral wanneer het er erg tranerig en bloederig aan toe gaat. Blijheid roept bij hen aanstonds een luidruchtig gegibber op, en droefheid betekent meteen dikke tranen. Ze stommelen langs hem

heen, het ontzag doet hen de hoofden buigen. Arabel volgt schuld bewust.

‘Verontschuldig me, Mig,’ murmelt ze. ‘Het gaat niet vandaag, ik voel me niet goed, ik denk..., ik...’ Ze stokt even. Ze kijkt schichtig de laatste meisjes na. ‘Ik denk dat ik niet zal kunnen meespelen.’

‘Waarom niet?’ vraagt hij verbaasd.

Ze wendt haar hoofd af en zoekt met haar elleboog steun tegen een oude kast. Haar schouders beginnen heftig te schokken.

Ademloos kijkt Mig haar aan. ‘Wat is er, Arabel?’

Ze antwoordt niet, ze draait zich helemaal naar de kast toe. In een toneelspel zou men het bombast noemen, maar het is geen toneelspel, het is voelbaar, tastbaar écht.

‘Zeg me wat er is!’ gebiedt hij. ‘Je weet dat ik van je hou.’

‘Ik ben zó,’ murmelt ze.

‘Hoe ben je?’

‘Zwanger,’ klinkt het eensklaps gelaten. Ze draait zich weer om, haar gelaatstrekken zijn bitter en hard geworden. ‘Zes weken. Over vijf weken zal iedereen het zien.’

Mig staat vastgekleusterd in zijn verbijstering. ‘Wie... Ben je naar de dokter geweest?’ vraagt hij moeilijk.

‘Gister.’

‘Hoe kàn dat nu? Wie... Heb je met iemand...?’

‘Herman Goudriaans.’

‘Ik wist niet dat je met hem te doen had,’ zegt hij wrang.

‘Je zei toch... Ik dacht dat je naar Indië wou.’

‘Ik heb nooit met hem te doen gehad, ik walg van hem.’

‘Hoe is dat dan in godsnaam mogelijk?’

‘Je hebt het voor veertien dagen zelf gezien.’

‘Was dat dan al méér gebeurd?’

‘In het begin van augustus. Ik heb gevochten en geroepen tot ik niet meer kon, maar moeder was smoordronken en Mark was uit kamperen met de scouts.’

‘Waarom ben je niet naar de veldwachter of de rijkswacht gegaan? Niets is er beestachtiger dan een verkrachting, ze

zouden hem opgesloten hebben.’ De ware draagwijdte van het gebeuren begint nu eerst werkelijk tot Mig door te dringen, het is niet om te verdragen., Je hele leven is verknoeid nu.’

‘Moeder geloofde me niet eens, niemand zou me geloofd hebben.’

‘Wat denk je nu te doen, Arabel? Ben je van plan om met die schoelie te trouwen? Godverdomme, als ik dat kereltje ooit nog eens ontmoet... Ik schop hem kreupel, ik scheur de geslachtsdelen van zijn lijf!’ Mig hijgt, lijdzaamheid heeft hij nooit kunnen begrijpen, maar hij weet ook reeds lang dat daar niet tegen op te tornen valt. ‘Weet hij het reeds?’

‘Neen. Hij hoeft het niet te weten, ik zou nooit in mijn leven de vrouw willen worden van zo'n ...vent. Hij mag het niet weten, nooit. Het is niet van hem, ik wil niet dat het van hem is.’

Een groot en warm gevoel vloeit eensklaps samen in Migs borst, tederheid en begeerte doen hem huiveren. ‘Zeg dat het van mij is, Arabel,’ smeekt hij. ‘Ik wil met je trouwen, ik hou van je.’

‘Jij bent getrouwd, Mig, en daarenboven: jij bent leraar. Ik wil niet dat mijn schande de jouwe wordt.’

‘Je mag je toch niet vergooien aan het eerste het beste canaille, Arabel! Word van mij, asjeblijft,’ smacht hij.

‘Ik hoef niet te trouwen. Een kind kan ook zonder vader wel groot worden.’

‘Kun je dan niet een klein beetje van me houden, Arabel? Als er maar een greintje hoop is...’

‘Jij bent goed, Mig, je bent veel te goed voor mij. Ik zou nooit iemand anders kunnen willen. Jij bent de eerste man die ik vertrouw, die ik bewonder. Ik zou het niet over mijn hart kunnen krijgen jou ongelukkig te maken. Begrijp dat toch!’ Haar woorden doen Mig duizelen. Zondermeer legt hij zijn armen om haar heen. Ze duwt hem echter beslist van zich af. ‘Hier niet,’ fluistert ze. ‘Ik moet erover nadenken. Jij moet Iris trouw blijven, Mig, ze verdient het. Je kunt toch

zomaar niet van haar scheiden. Het zou laf zijn, een zonde tegen de natuur: zoiets wreekt zich, geloof me.'

'Iris zou het niet beseffen, Arabel, ze zal nooit meer iets beseffen. Wat je niet beseft, kan je ook geen pijn doen. En als jij van mij wordt, hoef ik haar daarom niet in de steek te laten: voor haar onderhoud zal ik blijven betalen, en we zullen haar geregeld bezoeken.'

'Ik wil erover nadenken, Mig. Is dat goed?' De hardheid is terug uit haar stem verdwenen. Ze is weer de beleefde, onderworpen Arabel. Ze neemt haar sleutelbos, kiest er de gepaste sleutel uit, en begint de lichten uit te knippen. Als ze in het portaalje komen, houdt Mig haar tegen: 'Mag ik je één keer kussen, Arabel?'

'Hier niet,' fluistert ze, terwijl ze zich weer losrukt.

'Waar dan?'

Ze haalt haar schouders op en duwt de deur open. Het straatlicht is lelijk, maar de buitenlucht hangt vol bedwelming en overmoed.

'Willen we een ritje maken?' vraagt hij onzeker, met een onbeholpen gebaar naar zijn wagen wijzend. 'Ik heb vanavond toch niets meer te doen.'

Ze neemt een weigerachtige houding aan, kijkt hem weifelend aan, en zegt dan resoluut: 'Mij om het even.'

Mig rijdt zonder iets te zeggen. Er is te veel dat hij moet verwerken. En toch kan hij niet nuchter denken, Arabels aanwezigheid beroest hem. Automatisch stuurt hij zijn wagen de villawijk in. Er zijn diepe kuilen in de zavelweg die hij volgt, de carrosserie van de auto bonkt op de veren. Aan de rand van een oud dennenbos stopt hij. Hij legt de motor stil en duwt de lichten uit. Als vanzelfsprekend legt hij zijn rechterarm om Arabel heen. Arabel vlijt haar hoofd tegen zijn schouder aan. Als hij met zijn linkerhand haar gelaat betast, voelt hij haar tranen. Woorden hebben nu geen zin: waar mensen zich één voelen, wekken woorden wrevel. Hij buigt zijn hoofd over het hare en kust haar op en in haar mond, ze laat hem willoos begaan. Als hij echter zijn hand

tussen haar knieën wil schuiven, duwt ze die met beide handen weg. Onder haar tuitje mag zijn hand wél zoeken, haar borsten zijn verrassend groot en zacht. Mig beeft van opwinding. ‘Arabel?’ smeekt hij. Hij zoent haar weer. In een opwelling omprangt ze met beide armen zijn hoofd. Ditmaal stuit zijn hand niet langer op weerstand, wild trekt hij haar slipje af. De rugleuning van de zetel klapt achterover. Als hij op en in haar ligt, herwint hij zijn zelfbeheersing. ‘Vergeef me, Arabel,’ stamelt hij.

‘Het geeft niet,’ huivert ze. ‘Doe maar. Ik hou van je, Mig. Ik wil je nooit meer kwijt. Je mag me nooit in de steek laten, beloof het me.’

‘Ik beloof je al het goede en al het mooie en al het eerlijke dat een mens aan een andere mens kan beloven.’

Hun éénzijn is mooier dan het mooiste dat er ooit bestond.

Later zegt hij: ‘Dit was de eerste keer dat je met een man één was, Arabel. Vergeet al wat er ooit geweest is. Wat er in je lichaam groeit, is van ons. Je moet het vast geloven, dan is het ook zó. In het leven komt het op geloven aan.’

‘Ik geloof het, Mig.’

Als ze terug naar de dorpskom rijden, vraagt hij: ‘Kan je de deur van je kamer niet op slot doen?’

‘Nee. Moeder zegt dat het slot tijdens de oorlog door de Duitsers geforceerd werd.’

‘Je moet het laten herstellen, Arabel, dat is toch maar een kleine moeite: loop even bij de schrijnwerker aan.’

‘Ik heb een mes nu, ik heb gister een mes gekocht. Tot daarstraks heb ik gehoopt dat hij vandaag of morgen of overmorgen nog eens op mijn kamer zou komen.’ Het klinkt ijsig. Mig legt zacht zijn hand op de krampachtig samengevouwen handen in haar schoot.

‘Laat me hier maar uitstappen,’ zegt ze gejaagd, als ze nog een paar honderd meter van de huizenslierten zijn.

‘Wij hoeven voor niemand verstoppertje te spelen, Arabel.’

‘Ik niet, maar jij wèl.’

‘Ik breng je gewoon thuis.’

‘Belooft me dat je niets zult ondernemen tegen Herman Goudriaans, Mig.’

‘En als hij nu eens niet aan zijn proefstuk was? Als hij het nu eens was die de freule...?’

‘Dat geloof ik niet. Belooft het me, Mig.’

‘Goed.’ Eigenaardig, denkt hij: leven is geloven en beloven, strijden tegen wantrouwen en argwaan, zijn eigen angst en twijfel in de andere pogen weg te werken, hopen zijn eigen zekerheid in de andere geprojecteerd te zien.

Nog voor hij helemaal gestopt is, heeft Arabel het portier reeds geopend. ‘Slaap wel, Mig!’

‘Tot morgen!’ roept hij haar onthutst na.

Hij heeft de auto nog niet gekeerd, of de vraag is er reeds: Wat zal moeder zeggen?

Oudewijvenzomer

De zondagen waren verschrikkelijk, dan was die drollige Dagmar er niet die hem elke dag kwam vragen of ze de radio niet mocht aanzetten. ‘Het past niet,’ zei Ambro telkens. En wat later hoorde hij haar dan zingen, lalala of tiriri, om zot te worden of te gaan lopen. ‘De mensen spreken er schande van,’ had Marga een paar dagen geleden gezegd. ‘s Zondags loopt ze met jan en alleman naar de dancings, en in de week is ze de hele dag met u alleen: dat zeggen ze, en nog véél meer. Als juffrouw Birgitta...’ Verder had hij haar zeemzoete verontwaardiging niet willen aanhoren.

Als hij maar iets kón doén, maar Ouwe Ignaas en zijn zoon joegen de zondagstoeristen uit de bossen en voor de rest werd Donkheide 's zondags geëerbiedigd, overdag tenminste.

Er werd gebeld. De rentmeester was vandaag wat later. Ach ja, om halfnegen was er een mis voor Birgitta gecelebreerd. Het was ergerlijk met die missen: elke dorpsvereniging achtte zich verplicht haar duit in het pastoorszakje te doen. Tegen zijn zin liet hij Wulfran binnen. De schaapachtige nederigheid van de rentmeester hing hem de keel uit. Hij wist waarvoor hij kwam, waarvoor hij nu reeds een paar weken elke dag kwam. 's Zondags kwam hij wellicht met nog meer verwachtingen, dan had hij pas gebeden opdat de goede God in Ambro een wonder zou laten geschieden: zijn wrok milderer, zijn wraakplannen doen verzwinden, en ervoor zorgen dat hij zich zou neerleggen bij Zijn ondoorgrondelijke wils-

beschikkingen... Ambro had zelfs opgevangen dat de eerwaarde zusters hun scholierijtjes zo af en toe een weesgegroetje voor zijn bekering lieten bidden.

Destijds, bij zijn indiensttreding, moest Wulfran wel zeer onberispelijke referenties hebben gehad, én een stamboom van oergodvruchtige voorouders, zoniet zou de ouwe heer Polycarpus hem nooit als rentmeester hebben aangesteld.

‘Wel, Wulfran?’

‘Een afvaardiging van de boeren, mijnheer,’ zei hij onbehaaglijk.

‘Eerst moet ik het weten.’

‘Maar die mensen kunnen er toch niets aan verhelpen, mijnheer! Zij weten niets. En het is nu toch al zeven weken geleden. Wat de politie niet kan...’

‘Al was het honderd jaar geleden.’

Lijdzaam keek hij Ambro aan. De wanhoop lag vreemd op zijn ietwat papperig gezicht. Ambro stak een sigaret op: met één blik kon hij hem breken, hij wilde hem echter vandaag niet al te ongelukkig zien: het was mooi weer, een heerlijke oudewijvenzomer.

‘De hoeven zullen vervallen, mijnheer, ook de huurhuizen... De landerijen zullen braak liggen, de bossen zullen verwilderen. De schade zal al héél gauw onoverzichtelijk zijn!’

‘Ik weet het, Wulfran, maar het is mijn eigendom.’

‘En al uw plannen dan, mijnheer?’

‘Die plannen waren er omdat Birgitta er was, het waren haar plannen.’

‘Het is toch zonde, mijnheer! Als mijnheer de baron zaliger dat had moeten beleven...’ Intuïtief nam de rentmeester bij deze laatste woorden zijn hoed af. Voor Ambro deed hij dat blijkbaar niet meer, er school te weinig adeldom in hem.

‘Eens zal ik het weten, Wulfran, en dan komt alles weer in orde.’

‘Er zijn ook nog de industriëlen en de jonggehuwden, mijnheer. Met het geld in de hand bedelen ze om een perceeltje grond.’

‘Zeg dat ze wachten tot ik het weet.’

‘Goed, mijnheer,’ zei Wulfran gelaten.

De dikke steekpenningen die hem beloofd werden, zouden hem 's anderendaags wel weer naar De Negenooog drijven met een gelijkaardige litanie. Weer zou hij uitpakken met een lijst argumenten en weer zou Ambro telkens antwoorden dat hij het eerst moest weten. Hij mopperde of muite niet openlijk en Ambro kafferde hem niet uit. Ze begrepen elkaar.

Ambro hielp hem zacht naar buiten. Op de drempel toverde de rentmeester zijn mooiste beleefdheidslachje te voorschijn. Ambro haatte hem erom: het protocol van de ouwe heer Polycarpus zat bij Wulfran tot op het bot; indien hij hem niet had kunnen gebruiken om zijn wraakplan ten uitvoer te brengen, zou hij de gestolen resten van de landadel uit zijn korpus geschopt hebben.

Hij ontbeet met tegenzin. Het leek wel of er niets meer in zijn maag kon, zijn handen waren klam. Birgitta was nu zeven weken dood. Zijn onbarmhartige zoektocht-van-opafstand had zich door al die donkere dagen geslingerd. Met honderd armen tastte hij naar zijn prooi, dirigeerde hij het beest naar de val waarin hij het zou kunnen afmaken. Hij moest kunnen wachten, hij moest geduldig zijn, ook al richtte hij zijn eigen leven te gronde, ook al sleurde hij honderd mensen mee in zijn val.

Het beeld van Min spookte door zijn hoofd. Voor de eerste keer had iemand van dit domme dorp hem werkelijk kunnen vertederen. Hij herinnerde zich haar stem, hij voelde de warmte van haar huid, hij zag haar naïef verdriet... Hij had zich nooit ingelaten met meisjes, hij had er de tijd niet voor gevonden. Ik ben te wantrouwig, dacht hij, met haar had ik over Birgitta kunnen praten, ik had haar Birgitta's schilderijtjes moeten tonen... Het was belachelijk! Wat kon een dorpsmeisje zonder ontwikkeling hem bieden, tenzij haar lichaam? Hij moest keihard blijven, ongenaakbaar. Verstrooiing moest hij zoeken, dat was het. Hij nam een tijdschrift ter hand en ging ermee in een zetel liggen. De artikels leken hem

echter zo onbenullig en buitenissig, dat hij opstond en naar buiten ging. Het zonlicht hing geelachtig rijp tussen de bomen, de oude geuren hadden een pikante nasmaak. Langzaam, naar zijn stappen luisterend, slenterde hij langs de Polycarpuslaan. Dat er iets veranderd was, wisten ze nu toch: de rododendrons bleven onaangeroerd, nergens was er een wandelende of piknikkende familie te bespeuren. De Polycarpuslaan liep dood in uitgestrekte aanplantingen van kanada's. Ambro baande zich een weg door een wildernis van winden, riet en distels. Hij kon niet denken zo, het zweet brak hem uit, maar het deed hem deugd. De wildernis verschraalde en deinde uit in een bocht van de beek, die hier bruusk naar links zwaaide. Van hier uit had hij een prachtig zicht op de eindeloze meersen. Regelmatig, ritmisch bijna, was er een bruine slijkerige hap in de oevers van de beek: daar kwam het vee zijn dorst lessen. Nu was er geen vee meer, nu was hij er alleen.

Uit de richting van de eikenput (de dorpelingen noemden de bocht van de beek zo, omdat de zanderige bedding zacht naar een dieptepunt tegen de door oeroude eikestronken verstevigde oever glooide) klonk een opgewonden stem. Zich verborgen houdend achter de elzestruiken sloop Ambro nader. Tegen een knotwilg aan de overkant stonden twee fietsen met kledingstukken erop. Sedert mensenheugenis kwam de dorpsjeugd hier baden. Nu zag hij ze: twee knaapjes met rode zwembroekjes liepen wat verder door de wadden. Ze toonden elkaar hun onderbuik. 'Bij jou staan er nog geen haartjes op,' zei de kleinste.

'Maar weet jij hoe het bij de meisjes is?' vroeg de grootste. De kleinste lachte spottend, hij wist er blijkbaar alles van.

'Daar is iemand!' zei hij eensklaps geschrokken.

Ambro wilde opspringen om tenminste iets van zijn houding te redden, maar de knaapjes keken een andere richting uit. Zou Ouwe Ignaas... Het was Dagmar! Ze kwam langs de oever van de beek. Hij wrong zich tussen enkele elzestruiken

wier onderste twijgen diep onder lange verdroogde grashalmen zaten.

‘Is het niet te koud, jongens?’ vroeg Dagmar.

De knaapjes riepen: ‘O neen, neen!’

Toen kwam ze naar de elzestruiken. Hij moest hier weg, stel je voor dat ze... Vlak vóór hem trok ze haar jurk uit, ze had haar badpak reeds aan: dat was lichtblauw. Voorzichtig haar voeten tussen de braamstruikjes en de distels plaatsend ging ze weer naar de oever. Ze ging zitten, steunde met de armen achter de rug, strekte haar lichaam, zei ‘Brrr!’ en liet zich dan in de beek glijden.

Hij moest hier weg, maar de twee knapen waren nu aan de overkant op de oever gekropen: ze zouden hem zeker zien. Het angstzweet brak hem uit, voor niets ter wereld wou hij voyeur genoemd worden...

‘Zeg, mogen we je borsten eens zien?’ vroeg de kleinste knaap. ‘Hij hier heeft dat nog nooit gezien.’

Er kwam geen antwoord. Ambro kon Dagmar niet zien.

‘Zeg, trek je broek eens uit!’ brulde de blaag nu.

Direkt stoven ze uiteen voor een vlaag spattend water. ‘Snotneuzen, maakt dat je wekomt!’ riep haar schelle stem.

Ambro zag nu de kans schoon en verwijderde zich kruipend.

‘Ik heb je gister toch helemaal bloot gezien,’ sarde de kleinste knaap weer, ‘in het koestalletje ginder, met de Provo!’

De grootste gooide nu een graszode in het water. Dan spurten beiden weg.

‘Verdomde smeerlapjes!’ zei Dagmar, terwijl ze tussen het lis op de overkant kroop. Eén voor één nam ze de fietsen met de kledingstukken erop en duwde ze in het water. Dan waadde ze omkijkend weer naar de andere kant.

Ambro bleef hijgend tussen de eerste kanada's liggen. De onderkant van de bladeren was even grijswit als de stammen.

Er zat blijkbaar water in Dagmars oren, want op de oever begon ze met haar hoofd te schudden. Nu sprong ze van het ene been op het andere. Een koolwitje vloog dartel langs haar hoofd; ze greep ernaar, liep het achterna tot ze haar

voet bezeerde, en trekkenend keerde ze dan terug tot bij haar jurk.

‘Hoer!’ riepen de blagen vanuit de verte.

Dagmar stoorde zich niet meer aan hen. Ze ontrolde een knalgele badhanddoek en etaleerde een hele gamma van meisjesondergoed.

De verleiding om te blijven kijken was groot, maar Ambro kroop verder. Eerst vijftig meter verder durfde hij zich oprichten. Hij zweette en huiverde tegelijkertijd, hij herkende zichzelf niet meer. Toen hij zich uit de kanada's gewerkt had en over de heiduinne naar De Negenooig liep, dacht hij er beschaamd aan dat Birgitta hem misschien had kunnen gadeslaan.

Thuis maakte hij aanstalten om zijn zoveelste zuipgelag met de spoken te beginnen, toen er gebeld werd. Het was om zot te worden met die intrigerende rentmeester... De schoolmeesteres Katia stond echter op het bordes, ze droeg een groot rechthoekig pak onder de arm. ‘Ik heb iets voor u, mijnheer,’ zei ze glimlachend. ‘Het is iets dat juffrouw Birgitta in mei besteld heeft...’

‘Kom binnen.’

Toen ze langs hem ging, rook hij viooltjes en astmasigaretten. Haar glanzende haren waren in een kokette paardestaart samengebonden, haar kleed was geelwit. Was hij nog wel goed snik? Hij kon geen meisje meer zien, of hij begon haar automatisch te observeren... De zwarte gordel, de zwarte hakjes... Ze kleepte zich even smaakvol als Birgitta, ze was Birgitta's vriendin geweest, ze bracht een verrassing van Birgitta... Waarom was hij zo stroef tegen haar? Hij mocht haar wel dankbaar zijn.

Ze liep zelfzeker voor hem uit naar het salon. Daar legde ze het pak op het tafeltje en begon met een raadselachtige glimlach het touw los te wriemelen. Een kordate ruk... en voor hem lag het konterfeitsel van de ouwe heer Polycarpus! Het geveide uiterlijk van de hautaine potentate bij wie men alleen aan de tanden kon zien hoe oud hij was, het

aanminnige lachje, de priemende ogen, de eretekens van de eerste wereldoorlog, de handen als op een bidstoel... En die idioot glimlachende onderwijzeres, met de wijnvlek als een drop bessenjam naast haar neus... Wellicht merkte of voelde ze zijn haat, zijn wrok, zijn wrevel, want de glimlach verstarde. ‘Juffrouw Birgitta gaf aan Salomon Bel de opdracht om het portret te schilderen,’ zei ze mat. Haar ogen waren vochtig.

‘Wie is Salomon Bel?’

‘Een jonge kunstenaar uit de villawijk, een prijs van Rome.’

‘En wat moet die schilder hebben?’

‘Juffrouw Birgitta betaalde hem reeds.’

‘De Provo, wie is dat?’

‘Een jongen uit het dorp, hij schrijft gedichten...’

Ambro's gedachten waaiden in onontwarbare knopen. Katia stond hem aan te kijken als een schoolkind. Hij moest iets zeggen, zocht radeloos... ‘Ik zal het schilderij in het museum hangen, aan het einde van de rij.’

Zij voelde het sarkasme dat hij wilde onderdrukken, hij merkte het aan haar ogen, die nu een andere richting uitkeken.

‘Ik ga dan maar,’ zei ze spichtig.

Ze stond reeds op het grint, toen hij ‘En je bent bedankt, hoor!’ zei.

Vannacht zou er nog een spook méér zijn om mee te zuipen. Toen Dagmar 's anderendaags vroeg of ze de radio mocht aanzetten, zei hij ‘Ja.’, alsof hij nooit een reden gehad had om ‘Neen.’ te zeggen. Ze schrok zó, dat ze ‘Godverdomme!’ zei, en ‘Het mag!’.

‘Maar ik zou graag iets van je horen, Dagmar... Wie is de Provo?’

‘Oh, mijnheer, dat is een jongen met een baard, hier uit het dorp.’ Ze zei het zo nonchalant, dat Ambro haar onthutst aangaapte.

‘Wat doet hij?’

‘Gemeentehuisbediende, mijnheer. U hebt hem zeker al gezien.’

‘Schrijft hij geen gedichten?’

‘Ja, maar ik begrijp er geen sikkepit van. Hij zegt dat hij een beatnik is, maar hij is een klootzak, hij aapt alle kunstenaars na, en als de sekretaris hoem zegt, dan haast hij zich om papa te zeggen... hoempapa...’

‘Gister was ik op wandel langs de beek en toen riep er een snotneus iets over jou en de Provo...’

‘Ik heb u wel gezien, mijnheer.’

Het was of hij met zijn hoofd tegen de betonnen balk in de kelder liep, het was afschuwelijk, niet om te verdragen.

‘Wat dacht je?’

‘Er is altijd wel iemand die zit te loeren, mijnheer,’ zei ze lachend.

‘Ik zocht naar de sporen van stropers, ik...’ Hij had zich blootgegeven aan een snotneus; misschien had ze het thuis verteld, of in het dorp... ‘Je hebt toch aan niemand verteld dat ik je zat te bespieden of zoiets, hoop ik?’

‘Wat zou het, mijnheer! U bent toch ook maar een mens... Bovendien bent u onze werkgever, ik werk bij u, ik zeg geen kwaad over u, ik gooi mijn eigen ruiten niet in... U bent alleen maar haatdragend om wat er met juffrouw Birgitta is gebeurd, dat is alles.’ Zo eenvoudig is dat, en ik heb je wel door: dat klonk erin. Ontzag of angst of twijfel kende zij niet, dat had ze wellicht van haar moeder, die een Duitse was en die het hier maar twee jaar had kunnen uithouden. Jonge Ignaas had haar na zijn legerdienst meegebracht uit Duitsland: ‘Een wijf als een boskat,’ zei Ouwe Ignaas.

‘Is het waar... wat die bengels riepen?’

‘Wat, mijnheer?’

‘Dat... met de Provo, in het koestalletje?’

Ze haalde haar schouders op en trok een gekke snoet: ‘Waarom niet?’

‘Dan ben je verloofd? En je bent amper zeventien...’

‘Ik ben niet verloofd. Ik doe gewoon als de anderen, mijn-

heer. Tegenwoordig maken ze daar geen tragedie meer van...'

'Doet Katia van de rentmeester dat ook?'

Ze proestte minachtend: 'Dat is een nuf, die! Die moet maar non worden. De heilige Theresia had er niets aan, en dat wil wat zeggen.'

'Nu, maar ik zat je heus niet af te loeren, Dagmar, ik zocht naar sporen van wildstropers...'

Ze lachte fijntjes: 'U zoekt op de verkeerde plaats, mijnheer. Ik hoorde vader zeggen dat hij twee stropers betrapt heeft tussen Het Loopgrachtenbos en De Roekenhoeve, maar ze wisten hem te ontwapenen en het scheelde niet veel of... Oh, maar hij zei erbij dat we wat zouden beleven, als u het mocht weten...' Ontsteld keek ze hem aan. Ze had prachtig gedemonstreerd hoe het denken bij haar steeds op de tweede plaats kwam. 'U zult vader toch niet berispen, mijnheer?' Nu lag er toch angst in haar stem, het luchthartig verleidelijke was verdwenen.

'Ik vind het eigenaardig dat hij me nog niets verteld heeft. Maar waarom zou ik hem berispen? Hij doet meer dan zijn plicht, ik ben blij dat ik hem heb.'

Ze haalde opgelucht adem en keek hem zó stralend aan, dat hij zich een ogenblik een vogel op een teerstok voelde. Met veel moeite slaagde hij erin zich los te rukken en naar de bibliotheek te gaan. Hij moest kapot: zijn haat werd overwoekerd door impulsen. Hij wilde blijven haten, hij moest blijven haten: hij wilde 's nachts Birgitta's verwrongen mond, die zeker op hem geroepen had, niet meer zien; en dat beeld zou hij niet kwijtraken zolang een moordenaar hier ongestraft door het dorp liep. Hij wilde herinneringen aan een blijmoedige, voor iedereen pleitende, zingende Birgitta, en die zou hij alleen maar proeven na de vergelding... Maar Dagmar was van het kasteel, zij had hier niets mee te maken, haar kon hij niets ten kwade duiden. Tegen haar kon hij toegeeflijk zijn, Birgitta had ook van haar gehouden. Apatisch poogde hij te luisteren naar het banale melodietje dat ergens in het

huis uit de radio daverde. Hij hoorde Dagmar neuriën terwijl ze wellicht aardappelen schildte. Hij stond op en ging naar de keuken: ze stond voor het aanrecht in het zonlicht. Ze diepte eetwaren op uit haar boodschappentas. Het lichtgroene kleedje was doorzichtig, de rode muiltjes had ze uitgeschopt. Ze wist dat hij naar haar keek, want ze verbeet haar glimlach. Haar zwarte haren gloeiden blauwachtig, het groene lint legde er het spoor over van een eksotische lente. Het raffinement van de begeerte kende hij niet: ‘Je bent mooi, Dagmar, je bent te mooi om je tijd hier op De Negenooog te verknoeien.’

‘Ik verknoei mijn tijd niet, mijnheer, ik ben blij dat ik hier mag werken.’ Ze draaide zich om: ze was bang dat ze hem niet begreep. De frêle kant van haar combinaison was zichtbaar boven de verdokenheid van haar borstjes.

‘Je mag je niet vergooien aan dat canaille uit het dorp,’ zei hij hees.

‘Ik vergooi mij niet, mijnheer.’ Er sidderde iets in haar stem. Ze reikte amper tot aan zijn borstbeen.

Toen hij zijn hand op haar schouder legde, voelde hij hoe weerloos gedwee ze was. Haar huid was warm en klam, een bedwelmende lauwtte... Eensklaps stond Birgitta voor het aanrecht: hij zag haar linkervoet die ze een beetje optilde als ze zo stond, hij zag haar ietwat verdraaide heup, hij zag haar gezicht dat niet lachte; ze keek hem wanhopig aan, ze maakte een gebaar als iemand die nooit meer zou kunnen spreken maar die nog zoveel te zeggen had... Ambro liet Dagmar los, wankelde grotesk naar de deur. ‘Ik ben moe, Dagmar, vergeef me, vergeet het.’ Hij zei het tot Birgitta, en hij keek niet om, nu vooral mocht hij niet omkijken. Hij wilde niet zien wie er snikte, Birgitta of Dagmar, hij moest naar de heuvels ginder waar hij weer zichzelf kon worden, waar hij er zichzelf van kon overtuigen dat er niets gebeurd was.

Na de opwinding kwam traag de onttakeling. Zijn dooltocht

over de heuvels en door de bossen eindigde op de meest lugubere plaats van de wereld. Met de rug tegen het griezelige kruis geleund keek hij door de verlaten Severinusdreef naar het dorp. Birgitta's zware ortopedische schoen met het glimmende ijzeren stel liet hem niet met rust. Toen hij nog een snaak was, had hij eens 'Varkenspoot!' gezegd in een driftbui. Moeder huilde en Birgitta liep weg. De wroeging was nog niet verdwenen. Later, toen hij aan de universiteit studeerde, schreef Birgitta wekelijks een brief, soms met een naïef versje erin. Een kameraad vroeg hem eens een foto van zijn zusje. Omdat hij brutaal lachend zei dat ze een mankepoot had, had Ambro hem tegen de grond geslagen. In die tijd woonden zij in de stad, in het huis van zijn vader, de toneelspeler Marling, die na de oorlog in de gevangenis gestorven was omdat hij meende een activistische flamingant te moeten zijn in het stinkwereldje van de oorlogskultuur. Het was een armzalig achterbuurthuis waarin Ambro's moeder langzaam uitteerde. Zij sliep beneden, in het bloemetjessalon. In de winter moest het verroeste kacheltje daar ook 's nachts branden, omdat haar anemisch lichaam zelfs geen warmte kon vinden onder alle beschikbare dekens.

Tijdens zijn laatste jaar aan de universiteit kwam dan de catastrofe, het rampzalige telegram van Birgitta. MOEDER OVERLEDEN DOOR UITWASEMINGEN VAN KACHEL. In de trein zag hij aldoor het beeld van Birgitta. Hoe ze met haar horrelvoet hinkend naar de burens was gelopen en dan naar het telegraafkantoor. Het maakte hem misselijk. Dat zijn moeder niet lang meer zou leven, had hij verwacht. Fijngebekte vogels houden het in een volière moeilijk uit. Maar hij had gedacht dat ze zou sterven aan levensmoeheid en oude herinneringen. Steeds was ze Birgitta's grote toeverlaat geweest, nu zou hij die rol moeten overnemen.

Tot zijn verbijstering trof hij thuis de oude heer Polycarpus aan, die hij slechts kende van een foto. De tranen liepen over zijn wangen en hij sprak Ambro aan in het Frans. Arme oude heer, die zijn kleinzoon voor zich wilde winnen in het

Frans! Met schrik en afschuw keek hij naar Birgitta's zware ortopedische schoen met het glimmende ijzeren stel. 'Jullie moeten naar huis komen,' zei hij, 'naar het familiedomein.'

Over Birgitta zou hij ook later slechts enkele medelijdende woorden zeggen. Domme oude heer Polycarpus, die in Ambro het belichaamde ridderideaal wou zien en die in zijn aanwezigheid altijd poogde zijn magere rug in een robuuste houding te wringen. Om innerlijke eigenschappen had hij nooit wat gegeven, anders zou hij spoedig gemerkt hebben dat zijn dochter Birgitta opgevoed had tot een echte freule ...en dat Ambro een beeldstormer was die lak had aan nobiliteit en aristocratie.

Ekspositie voor de spoken

Het was reeds halfacht, iemand had er nu toch al mogen zijn. Verleden donderdag had hij vijftig uitnodigingen verstuurd: DE JONGE BELOFTEVOLLE KUNSTSCHILDER SALOMON BEL STELT ZIJN LAATSTE WERKEN TENTOON IN VILLA DE NACHTEGAAL. VERNISSAGE DOOR DE LETTERKUNDIGE ROBIN HANNELORE OP DINSDAG A.S. TE 20 U. U WORDT VRIENDELIJK UITGENODIGD OP DE INTIEME RECEPTIE DIE TE DEZER GELEGENHEID IN DE NACHTEGAAL ZAL PLAATSVINDEN.

Sal leunde met de ellebogen in één van de lange bakken geraniums die onder de balustrade op het terras geplaatst waren. Hij rukte een stengel af, kneep hem plat tussen zijn vingers, en rook eraan. Hij hield van de duistere, intrigerende geur van deze grillige en eigenaardig behaarde planten. Hij veegde achteloos zijn handen af aan zijn knalrood hemd. Met de top van zijn schoen tekende hij nullen in het zand. Ze zou wel niet komen, waarschijnlijk draaide ze niet eens haar hand om voor amateuristische schilderkunst. Wat kon hij nog doen? Verleden zaterdag had hij alle bloemisten in een straal van vijf kilometer opgebeld: hij had rozen besteld voor mevrouw J. Harduyn, villa Gaaiennest, én leliën, én anjers, én... Hij had in een katalogus geneusd. Vanuit de kruin van een oude, scheef gegroeide mast had hij de zandweg geobserveerd. Zes bestelwagens waren er geweest. Ver-

leden zondagvoormiddag had hij de camionettes van een viertal banketbakkerijen met allerlei snuisterijen naar Gaaiennest gezonden. Gister dan had hij om het uur naar de Harduyns getelefoneerd, maar na de eerste zoemtoon had hij de horen telkens weer ingelegd. En deze voormiddag had hij naar de redakties van de drie grootste dagbladen gebeld, met de vraag of ze al een reporter naar Villa Gaaiennest hadden gezonden: er was namelijk iets verschrikkelijks gebeurd: J. Harduyn had in een vlaag van zinsverbijstering zijn vrouw vermoord. Van het succes van deze laatste oproep had hij zich niet kunnen vergewissen: hij had het immers te druk gehad met het inrichten van zijn tentoonstelling. Veertig schilderijen etaleren in een oud en met allerlei afgedankte voorwerpen volgepropt gedoe als De Nachtegaal was geen sinecure. De hele dag had hij met meubels en prullen gesjouwd. Enfin, de veertig schilderijen hingen of stonden ergens, én de twintig flessen schuimwijn lagen in de koelkast, én de stokjes met de versnaperingen eraan zaten in de met zilverpapier omzwachtelde rode kolen geprikt: dat alles dank zij de dikbuikige dorpslager, die dat schilderij met het godvergeten boskapelletje erop gekocht had voor de verjaardag van zijn graatmager, oneindig oud lijkend wijfje.

Waar bleef die Robin Hannelore nu? Die kerel mocht toch wel eens eerst de schilderijen komen bekijken, alvorens zijn loftrompet te steken. Kende hij trouwens wel iets van schilderkunst? Sal had aan de postbode gevraagd, of hij in het dorp niemand kende die met kennis van zaken over schilderkunst kon uitweiden.

‘O ja, zeker!’ antwoordde de postbode. ‘De Provo. De Provo weet er alles van!’

Het toeval wilde echter dat juist op dat ogenblik die schooljuffrouw daar kwam aangefietst. ‘Nietwaar, juffrouw Katia? Is de Provo geen kunstkenner?’

‘De Provo is een gemeentehuisbediende,’ zei de schooljuffrouw nuchter. ‘Naar het schijnt, schrijft hij gedichten. Maar wie schrijft er geen gedichten?’

‘Volgende week exposeer ik mijn schilderijen hier in de villa,’ had Sal verklaard, ‘en nu zoek ik iemand in de buurt hier die een kleine inleiding zou kunnen én willen geven.’

‘Je moet Robin Hannelore nemen,’ zei de schooljuffrouw beslist. ‘Hij is een ernstige vent, hij geeft les in een katolieke school te Mirtenhagen. Hij heeft de hele Kempen reeds ingeleid, hij kàn dat.’

In een dorp als Eisterlee moest je het natuurlijk van de katolieken krijgen, daarom had Sal Robin Hannelore gevraagd. Maar waar bleef die klootzak nu? Het begon kil te worden. Op de asfaltweg brandden de lichten reeds.

Indien Roa nu eens kwam... Zou ze verrast zijn bij de ontdekking dat hij een kunstschilder was? Zou ze van zijn werken houden? Hij zou haar zeker rondleiden, én mooi algemeen beschaafd praten, met een diepe stem en een beetje dromerig. Hij zou zeggen dat vooral de mens hem interesseerde en boeide, de vrouw... Niet oppervlakkig, o neen, een kunstschilder rukt maskers af, beeldt abstracte kernen als karakter en temperament uit, konterfeit de goedheid en de weemoed en de eenzaamheid en de angst en de hoop. Kleuren en vormen, Roa, het niets wordt alles in kleuren en vormen, in wat wij zien. Scheppen is goochelen met kleuren en vormen, begoochelen dikwijls. Zou ze geen schilderij willen? Ze mocht kiezen: de bosnimf, de bosgod, de verdwaalde kabouter, de verrezen brigand, de zonnekoningin... Herken je iemand in de zonnekoningin? Toeval, louter toeval, archetypisch toeval, maar - nu je het zegt - ja, inderdaad, er is een gelijkenis... Wees echter gerust, jij bent mooier, véél mooier. De natuur is tenslotte de grootste schepper, de uniekste schilder. Jij bent het mooiste schilderij van de natuur. Dat meen ik, Roa. En of ik dat meen!

Er kwam iemand per fiets de oprijlaan ingereden: een grote, struise vent met gekrulde haren. De man plaatste zijn fiets tegen een oude den, en kwam schuchter en aarzelend op Sal toe. ‘Ben jij Salomon Bel?’ vroeg hij, alsof hij op het punt stond de grootste blunder van zijn leven te begaan.

‘Ja,’ zei Sal. ‘Ben jij Robin Hannelore?’

‘Ja. Aangenaam. Het is vandaag toch dinsdag? Of is het nog te vroeg misschien?’

‘Het is amper acht uur. De meesten zullen wel omstreeks negen uur komen. Ik had jou wel wat vroeger verwacht. Je hebt mijn werken niet eens gezien en je gaat erover praten...’

Robin Hannelore keek Sal beteuterd aan. ‘Gewoonlijk zeg ik wat over de kunst in het algemeen,’ hakkelde hij, ‘om dan via de Kempense schilderkunst bij de kunstenaar in kwestie te belanden. Eigenlijk doe ik een beetje aan volksopvoeding, omdat de ervaring mij geleerd heeft dat zelfs de meest onderlegde kunstproevers de plastische kunsten beoordelen naar decoratieve en andere voorhistorische criteria. Kunst kàn een decoratieve waarde hebben, maar dat is dan toevallig én zeker geen vereiste.’

‘Ben jij eerlijk?’ vroeg Sal. ‘Ik bedoel: zeg jij ook écht wat je denkt?’

‘Natuurlijk niet, zoiets doet geen mens. Er zijn dingen die beleefdheid heten, en hoffelijkheid, en voorkomendheid, en beschaving, en opvoeding, en diplomatie... Dat zijn allemaal verkapte vormen van onwaarheid, onnatuurlijkheid, bedrog, schijnheiligheid, oneerlijkheid, leugen..., dat weet iedereen, maar zonder die dingen is het leven onverdraaglijk en onhoudbaar, zonder die dingen zijn we van vandaag op morgen terug onderworpen aan het recht van de sterkste.’

‘Is dat beroepsmisvorming?’

‘Wat?’

‘Wel, jouw didactische, moraliserende, oratorische toon en praat.’

Robin Hannelore glimlachte bedeesd. Hij keek Sal een beetje bang aan. Het was hem aan te zien dat hij terugdeinsde voor agressiviteit en klakkeloze aversie. ‘Ik kàn vanzelfsprekend écht zeggen wat ik denk,’ mompelde hij, ‘maar dat zou ik dan uitsluitend doen in het bijzijn van lui van wie ik bepaald zeker weet dat ze met radicalisme omkunnen en dat ze de

woorden van een ander weten te relativieren. Te veel mensen denken inderdaad dat de mening van één man de opinie van de hele wereld behelst.’

‘Je bent alweer aan het prediken. Jij bent beslist een gelukkige vent.’

‘Waarom?’

‘Wie zoveel wijsheid in de nek van anderen meent te mogen en te moeten kloppen, moet toch wel heel erg zelfingenomen zijn, of niet soms?’

‘Tenslotte ben jij aan het vragen stellen. Dan is er nog iets: waarom exposeert een schilder eigenlijk? Is een expositie ook niet een ietwat opdringerige vorm van meedelen, wijsneuzen, verrijken, veredelen...? Ik geloof dat elke kunstenaar een min of meer didactische taak heeft, dat is waar, maar...’

‘Ben jij ook een kunstenaar?’

‘Ik publiceerde een groot aantal gedichten.’

‘Men zou het je nooit aangeven, dat jij een rijmelaar bent.’

‘Ik schrijf geen rijmpjes.’

‘Zullen we naar mijn schilderijen gaan kijken? Eén ding wou ik je vragen: wees tegen mij keihard en niets ontziend eerlijk. Ik kan wèl relativieren, jouw mening zal voor mij EEN mening zijn. Kwetsen kan je me niet. Spreek echter niet overijld. Akkoord?’

‘Weet je dat alle kunstenaars hun exposities met dergelijke formules beginnen? In de grond is dat een vorm van hoogmoedige immuniteit of integriteit, een egocentrische anticipatie van elke mogelijke kritiek. Enfin, ik predik alweer.’

‘Ja,’ zei Sal lakoniek, terwijl hij naar binnen stapte. Hij nam een fles cider uit de koelkast, peuterde het zilverpapier en het draadje los, en deed de kurk tot tegen het plafond knallen. Nonchalant goot hij twee bierglazen boordevol en veegde dan zijn handen af aan een vuile keukenhanddoek.

‘Je drinkt toch wel?’

‘Graag.’

Robin Hannelore liep van het ene schilderij naar het andere.

Soms ging hij met zijn ogen vlak tegen het beschilderde doek hangen, dan weer besloep hij het als een tijger zijn prooi. Om de haverklap was zijn glas leeg, en toen Sal de kurk van de vierde ciderfles liet knallen, was het kwart vóór tien.

‘Jij kunt er goed mee om,’ zei Sal bewonderend.

‘Met wat?’

‘Met de cider.’

‘Dat gaat nogal. Ik drink liever bier, maar na al die vernissages heb ik ook cider wel leren appreciëren.’

‘Waarom ga je altijd zo dicht tegen die schilderijen hangen?’

‘Omdat ik bijziende ben.’

‘Waarom zet je dan je bril niet op?’

‘Ik heb hem vergeten. Zeg, waar blijven jouw gasten?’

Sal haalde de schouders op. ‘Weten ze in de Kempen wel wat een expositie is?’

‘Ik was mij net aan het afvragen, of jij het wel weet.’

‘Inkludeert dat jouw oordeel over mijn werk?’

‘Ik begin aanstonds met de vernissage, een ogenblikje...’ Robin Hannelore dronk zijn zoveelste glas leeg, streek met de tong over de lippen, en ging in het salon staan. ‘Dames en heren, staat u me toe het kort te maken. De schilderijen die u hier hebt kunnen bewonderen, zijn het werk van een ambitieus, erotomanisch, asociaal, verschrikkelijk egoïstisch en waanwijs kereltje. Salomon Bel is hautain, pervers én onbenullig. Waarschijnlijk is hij te lui om de techniek te verwerven die een onweerlegbare kiem van talent zou kunnen doen uitgroeien tot iets volwaardigs, wellicht is hij daarenboven té verwaand om eens rond zich te kijken om bepaalde onmisbare geplogenheden te leren waarderen. Mijn enige interesse voor dit slag van kunstenaar heet medelijden. Ik hoop dat mijn afschuwelijke en mensonwaardig kleinerende woorden hun uitwerking niet zullen missen, en dat wij in Salomon Bel over enkele jaren een gezonde, eerlijke en volwaardige kunstenaar zullen terugvinden. Ik dank u.’

Lijkbleek en ontzettend getormenteerd keek Sal naar de fles

in zijn handen. Plotseling, als met een schok, brak de ban van zijn verbijstering. Hij keilde de fles tegen de grond, rukte de koelkast open, slingerde de flessen om zich heen, greep al wat hij binnen zijn bereik zag, en sloeg, en trapte, en huilde, en briede... Toen wou hij zich op Robin Hannelore storten, maar die was al weg, die kende blijkbaar nog hysterici die dachten dat zij kunstenaar waren...

Een domper op alles

Toen Koksiaan wakker werd, wist hij meteen dat zijn laatste dag aangebroken was: hij kon niet meer bewegen, zijn tong lag dik en lam in zijn mond. Zó was zijn moeder ook gestorven, zó had hij zijn grootmoeder weten sterven. Pijn had hij niet, of toch: als hij zijn ogen naar rechts draaide. Het was halfnegen op de wekker die op de hoge kommode stond. Hij had zich dus twee uur verslapen. ‘Twee uur,’ poogde hij te zeggen, maar hij kon zijn tong niet bewegen. Denken kon hij wèl, kalm zelfs, en horen ook: de mussen buiten, en de auto's op de autostrade in de verte, en het tikken van de wekker. Zó was het dus geweest bij zijn moeder en zijn grootmoeder: zij hadden alles gehoord, alles begrepen, maar zij hadden niet kunnen reageren, niets meer kunnen zeggen. Enfin, ze hadden toch ook geen pijn gehad. Maar er was een verschil: er stonden mensen bij hun sterfbed, familieleden. Zij waren niet eenzaam, niet verlaten. Er was een dokter, en een priester... Een vreemde paniek schoot naar Koksiaans hoofd, en nu deed het wèl pijn. Kalm blijven, Koksiaan, dacht hij, je hebt altijd geweten dat het zó zou gebeuren, je hebt het aanvaard, je hebt je ermee verzoend. Wees blij dat je de slagvensters gisteravond niet hebt gesloten. Hé, het is net of je het voorvoeld hebt, nietwaar? Stel je voor, dat je hier in de duisternis lag te kreperen. Zie hoe mooi het herfstlicht door de gordijnen kruipt. Chris is vanmorgen, vooraleer hij naar school fietste, voorzeker even aan het

venster komen gluren. Hij heeft je laten slapen, omdat hij dacht dat je moe was van het houtkloven gister. Maar het is woensdag, deze namiddag heeft Chris vrijaf, dan komt hij zeker kijken. Ja, Koksiaan, je moet het trekken tot vanmiddag... Dan zal er tenminste iemand zijn die van je houdt.

Buiten tufte een traktor voorbij. Dat was waarschijnlijk Roel Waterschoot, die was even oud als Koksiaan. Roel had warempel vroeger toch ook een en ander meegemaakt. Koksiaan voelde de binnenpret: een rare kwibus, die Roel, ook een echte telg van de Beau-monde. In het dorp, bij de koster, waren op een morgen eens alle prinsessenboontjes geplukt. De koster was met de rijkswachters naar Roel gekomen. Tijdens het geding voor de korrektionele rechtbank zei de rechter: ‘Ze zeggen dat jij de dief bent, Roel Waterschoot. De hele moestuin van mijnheer Vilsen stond vol knieafdrukken met ribbels erin, en vermits iedereen zegt dat jij de enige bewoner van Eisterlee bent die altijd een fluwelen broek draagt... Ze zeggen bovendien...’

‘Laat ze zeggen, mijnheer de rechter,’ had Roel geantwoord, ‘ze zeggen... ze zeggen zoveel, ze zeggen zelfs dat jij gek bent, mijnheer de rechter, en dat is toch ook niet waar!’

Roel had zes weken in de gevangenis mogen nadenken over wat ze zeggen, én over wat je niet mag zeggen vóór een rechtbank. Twee maanden later had Kaddee de rechter op een trottoir overhoop gelopen, zagezegd omdat hij dringend naar het toilet moest. Toen had de rechter zes weken in de kliniek mogen nadenken over obstructiefouten in het doorlopend verkeer.

‘Als dat paard moe is, span je het maar uit!’ hoorde hij een vrouwenstem roepen. Dat was die schraperige tang van Robbe Watseels. Robbe stond op zijn akker waarschijnlijk weer te praten met de postbode, die ook een duivenmelker was. Robbe had het toch niet getroffen: als berooide knecht had hij destijds een kind verwekt bij Angelica Verhaegen, de enige dochter van de rijkste boer van Eisterlee. Nu was Robbe de rijkste boer, maar meteen de grootste stakkerd. Vertelde men

niet dat Angelica de biefstukken en de konijnen kookte, en dat ze de bieten die de koeien niet wilden op tafel zette? Op een teerfeest had Robbe eens zóveel pudding gegeten dat hij met zijn buik in een kuil moest gaan liggen. De sukkelaar had nooit tevoren pudding gezien.

Dat had je vroeger met mannen als Robbe: je kon hen geen twee minuten met een meisje alleen laten, of ze waren aan het neuken. Waar die mannen de lef vandaan haalden, was Koksiaan altijd een raadsel gebleven. Wellicht had het iets te maken met de Spanjaarden en de Fransen die hier zovele jaren geleden de boerendochters verkrachtten op hun stroopen plundertochten. Koksiaan had nooit een vrouw bezeten, vrouwen hadden hem altijd verlegen en onhandig gemaakt. Niemand van de Beau-monde zou dit nu geloven, maar het was zo. Koksiaan had in zijn leven alleen maar vrienden gehad. Het fatum had gewild dat hij op zijn achttiende jaar verliefd werd op de dochter van de kruidenier in het dorp. Bea heette ze, en ze was niet eens mooi, althans niet naar het oordeel van de Pluvier. Op een tweede kermisdag had Koksiaan met haar een vol uur tussen de witte-seringenbossen achter een café gestaan, hij had haar zelfs gekust op haar voorhoofd, maar zij had gezegd dat haar vader nooit zou willen dat ze omgang had met iemand van de Beau-monde. Hij had het begrepen en aanvaard: voor hem was zij heilig, haar mocht geen leed geschieden. Maanden-, jarenlang was Bea zijn droom gebleven, ook nog nadat de Pluvier hem grinnikend verteld had dat hij haar bloempje geplukt had. Later was Bea gehuwd met de zoon van de maalder, en ze was gestorven aan borstkanker nog vóór ze dertig was. Koksiaan was naar de begrafenis geweest, en hij had er geschreid. Elk jaar, tijdens de meikermis, had hij enkele minuten tussen de witte-seringenbossen gestaan, al was het maar om te pissen. Het had allemaal zo anders kunnen zijn, als hij niet zo timide en zo besluiteloos geweest was, als hij iets gedurfd had... Hij had echter in zijn leven alles gedurfd, behalve de schoonheid schenden, zich vergrijpen aan de zwakheid, mis-

bruik maken van de argeloosheid... En écht waar: nu was hij blij dat het zó geweest was. Profiteren was in zijn ogen iets dat misschien ogenblikkelijk héél wat plezier kon schenken, maar dat achteraf toch een leemte naliet, een leegte, een onvoldaanheid. De Pluvier bijvoorbeeld, die dan toch een dikke profiteur geweest was, had nooit rust of tevredenheid gekend: steeds was hij ongedurig gebleven. 'Ik heb alles meegemaakt,' placht hij trots te zeggen, maar dat alles had hem alleen maar geilheid gelaten, en koortsachtigheid, en angst voor de ouderdom en voor de dood. Voor Koksiaan daarentegen was de vrouw een onbereikbaar, verholen geluk gebleven, een droom die op dertigjarige leeftijd gestorven was en die hij een halve eeuw vereenzelvigd had met de geur van witte seringen in mei. Hoe zou het over enkele uren zijn, of vanavond, of vannacht? Zou hij Bea weerzien? En de Poilu? Zou hij eensklaps alle dingen begrijpen waarover hij zich zo dikwijls hoofdbrekers gemaakt had? De taal van de vogels, het gevoel van de bomen, het begin en het einde van de wereld, de grenzen van het heelal, de groeikracht van de lente, de kleuren van de bloemen... Eigenlijk was zijn dood niet zo'n ramp. Niemand zou hem missen, alleen Chris zou wat om hem treuren. Maar hoelang? Misschien toch zou de jongen een mooie herinnering aan hem bewaren... En dat was véél. Later zou hij misschien zeggen: 'De laatste échte vent van de Beau-monde was Koksiaan, en Koksiaan hield van mij: hij heeft me heel zijn bezit nagelaten, en hij heeft me geleerd eerlijk te zijn én goed.' Chris hield van de natuur, hij studeerde techniek, hij was gezond: in de handen van zulk een jongen zag de toekomst er aanlokkelijk mooi uit...

Er werd geklopt op de voordeur. Wie kon dat zijn? Chris had les nu, de melkboer geraakte slechts in de late namiddag tot hier, de bakker inde 's woensdags zijn centen zodat hij slechts in de vooravond kwam, leurders en leursters en paters en schooiers zakten zelden af tot op het gehucht... Nu klopte er iemand op de achterdeur. Zou Robbe Watseels hem missen

voor zijn dagelijks praatje over de beukenhaag? Of... Iemand tikte met zijn ringvinger op het venster. Koksiaan keek zich de ogen uit de kop. Eerst meende hij de postbode te zien, toen de veldwachter, in elk geval een uniform... Het was een rijkswachter: er was een klein beetje rood, en dat droegen alleen de rijkswachters: twee rijkswachters stonden op de ruit te tikken. Wat kwamen die hier zoeken?

‘Kom uit je bed, Lambert Koksiaans!’ riep de ene.

‘Godverdomme, moeten we soms de deur instampen?’ vloekte de andere.

‘Kijk eens goed,’ zei de ene weer.

‘Ik geloof dat hij dood is,’ zei de andere, zakelijk nu.

‘Iemand moet de smid gaan halen, wij moeten de deur openbreken.’

‘Pas op, man, we moeten eerst een schriftelijke toelating van de burgemeester hebben.’

‘Maar dit is toch een noodgeval!’

‘Het is te laat, dat zie jij toch ook wel. Hij ligt met zijn ogen open.’

‘En die jongen?’

‘Die zal op school niet gaan lopen. Voor hem hebben we nog de hele voormiddag tijd. Of we blijven gewoon hier en pikken hem op als hij thuiskomt. Kom, we rijden eerst naar de burgemeester.’

Eerst toen de jeep met veel moeite gestart was en vertrok, begon Koksiaan zich de smerige waarheid te realiseren: Jonge Ignaas had hen tóch verklikt. En nu kolkte de paniek overweldigend door zijn lichaam. Koksiaan vocht hijgend tegen de loodzware boeien van de verlamming. De radeloosheid bonkte in zijn hoofd, allerlei pijnen vliemden erdoor. ‘Lafaard!’ steunde hij. ‘De mens is een lafaard. De mensen zijn altijd lafaards geweest, ikzuchtige, groezelige, kruiperige lafaards.’ De klanken reutelden door zijn stembanden, maar het verlichtte hem een beetje: tranen vloeiden uit zijn ooghoeken over zijn slapen. Je hebt het altijd geweten, Koksiaan, dacht hij, dit is een wereld van lafaards. Je kent de lafaards:

ze hebben uitvluchten voor alles, ze weten alles goed te praten, ze schuiven de schuld altijd op de nek van een ander, ze beduvelen iedereen te goeder trouw en durven zich zelfs beroepen op de ellende of de nood van een ander. Wees blij, Koksiaan, dat je je gevangenisstraf onder al dat canaille hier op de aarde hebt uitgezeten. Iets ergens dan de aarde kan er niet bestaan. Maar Chris... Hoe gaat die jongen dit opvatten? Hoe kan die jongen gezond blijven, als hij ziet dat zelfs iets heiligs als een belofte zomaar met de voeten getreden wordt? Hoe kan er een behoorlijke vent uit de jongen groeien, als ze hem nu in het verbeteringsgesticht duwen? En wat zal de jongen denken over mijn sullige goedgelovigheid? Chris wordt beslist niet gelukkig, want voortaan zal hij iedereen wantrouwen, zal hij zelfs goedheid verwarren met arglist. Nu reeds heeft het leven hem geleerd dat alleen valsheid en huichelarij en onrecht de wet en het recht aan hun kant hebben. Ik moet iets doen, ik moet Chris nog kunnen spreken vooraleer ik sterf, ik moet hem nog kunnen zeggen dat het leven ook mooi kan zijn en dat er ook goede en eerlijke mensen bestaan, ik moet hem ondanks alles in de goede afloop van alles kunnen doen geloven, ik moet hem tegen beter weten in dat greintje vertrouwen schenken dat in elk leven tenslotte dè houvast is en blijft, ik moet Chris helpen, ik moet hem nog zoveel zeggen, ik moet...' Met bovenmenselijke krachtinspanning hees Koksiaan zich overeind, maar het was alsof hij zich bewoog in modderwater: meters boven hem was de lucht en de klaarte en de vrijheid, en hij vocht en spartelde en wrong... Toen hij eindelijk aan de oppervlakte geraakte, was zijn lichaam als een kokon van hem afgegleden en sloeg het dof op de grijze vloer naast het bed. Op dat ogenblik begon een bromvlieg vertwijfeld tegen het venster tokkend te gonzen. En buiten reed een boerin op een mannenfiets, met een melkstoop tussen haar benen, voorbij. En wat verder schreide een kind, dat met zijn driewielertje omgekanteld was.

De infinitief is haten

De buren staan onder de reusachtige eik vóór mijn huis, hun gedempt wauwelen filtert door het groene stramien in het geopende raam van mijn studeerkamer. Het allerlaatste licht van de zon schuimt in vale strepen door de lucht. In de deemstering gloeit nog de leemachtige zavel van de landweg die naast de eik, tussen het woonhuis en de schuur van een oude boerderij, langs bietenakkers, weiden, beemden en meersen, naar de Nete glooit. Iedereen kijkt naar de boerderij, waar rijkswachters en heren van het parket druk heen en weer lopen.

Ik zou een artikel moeten schrijven voor een pedagogisch tijdschrift, iets over het ontdekken en kultiveren van artistiek talent op school. Een dommere opdracht bestaat er niet, en zeker niet op zo'n dag als vandaag, op zo'n uur als nu, na al wat er deze namiddag ginder gebeurd is. Artistieke pedagogie, godverdomme, laat me lachen. En zeggen dat ik hier de hele namiddag heb zitten zwoegen om het einde van Koksiaan in de verf te zetten, terwijl ginder rond en in die hoeve het leven van vijf mensen een tragische wending nam. Waarom heb ik deze namiddag mijn dagelijkse wandeling naar de Nete niet gemaakt? Misschien had ik een paar schertsende woorden met Vina kunnen wisselen, die het fatum hadden kunnen bezweren en afwenden. Ach, leven is zoveel belangrijker en boeiender dan schrijven. Als ik er zo over nadenk, walg ik eigenlijk van mezelf: met de allures en de almacht

en de alwetendheid en de alomtegenwoordigheid van een boven alle verdenkingen staande god vertel ik dingen die ik heb horen vertellen, laat ik mensen zijn die ik niet geweest ben, raket ik feiten op die grotendeels vervalsingen van de feiten zijn, lieg ik om mijn eventuele lezers wat te ontspannen tot meerdere financiële eer en gedrukte glorie van mezelf. In hoeverre heb ik Ambro Marling gekend? Ik heb zijn grootvader gehaat, ik had medelijden met zijn zuster, maar hijzelf liet mij destijds totaal onverschillig. En nu heb ik hem eensklaps tot protagonist van één van mijn verhaaltjes gemaakt. Waarom? Omdat hij ergens de financiële middelen en de macht had die ik wou hebben? Omdat ik mij in hem wou wreken op al die kleine konkelaars die een dorp zo smerig en achterlijk kunnen maken? Wat weet ik eigenlijk over Salomon Bel? Dat hij een onverdraaglijk betwetertje en een pretentieuze smoelentrekertje was... En verder? Dat hij een tijdje als een voyeur door de villawijk sloop, en dat er toen abnormale en (wat ze noemen) onnoemelijke zaken gebeurden... En nu begin ik zijn gedragingen te motiveren. Waarom? Omdat hij zich die vrijheden aanmatigde waarvoor ik altijd teruggedeinsd ben? Omdat hij deed wat een eerbaar en braaf mens niet zou durven doen? Omdat ik in hem iemand vond om in mijn plaats tegen een oneerlijk lot te vechten? En Koksiaan... Ja, Koksiaan is voor mij een idealisering van wat ik, van wat mijn generatiegenoten verloren hebben. De Koksiaan die ik heb opgeroepen, is vertekend, is gedeeltelijk sage en ook wel sympathie voor het primitieve. Het liefst nog schrijf ik over Mig en Arabel, twee jonge mensen die ikzelf tot leven heb geroepen. In hen wil ik geen ondeugden, geen verleden en geen heden projekteren: zij moeten schoon zijn, zij moeten schoon kunnen leven, zij moeten de toekomst uit de brand redden. En waar de werkelijkheid en de waarheid worden opgedrongen aan mijn fantasie, zal ik pogen hen te laten vluchten in het ongewisse en het oneindige der menselijke mogelijkheden. In hen wil ik een onmogelijke liefde mogelijk maken binnen de perken van het aanvaardbare. En

mocht ik door onmacht, menselijk opzicht of medelijden met de personages dit verhaal niet kunnen voltooien, dan zou ik er mijn hele leven ongelukkig om zijn. Ach, ook hier klinkt het alweer of ik wil god verbeteren. Waarom heb ik deze namiddag mijn dagelijkse wandeling naar de Nete niet gemaakt? Dan had ik misschien met Ava en Lea wat kunnen babbelen, dan had ik Joris gevraagd hoeveel jonge duiven hij nog miste van die rampvlucht uit Noyon, dan had ik Filip nogmaals geplaagd met mijn aanmerkingen bij zijn dissertatie over het magisch realisme in de hedendaagse roman.

Graag zou ik nu bij de burens ginder onder de eik staan, maar ik kan moeilijk met die mensen praten, ik gebruik woorden die niet passen in hun kring, ik spreek mijn klanken té anders uit en mijn klemtonen doen hen lachen, mijn zinsbouw is niet simplistisch en niet rudimentair genoeg. Naar hun normen moet er trouwens ook iets schorten aan mijn voorkomen, want mocht ik mij nu bij hen voegen, dan zouden de gesprekken aanstonds verstommen. En toch heb ook ik er behoefte aan om mijn hart eens te luchten, om mijn visie op de gebeurtenissen eens uiteen te zetten, om de meningen en de gissingen en de roddelpraatjes van de anderen eens te horen. Maar in zo'n dorp als het deze betaalt een schrijver de tol van de dubieuze beruchtheid van zijn steedse kollega's, van de sensatiezucht en de tafelspringersmanieren van zijn vrienden, én vanzelfsprekend van zijn méér geletterd zijn. Nu, één troost heb ik toch: ik heb het papier, ik kan alles overwegen op papier, ik kan de gebeurtenissen van me afschrijven, ik kan in de woorden woelen tot de waarheid aan de oppervlakte komt om lucht te happen en tot ik het gevoel heb dat ik iets verwerkt heb én geklasseerd, definitief en netjes. Mijn zoontje komt binnen met een glimworm in zijn handpalm. 'Een kever die half brandt,' zegt hij stomverbaasd. 'Kijk, nu is hij al bijna uitgebrand. Hoe kan dat nu?'

Ik zwijg, ik weet het niet juist, ik maak kinderen niets wijs: mij hebben ze vroeger teveel wijsgemaakt, daarom denk ik dat ik schrijver moet zijn, domme obsessie. Ik moet naar buiten.

De zomerlucht heeft iets van de smaak van ingeblikte ananas: je ruikt er iets metaalachtigs aan, het ijzermaal dat verkorreld op de akkers ligt wellicht. Vlakkij is een jonge nachtegaal aan het leren fluiten, ik probeer hem even te helpen (dat doe ik meer, ik kan echt goed fluiten) maar het klinkt blijkbaar ongelukkig ditmaal want hij zwijgt. De buren loeren verstolen naar mij; de vrouwen met de armen in elkaar onder hun zware boezems, de mannen met de handen in de broekzakken, een gerolde sigaret tussen de lippen, of gehurkt, kauwend op een grasspriet. Ik wandel de landweg op. Een vleermuis zigzagt razendsnel langs me heen. De geur van de potstal en de aalput, van de sterfput en de mestvaalt wentelt warm en prikkelend door de kille doom. Zoals altijd hier snuif ik, tot ik hem te pakken heb: de geur van de ligusterhaag... Dan de vlier, met zijn knoestige vorkvormige stam, waar Vina de vaarkoeien tussen vastbond om ze door de stier te laten bespringen. Dan de vier ontzaglijke linden langs de weg, vóór de schuur... Twee melancholische rijkswachters staan in de deuropening naar mij te kijken. Ik wens hun een goede avond, maar mijn groet raakt hun kouwe kleren niet. Met die linden, met die lindebloesems is het allemaal begonnen. Ava en Lea, een studerende tweeling uit Antwerpen, kwamen hier vóór een tiental dagen aan om de botergele lindebloesems te plukken. Elke dag heb ik met hen wat gepraat; het was een lust voor het oog, te kunnen kijken naar deze twee olijke, van levensvreugde blakende schoonheden terwijl ze als echte zigeunerinnetjes op de ladders en in de bomen klauterden. Ze praatten en lachten honderduit, maar intussen gristen hun vingers door de bloesems en vulden zij hun om de nek hangende ransels, die zij om de haverklap moesten ledigen in de grote wissen manden die aan de voet van elke boom stonden. Zo vernam ik van hen dat ze pas hun tweede jaar aan de handelshogeschool voltooid hadden, en dat ze elk jaar naar de Kempen afzakten om op boerenerven en rond veldkapellen de linden te plunderen. Met deze oogst, die om de drie dagen opge-

haald werd door een oud mannetje met een fonkelnieuwe bestelwagen, verdienden ze een mooie som waarmee ze dan verder de eindjes van hun studiën poogden aan elkaar te knopen. Gewoonlijk sliepen ze in een tent, maar Joris had de schuur en het hooi en het stro te hunner beschikking gesteld. Eigenlijk had ik bij het vernemen van Joris' gulheid reeds moeten onraad ruiken. Joris was immers overal gekend als een afschuwelijke vrek. Ik heb het zelf beleefd, dat Vina eens om een fles botermelk kwam bij het kruideniertje; bij toeval liet ze de fles vallen, en met tranen in de ogen zei ze: 'Voilà, daar ligt mijn middagmaal!' De buurvrouw, waar Vina elke week naar een T.V.-feuilleton kwam kijken, kan daar nog meer over vertellen. Vina stonk, omdat ze van Joris niet eens geld kreeg om zeep te kopen; Vina had een zwerende borst, waar de etter zó uitspoot, omdat ze van Joris niet naar de dokter mocht gaan; Vina kon je dolblij maken met een karamel, of een zuurtje, of een boterkoek: ze kreeg van Joris niets, helemaal niets, tenzij af en toe een pak rammel en ontzettend veel werk, mannenwerk dat Joris niet aan- of afkon. Hoe vaak heb ik niet met Vina gebabbeld terwijl ze bieten harkte, aardappelen rooide, de koeien molk, of mest brak? Joris zat de godganse dag op zijn duivenhok, of in het staminee dat als duivenbondslokaal gold. Hij kon niet werken omdat er een zenuw tussen zijn ruggewervels gekneld zat, naar hij zei. Maar hij kon wel vloeken en schelden en slaan, en op zwier gaan en hoereren en zijn vrouw aftuigen, én het uitleggen, ja dat kon hij ook.

In Vina's ogen was ik een heer, een geluksvogel van het lot. Ze was er vast van overtuigd dat leraars stukken van mensen verdienen en dat ze niets hoeven te doen dan af en toe in een klas genoeglijk babbelend op de volgende vakantie wachten. Ze begreep niet hoe ik er genoeg in kon scheppen om met de kinderen gele irissen te plukken in de meersen, het ging haar verstand te boven dat ik louter uit liefhebberij naar het nest van een woedend krijsende en mij steeds weer weglokkende kievit liep te zoeken, ze haalde haar schouders op als ik

stond af te geven op de zuivelfabriek en de conservenfabriek en de kippenslachterij omdat die hun smeerlapperij in de kleine door de weiden kronkelende beek lozen. Als ik dan zei dat ik, in haar plaats en die van Joris, al deze landerijen zou verkopen om ergens in een bungalow rustig en ongestoord van mijn renten te gaan leven, dan zuchtte ze én vloekte ze goedaardig om zoveel simplistisch onbegrip.

‘Ik heb dertig jaar moeten werken om mijn drie zusters hier uit te kopen,’ zei ze. ‘En als ik niet langer kan werken, ga ik kapot. Ik moet kunnen wroeten, zoals een vlinder moet kunnen vliegen. Begrijp je dat niet?’

Zeker van iets abnormaals was ik toen ik hoorde dat de lindebloesempluksters ook mee aanzaten aan tafel. ‘Godverdomme, en zonder te betalen,’ foeterde Vina. ‘Ik kan nog verdragen dat ze zomaar voor niets die lindebloesems plukken en dat ze in de schuur mogen slapen, maar gratis aan tafel... Ik snap er niets van. En dan zou ik nog elke dag kermiseten moeten bereiden!’

Dat Filip wat rondscharrelde met Ava, vermoedde ik, maar dat was niets ongewoons: Filip had al wel meer meisjes opgevrijd en Ava kon best een stootje verdragen. Maar dat Joris het klaargespeeld had om Lea geregeld onder zich te krijgen, geloofde ik niet. De buurvrouw had het nochtans met eigen ogen gezien, nog vooraleer Vina er haar beklag over maakte. Lea zou Vina uitgelachen hebben, en Joris zou gezegd hebben dat Vina maar in de schuur moest slapen. Wat er zich precies af gespeeld heeft, zal geen mens ooit weten. Toen de bakker deze namiddag omstreeks halfzes als naar gewoonte de deur van de boerenkeuken openduwde, trof hij daar de lijken aan van Joris en Filip. Het lichaam van Ava lag in de huiskamer. De aanstonds gealarmeerde rijkswachters vonden Lea in de schuur op het hooi, en Vina troffen ze aan tussen de kalveren in de stal. ‘Er was rattenvergift in de pap,’ zei de buurvrouw huiverend. ‘Vina heeft misschien wel een halve kilo in de pot gekapt. Ik begrijp niet dat ze er zelf heeft van durven eten. Enfin, nu is ze uit haar miserie verlost.

Ze heeft zich dertig jaar lang op de kop laten zitten, en nu was het haar blijkbaar te machtig geworden. Ze heeft zich afdoend gewroken. Wie had dat ooit durven denken van zo'n sullige weerloze sukkel als Vina?

Waarom heb ik deze namiddag mijn rituele wandeling niet gemaakt? Een paar kwinkslagen hadden Vina misschien kunnen doen lachen, dan zou ze misschien uit de ban van haar haat geraakt zijn. Maar ik ben niet gaan wandelen. Ik dacht weer dat ik absoluut wat moest schrijven. Ik heb Koksiaan laten sterven, en ook zijn laatste ogenblikken heb ik gevuld met haat, zomaar, want ik weet niet of Koksiaan destijds die rijkswachters nog bezig gehoord heeft. Indien ik met dat meestal nutteloze en absurde schrijven niet in mijn hoofd gezeten had, dan had ik misschien vijf mensenlevens kunnen redden.

Ik maak rechtsomkeert, ik moet dat artikel over het ontdekken van artistiek talent op school nog schrijven. Er mag geen schrijverstalent verloren gaan: de haat en de daaruit voortspruitende tragedies moeten altijd weer literair verwoord worden, van generatie op generatie moet de haat voortgeplant worden: zonder haat zijn er geen helden, en zonder heldenverering kunnen de mensen hun leven blijkbaar niet uithouden.

Eén troost rest mij: ik ben ook aan het schrijven over Mig en Arabel, twee mensen die van mij zijn en met wie ik sympatiseer. De dag dat ik hun verhouding vertroebel door gemeenheden die uit alle spuigaten lopen en die zich aan mij opdringen, schiet ik mij een kogel door de kop.

Geen geur ter wereld is zo heerlijk als die van gemaaid gras, en lindebloesems, en liguster, en vlier, en... De burens kijken mij met ontzag aan, ze denken dat ik met de heren van het parket heb gepraat en dat ik nu mijn verslag naar een of andere snertkrant ga telefoneren. En wat geschreven wordt is de waarheid, natuurlijk, dus heb ik nu voor hen de waarheid in pacht.

Mijn dochtertje keilt haar plastieken eend over het achteruit.

Haar haan, die ze van paaskuikentje tot robuuste viktoriekraaier heeft opgefokt, schiet ernaartoe en bespringt kirrend en kletterend het holle hoopje gele materie. Dat doet het beest reeds meer dan een maand, elke dag, elk uur, bijna elke minuut. Hoe zinloos: een haan die in de duisternis zijn krachten verschiet op een waanbeeld, en dat tot groot jolijt van een kind. Hoe zinloos: een schrijver die in de nacht steriele poppen uit het verleden laat oprukken om zijn eigen leven een beetje gestalte te geven, tot jolijt van een of andere huisbakken divanlezer(es).

De kleine hond van de burens mankt van pretentie als hij mensen ziet, ik vloek soms van pretentie als niemand het hoort... Zo gaat dat.

De goede naam van de dingen

Eén week kan vreselijk afdoend en beslissend zijn in een mensenleven. Mig zit op een grijze, bemoste stenen bank tegen een van ouderdom stervende olm. Goudsbloemen, zonnebloemen, krysanten houden het hoefvetje met zijn afschilferende groene deuren en zijn doorzakkend scharlaken pannendak in een aureool van rust en gelatenheid gevangen. Bijna twee kilometer verder piekt een kerktoren in de lage oktoberlucht: daar leeft Iris, het mysterie van een bloem zonder stengel op het water van elke dag. Binnen, in het hoefvetje, schuurt en schrobt Arabel de schaarse inboedel. Over een uur zal het juist één dag zijn, dat zij hier samenleven. Voor een week nog zou deze situatie Mig zó absurd zijn voorgekomen, dat hij er luidkeels om zou gelachen hebben.

Het begon verleden maandag, toen hij 's morgens het kollege betrad. De portier zei, dat de directeur hem dringend wenste te spreken. Mig ging dadelijk naar boven. Toen hij klopte op de deur, bij dewelke een paar gipsen heiligen in kleine nissen de wacht hielden, kwam juist Mark van Olmen naar buiten.

‘Je weet zeker reeds waar het over gaat,’ zei de directeur zonder een gebaar van welkom. ‘Mark van Olmen bracht mij dit briefje van zijn moeder.’ De directeur zwierde een vergeeld en verkreukeld schrijfboekblad over zijn bureau.

Mig keek ontsteld naar het nijdig vertrokken gezicht van zijn

superieur. Met trillende hand nam hij het blad op. De letters slieden misvormd en wijdbenig achter elkaar aan:

Mijnheer de Directeur,

Ik zend U Mark met dit briefje, opdat U zou weten dat uw leraar Miguel Matrode mijn dochter Arabel zwanger gemaakt heeft. Arabel heeft dat gisteravond in het bijzijn van Mark en van haar verloofde Herman Goudriaans bekend. Zoals U weet, is Miguel Matrode reeds gehuwd. Het is afschuwelijk, en ik hoop dat U de nodige sankties zult willen treffen. Mevr. Wed. Geneviève Van Olmen-Karsten.

‘Herman Goudriaans is nooit haar verloofde geweest,’ stamelde Mig verwezen.

‘Dat interesseert mij niet! Maar jij wordt hier van iets beticht, en ik zou willen weten wat jij daarop aan te merken hebt.’

‘Het is waar.’

‘Dat betekent dat jij stante pede ontslagen wordt.’

‘Ja.’

‘Besef je wel hoe verschrikkelijk de slag is die jij de school toebrengt?’

‘Ja.’

‘Mensen, ik mag er niet aan denken! Een gehuwde leraar van het kollege, wiens vrouw daarenboven verpleegd wordt, verleidt een jong meisje. Wat zullen de leerlingen, wat zullen de ouders van de leerlingen wel denken en zeggen? Maak dat je wegkomt, ik wil je nooit meer zien!’

Zonder nog één woord te zeggen was Mig heengegaan. Met hoogwaardigheidsbekleders en andere klerikale directeurs diskussieer je niet, dat is vergeefse moeite, dat is het zoeken van malediktie en vernedering. Mensen die optreden in naam van God, hebben altijd gelijk, en medelijden kennen ze doorgaans niet, laat staan begrip voor wereldse zaken en situaties. Hij reed recht naar De Goudfazant. Het café was leeg. De stoelen stonden op de tafeltjes, en het stonk er naar vulgaire zeep en natte sigareren. Hij liep door de gelagzaal en opende de keukendeur. Een naar tomatenpuree geurende

walm sloeg hem in het gezicht. Arabel stond voor het aanrecht, ze keek hem verstomd aan.

‘Waar is je moeder?’ vroeg hij terwijl hij haar voorhoofd kuste.

‘Die slaapt nog.’

‘Wanneer heeft ze dan dit briefje geschreven?’ Hij legde het blad op de afval van ajuin, selder en porei.

Arabel werd bleek. ‘Dat is onmogelijk,’ stotterde ze, ‘dat is krankzinnig, laf.’

‘Het moest er toch ééns van komen,’ zei hij gelaten.

‘Heeft de directeur je op straat gezet? Ik zal alles herroepen, Mig, ik zal zeggen dat Herman Goudriaans de vader is, ik zal met hem trouwen, ik wil niet...’

‘Je weet wat we hebben afgesproken, we houden het daarbij. Je hoeft tegen je moeder niet te ruziën, laat haar maar betijen. Morgen gaan we op zoek naar een geschikte woonplaats, we gaan gewoon samenleven. Je zult zien dat het mooi wordt, Arabel...’

‘Maar je zult geen les meer kunnen geven.’

‘Dat geeft niet, er zijn ook wel andere beroepen. Ik kan misschien een baantje vinden bij een krant, of bij een firma als bediende, of... Er zijn zoveel mogelijkheden in het leven. Wie nooit gekonfronteerd wordt met het zoeken naar een oplossing, is er zich niet eens van bewust. Vroeg of laat moet iedereen trouwens kiezen tussen de vervelende alledaagsheid van de uitzichtloze zekerheid en de enerverende avontuurlijkheid van de beklemmende onzekerheid.’

‘En als het tussen ons misloopt?’

‘Dat is onmogelijk.’

's Avonds klopte de pastoor aan. Zonder boe of ba te zeggen begon hij aan een scheldrepertorium: ‘Jij bent een onverlaat! Zo'n fatsoenlijk meisje verleiden, het is godgeklaagd! Wat moet er nu gebeuren? Jij zet nooit nog een voet in de parochiezaal! Jij, godverdomde vrouwenloper! Wat zal die brave Iris daarvan zeggen? Wat zullen de mensen en de familieleden van Iris...’

‘Iris zal niets zeggen, omdat ze het niet en nooit zal beseffen. En wat de mensen zeggen, laat me koud.’

‘En wat denkt mijnheer dan te doen?’

‘Ik ga gewoon met Arabel samenleven. Voor Iris blijven wij zorgen.’

‘Je weet dat zoiets kerkelijk verboden is?’

‘Als de klerus het kon, zou hij ook zelfs aan de dieren verbieden om samen te leven.’

‘Weet jij wel wat jij je moeder aandoet?’ besloot de pastoor met een melodramatische tremolo in zijn stem, terwijl hij naar Migs moeder keek. ‘Wat moet die sukkel nu aanvangen?’

‘Moeder doet wat ze wil. Trouwens, als zij een sukkel is, dan ben jij een dikke sukkel. En bedenk asjeblieft dat je niet tegen een kind spreekt nu, maar wel tegen iemand die minstens zo ontwikkeld is als jij.’

Tegen een dergelijke vernedering was de pastoor blijkbaar niet opgewassen, want hij draaide zich bruusk om en vertrok.

‘Ik mag mij gelukkig prijzen dat de tijd van de inkwisisie voorbij is,’ zuchtte Mig, ‘of ik had nu reeds in een vergeetput gezeten.’

Zijn moeder zei niets, ze keurde zijn gedrag niet af, ze gaf hem geen ongelijk. De voorbije jaren had ze machteloos moeten aanzien hoe Mig leed en hoe hij telkens weer poogde zijn ellende te boven te komen. Nu zag ze hoe de vroegere levensdrift weer in hem gevaren was en hoe hij vonkte van weerbaarheid en wilskracht. De familieleden van Iris zag hij al die tijd niet, voor hen had hij trouwens een afdoend antwoord klaar: sedert meer dan een jaar had niemand van hen nog naar Iris omgezien, er kon blijkbaar zelfs geen attentie meer af, laat staan een bezoekje.

's Anderendaags reed Mig met Arabel naar Iris. Arabel Had bloemen en druiven en perziken gekocht. Iris nam de geschen-

ken aan, gaf ze terug, nam ze weer aan, en liet ze tenslotte op de tafel liggen. Ze rakte aan de arm van de zuster en keek aldoor om.

‘Ze speelt zo graag met haar pop,’ zei de zuster, ‘nietwaar, Iris? En tekenen doet ze ook graag: mensen met vleugels, je zou zeggen: engelen, nietwaar, Iris?’

Aan de psychiater vroeg Arabel, of er nog een kans bestond dat Iris ooit zou genezen.

‘Een kans wel, natuurlijk,’ zei de man, ‘maar de kans is toch groter dat wij krankzinnig worden dan dat zij geneest.’

's Avonds, bij hun terugkeer, werd Arabel met veel trammelant door haar moeder aan de deur gezet. Ze nam haar intrek bij Mig thuis, en bleef er ondanks de ratelende wauwelaars, de bedreigingen van de pastoor, de smeekbeden van haar moeder die nu zelf mocht schoonmaken en eten bereiden.

Intussen zocht Mig naar een geschikte woonplaats en schreef hij een vijftal sollicitatiebrieven. Aanvankelijk was hij van plan om zich met Arabel te verschuilen in de naamloosheid van een grote stad, maar een onnozel toeval schoof hem een betere oplossing onder de neus. Toen hij vorige vrijdag met Arabel naar Iris reed, kreeg hij af te rekenen met een lekkeband vlak vóór een verlaten boerderijtje. Terwijl hij een ander wiel stak, zat Arabel hier op deze bank te dromen. Vóór één der kleine venstertjes zat een plakkaatje met TE HUUR erop. Twee uur later waren zij de nieuwe huurders. Zijn moeder maakte geen opwerpingen, ze zei alleen maar: ‘Als Arabel zich eenzaam voelt of als ze me nodig heeft, kom je me meteen halen.’ En nu maar wachten op een antwoord van één der adverterende firma's.

Er zit een hemelsbij op Migs hand, ze omhelst met haar pootjes haar eigen kopje. Ze is wellicht blij dat ze eindelijk eens op een hand zit die haar niet angstig afschudt. Een hemelsbij is een mooi en ongevaarlijk insekt. Arabel en ik zijn hemelsbijen, denkt Mig: de mensen denken dat wij kwaad doen, dat wij onheil aanrichten, dat wij hen willen prikken,

maar in feite willen wij alleen maar mooi zijn en met rust gelaten worden en liefhebben en onschadelijk zijn.

‘Kom je eten, Mig?’ roept Arabels heldere stem.

‘Ja,’ zegt hij. Hij blaast de bij van zijn hand. ‘Wees gelukkig,’ fluistert hij.

Afreageren

De dagen, de weken gingen voorbij, en Ambro verwondde zich aldoor erger in zijn eenzame strijd tegen iedereen en niemand. Dikwijls reed hij naar het familiegraf dat pronkte naast het betonnen voetpad dat tot in het kerkportaal liep. Birgitta Marling stond er in het arduin gegrift, een magere naam naast de rimram met de vier dorpen erin. Wellicht kwam elke zondag de moordenaar hier voorbij. De gezwollen ader in Ambro's voorhoofd klopte en klopte van liefde en razende wrok. Van achter hun gordijnen gluurden de dorpelingen naar hem, als bange horigen volgden zij elke van zijn bewegingen. Ze hadden geluk dat ook hun woningen niet tot zijn eigendom behoorden, hij zou hen stante pede op straat hebben laten zetten. De kinderen bleven schuw uit zijn buurt. Ambro, de droes! Het maakte hem grimmig.

Het had allemaal zo anders kunnen zijn... Wat had hij niet willen bewerkstelligen in deze streek, op dit braakliggend terrein met zijn geweldig potentieel aan onverdorven arbeidskrachten? Welke revolutie had hij niet gedroomd in dit wingewest der grondsjacheraars? Hij kende de diepe Kempense haat voor de landadel, voor mijnheer de baron, mijnheer de graaf, mijnheer de burggraaf die de adelbrieven konden en moesten schrijven, die de relaties hadden, die wisten waar ze moesten aankloppen om een karrespoor tot een asfaltweg te maken, en die bijgevolg als vanzelfsprekend en zonder de minste oppositie tot burgemeester werden gekozen.

Maar het noodlot had van hem een tiran gemaakt, een zielige, potsierlijke tiran. Zonder de wraak zou hij zichzelf nooit meer kunnen verdragen. En om tot die wraak te kunnen komen, joeg hij argeloze kippen uit zijn bossen, bedreigde hij een oude man die wat humus scharrelde, troefde hij enkele snaken af die met een vermolmd kruisboog naar staartmeesjes schoten, ging hij met zijn geweer in aanslag staan voor enkele handelsreizigers die achter de krant op het stuur van hun wagen hun boterhammetje zaten te verorberen, lachte hij de pastoor uit die voor een centrale verwarming in zijn kerk kwam bedelen, dreigde hij met monsterprocessen tegen de pietluttigste schending of onteigening van Donkheide, stuurde hij elke gezant van elk komitee uit wandelen.

Het was vrijdagavond, en het deemsterde reeds toen Ambro besloot een rit te maken met het paard van de oude heer Polycarpus. Wulfran schrok zich een bult, maar hij zadelde het paard zonder ook maar één aanmerking te maken. Het was een bruine hengst met een glimmend zwarte staart. De oude heer Polycarpus had altijd veel van paarden gehouden, méér dan van mensen wellicht. Ambro liet de hengst galopperen waar het hem beliefte. Hij zat te paard als een ridder. De oude heer Polycarpus was slechts een parodie geweest. ‘Jij bent een volmaakte ruiter,’ had hij meermaals tot Ambro gezegd. Het blauwe bloed van zijn moeder, de freule, en de teatrale galanterie van de toneelspeler Marling hadden hem tot een volmaakte ruiter gemaakt, maar niet tot een ridder. In de schemering, op het rennende paard voelde hij zich in zijn schik: uitdagend, rebels, satans bijna. De hoeven trommelden op de harde grond, op het asfalt, op de keien. Hij stormde door het dorp, de ruiter van het wraakgericht. De vurigheid van het paard maakte zich van hem meester, hij brulde. De oude heer Polycarpus had de haat gezaaid, de oogster van de storm wervelde door het dorp.

De mensen kwamen in de verlichte deuropeningen staan, bleek en bang. ‘Zot!’ riep iemand aan de kant van de weg. Ambro rukte aan de teugels. Het paard steigerde, hij dwong

het terug te keren. De man wilde vluchten, maar hij schopte hem in de rug zodat hij ten gronde stuikte.

Ze stormden voort; de rug van het paard was drijfnaat. Vóór de woning van de rentmeester eindigde de helse rit. De hengst zou nu wel weten dat hij niet langer de oude heer Polycarpus met zijn uitgemergelde gelijkmatigheid tot meester had. Ambro ontwaakte uit een orgie van haat en bombastische zelf-inbeelding. Hij wankelde naar huis. De avondwens van de rentmeester negeerde hij.

Toen hij de verlaten villa betrad, rinkelde de telefoon. De kommandant van de rijkswacht wauwde wat over die krankzinnige tocht met het paard, hij sprak over een klacht en over een proces. Ambro lachte hatelijk. De kommandant werd woedend en noemde hem krankzinnig. De moordenaar kon onmogelijk iemand van het dorp zijn; het zou wel een vreemdeling geweest zijn, een zwerver, een maniak. Al die represailles trouwens waren die van een dwaas, van een onwaardige nazaat uit een zeer achtbare familie. De kommandant begon de lof te zingen van de goedertierenheid van de oude heer Polycarpus. Ambro legde de hoorn in. Iemand had dus een klacht ingediend... Hij liep naar buiten en kroop in zijn wagen. De fares maaiden gigantisch door de dennen. Ik laat een landmeter komen, dacht hij, met veel publicitaire blabla laat ik een paar stukken heide in percelen bouwgrond verkavelen; op die wijze kan ik de jonge paartjes en iedereen kwellen, want daarna hoef ik slechts een fantastische prijs te vragen of eenvoudig het ontwerp te laten annuleren. Iemand had dus een klacht ingediend... Hij stopte vóór de oude lindebomen. In het café zat dezelfde rotzooi van elke vrijdagavond. Ze keken hem aan als een wereldwonder. Robrecht schoof met trillende lippen tot in Ambro's nabijheid. De baas zelf gaf hem het glas bier, in zijn handen sidderden de eerbied en de vrees voor het geslacht van de oude heer Polycarpus. Iedereen zweeg, iedereen sperde ogen en oren open. Straks moesten de mannen alles over Ambro aan hun

vrouw kunnen vertellen. Wat hij nu weer uitgehaald had, en wat hij gezegd had...

‘Raak je mijn zoon nog éénmaal aan met je vuile poten, dan krijg je met mij te doen!’ zei een overslaande stem uit de mensentros naast hem.

Ambro was werkelijk verbaasd, iedereen was verbaasd. Dat gaf hem de pap in de mond! Zijn belager had een gekromde rug en een scheve neus. Hij had het natuurlijk over die snotneus met zijn kruisboog, die van Ambro een paar meppen had gekregen.

‘Blijf met je poten van onze kinderen af, kerel! Heb je dat begrepen?’

Nu was Ambro verbijsterd, iedereen was verbijsterd. Het kon eenvoudig niet. Hij monsterde de man met ontzag. Niemand had ooit het lef gehad om zoiets in zijn gezicht te slingeren. De man was nu uit de anonimiteit van het kluwen naar voren gekomen. Of hadden de anderen zich teruggetrokken? Hij was er zeker van dat het een heiboer was, één van de vroegere slaven van de oude heer Polycarpus. Hij begon te lachen, luidop en tergend. Kom, man, dacht hij. Kom dan toch, verdomme! Ik geef niet om een relletje. Kom dan toch...

Wanneer hij tenslotte kwam, ramde Ambro hem met één hand; met de andere sloeg hij zijn glas bier stuk in het gezicht van de man, die krijste als een varken. Nu echter vloog Robrecht op hem toe, zijn vuist beukte tegen Ambro's kaakbeen. Ambro plofte zijn voorhoofd in Robrechts gezicht en vlak daarop sloeg hij hem uit alle kracht in zijn hals, op zijn adamsappel. Robrecht zeeg kokhalzend ineen. Toen hij naar adem snakkend wou opstaan, schopte Ambro hem met de punt van zijn schoen in de buik. Kronkelend van de pijn huilde Robrecht: ‘Lafbekken!’

‘Moordenaars!’ hijgde Ambro.

Dat was te veel. Ze vlogen op hem toe, vuisten bonkten in zijn gezicht, op zijn hoofd. Nu moest hij zich kunnen losrukken, de kruk hoog genoeg optillen, ermee zwaaien... Iemand had de kledingstukken van zijn rug gescheurd, reet

met de nagels door zijn vlees. De kruk was vrij eensklaps, en Ambro sloeg en sloeg... In de deuropening stond de baas met een biljartstok in de hand. Ambro schopte hem tussen de benen. Hij wankelde naar buiten en liet zich achter het stuur van zijn wagen vallen. Het bloed liep in zijn ogen, in zijn mond. Zijn handen bibberden, hij kon ze niet onder controle krijgen... Een ogenblik had hij de indruk gehad dat hij met Birgitta's moordenaar vocht, dat eindelijk recht geschiedde. Ach, vannacht zou hij toch kunnen slapen, een beetje gelukkig misschien. Vannacht zou hij niet geobsedeerd worden door de zware orthopedische schoen met het glimmende ijzeren stel.

‘Dagmar,’ fluisterde hij, maar een seconde later grijnsde hij reeds om deze bespottelijke naïviteit.

Dagmar en Barbaar maakten hem wakker. Hij lag op de kanapee in het salon. Zijn gezicht was afschuwelijk gezwollen, zijn lichaam deed overal pijn, ondraaglijk, toen hij zich oprichtte.

Dagmar begon aanstonds de wonden te betten. Hij liet haar gewillig begaan. Ze had er vanzelfsprekend reeds alles van gehoord, van die vechtpartij. Ze liet echter niets merken. Barbaar liep trouw achter haar aan. De afhankelijkheid van de hond stemde Ambro een beetje weemoedig. Indien Birgitta meer van Barbaar had gehouden, dan had haar moordenaar eerst tegen zijn gelijke moeten vechten.

Er werd gebeld. Dat was natuurlijk alweer die vervelende rentmeester met zijn lankmoedigheid en zijn kuiperijen. Als dat zo bleef aanslepen, zou hij nog genoopt worden om ergens een gewetenloze kerel te engageren voor zijn job.

Dagmar ging opendoen. Haar hakken klapten in de gang, het getik van Barbaars poten was ook hoorbaar. Ze liet iemand in de spreekkamer binnengaan. Ze had moeten zeggen dat ik niet thuis ben, dacht Ambro geërgerd.

‘Hubertus Wikke en zijn zoon,’ zei ze schouderophalend.

‘De jongen is een zwakzinnige...’

‘Wat moeten die hier?’

‘Ik weet het niet. Hubertus Wikke was de pachter van De Hazelhoeve...’

‘Wat doet hij nu?’

‘Hij is de karweitjesman van de gemeente. Zijn zonen werken in een bouwbedrijf, behalve de zwakzinnige natuurlijk.’

‘Waarom gaat hij niet naar de rentmeester?’

‘Hubertus Wikke was de gunsteling van mijnheer de baron.’ Ambro vermoedde reeds wat het worden zou. Die Hubertus Wikke kwam op zijn medelijden spekuleren met zijn voornaamste wapen bij de hand: een debiele zoon! Met tegenzin ging hij naar de spreekkamer.

Hubertus Wikke was een bang mannetje met uitermate lange armen, hij had een gezicht dat uit de haak stond. Zijn idiote zoon was een groot scharminkel met zwarte haren en openhangende mond. Deze man was dus de gatlikker geweest van de oude heer Polycarpus. Ambro walgde reeds van wat komen ging.

Hubertus Wikke begon eensklaps te huilen, hij hield zijn vuile pet voor zijn gezicht. De zwakzinnige gaapte Ambro star aan. Zij akteerden prachtig.

‘Wat is er, Wikke?’ vroeg hij bars.

‘Hij heeft het gedaan!’ huilde de kapotte stem van de karweitjesman. ‘Hij heeft het gedaan!’

Het zinnetje sprong als een bom uiteen, de letters boorden zich als splinters in Ambro's hoofd. Dat kon niet. Dat was niet waar. Zoiets was onmogelijk! ‘Wat gedaan?’ vroeg hij als van in de verte.

‘De juffrouw vermoord!’ kermde de karweitjesman.

Dat was een leugen. Zoiets gebeurde niet. Dat was een walgelijke komedie, een weerzinwekkende klucht. De lafaards offerden een idioot om zijn gratie af te bedelen! ‘Neen!’ riep hij woest.

De zwakzinnige keek hem strak aan, als een hypnotiseur. Ambro was er zeker van dat hij van deze vervloekte sotternie geen jota begreep.

‘Hij heeft vanmorgen zijn bloedeigen zuster willen aan-

randen!’ krijste de karweitjesman. ‘En toen heb ik het uit zijn mond geranseld... Mijn vrouw was er al die tijd zeker van dat hij het gedaan had. Verdoemd wijf!’

Ambro stond voor een krankzinnige en voor een zwakzinnige. ‘Neen!’ brulde hij. ‘Je liegt, schoft!’ Hij greep een stoel en sloeg hem op de vloer aan diggelen. ‘Dat is een gemene leugen!’

De zwakzinnige vloog als een giganteske kraai tegen de muur op. Hij was lijkkbleek van angst.

‘Ik kan mij toch niet vergrijpen aan een debiel... Godver... godverdomme!’ Ambro keilde de bloemenvaas tegen de muur.

De zwakzinnige viel met zijn gezicht op de grond en bleef doodsbang ineengekrompen liggen. Wikke viel op zijn knieën en smeekte weerzinwekkend om vergiffenis. Ambro schopte hem van zich af. ‘Waarom heb je dat kreng niet in een gesticht gestopt?’ tierde hij.

‘Hij is dertig jaar,’ schreide Wikke gesmoord. ‘Hij was altijd de lieveling van mijn vrouw.’

Ambro wilde zich op dat vuile reptiel daar in de hoek gooien, hij wilde dat stupide karkas kapotstampen, dat stompzinnige gezicht... Dagmar was daar echter plotseling; bleek maar kordaat trok ze Ambro de kamer uit, duwde ze hem door de gang naar de huiskamer. Verwezen liet hij haar begaan. Dit was het einde van alles.

Het glas cognac dat ze hem in de hand gaf, bracht hem weer tot zichzelf. Hij dronk het in één teug leeg. Hij zag dat zij huiverde: ze had zeker gezien dat hij op het punt stond zich te vergrijpen aan een idioot, dat hij een weerloze zwakzinnige wou verpletteren... Er brak iets in hem open, hij was er willoos aan overgeleverd. Tranen liepen over zijn wangen, een onuitstaanbare obsessie vloeide uit hem weg. Hij zocht Birgitta's gelaat diep in zich, haar ogen... Maar hij kon zich haar gelaat niet meer voorstellen. Het maakte hem radeloos. Birgitta was onwezenlijk ver.

Ginder ligt iemand, moeder!

De Jacob-Jordaensstraat lag verlaten in de namiddag. Uit de openstaande ramen van de derde verdieping van een hypermodern schoolgebouw stegen fijne kinderstemmen op. Een meisje dat van Scheveningen kwam... In de verte raasde het verkeer tussen de platanen van de Charlottalei. Sal stond reeds een uur te kijken naar de groenten en de vruchten en de blikjes en de pakjes die in het uitstalraam van een kruidenierswinkel lagen. Roa kon onmogelijk nog lang wegblijven, en ditmaal zou hij haar aanspreken, nu of nooit. Een uur geleden zat hij in de bar, ginder op de hoek. Toen hij Roa het oude stijve burgershuis, waarin ze sedert een week weer haar intrek had genomen, zag verlaten, was hij opgesprongen, maar in zijn haast stiet hij zijn glas sinaasappelsap om. Het tafelblad en de stoel en zijn broek moesten schoongemaakt worden, hij diende zich te ekskuseren en te vragen wat hij behoefde te betalen. Wanneer hij buitenkwam, was Roa vanzelfsprekend verdwenen.

Het was verleden donderdag begonnen. Toen hij in de voormiddag als naar gewoonte tot aan Gaaiennest slenterde, stelde hij verbaasd vast dat de rolluiken nog steeds niet opgetrokken waren. Met bonzend hart sloop hij tot bij de villa; er was geen geluid, geen zuchtje te horen. Hij morrelde aan de deuren, loerde door de sleutelgaten, poogde door het matglas in de garage te kijken. Het huis was dood. De paarden waren uit de stal. Sal voelde zich leeg, de lucht was

te ijl, verlatenheid en wanhoop verlamden zijn spieren. En toch had hij dit kunnen verwachten: de meeste woningen in de villawijk waren zomerverblijven, en in oktober is het herfst. Wat loop ik hier nog te doen? dacht hij. Wat kan ik hier nog doen? Hij besepte maar al te duidelijk dat hij zich al die maanden had opgetrokken aan het droombeeld Roa, de godin die hem het opperste geluk had geschonken toen ze na de heidebrand even tegen hem had gelachen. Enkele wolken worstelden tegen de gele overmacht van de zon, de wind speelde met zand en stof. Een reusachtige zwerm spreuwen trok voorbij.

Vóór De Nachtegaal stond een witte ford. Ook dat nog, dacht hij mismoedig. Mama kwam hem tegemoet gelopen. ‘Sal! Lieve, lieve jongen!’ riep ze. Haar omhelzing rook naar lavendel en zweet. De betonfabrikant met zijn tirolerhoedje gaf hem een klevrige hand. ‘Je ziet er goed uit, Sal,’ prees hij, ‘je ziet er héél goed uit. We hadden je al lang verwacht in Brussel. Je moeder houdt veel van je, weet je. Ze zou je willen meetrone.’

‘Domien heeft een mooie baan voor je, Sal,’ zei Mama terwijl ze gearmd met hem terugstapte. ‘Op kantoor. Je zult een flinke stuiver verdienen. En als je eerlijk je best doet, word je zijn opvolger, nietwaar Domien?’

‘Zeker, zeker,’ beaamde Domien. ‘En hij mag gerust blijven schilderen, als hobby. Zeg, je hebt daar enkele mooie doeken van een meisje hangen, Sal. Hoe ben je aan dat modelletje geraakt, leperd?’

‘Wel, eh... iemand uit de buurt hier.’

‘Verdomme, verdomme, die jeugd van tegenwoordig heeft alles maar voor het grijpen. Wij vroeger kregen geen bil van een vrouwtje te zien vooraleer we de halve wereld beloofd hadden dat we stante pede zouden trouwen.’

‘Dat is mijn geluk geworden,’ kirde Mama. ‘Nu zit er tenminste nog iets in je korpus!’

‘Papa wil dat ik tandtechnicus word,’ zei Sal toen ze in het salon zaten.

‘Jongen, beton! Beton dat is de toekomst!’ predikte Domien terwijl hij een vol glas whisky naar zijn mond bracht.

‘Je moet in elk geval nu een beslissing nemen, Sal,’ zei Mama ernstig. ‘Je kunt hier toch zomaar niet blijven zitten te wachten op godweetwieofwat. Domien moet je antwoord vandaag hebben, die plaats op kantoor is vakant en het werk ligt te wachten.’

Sal verkoos te voet naar de slager te gaan, hij wou nadenken. Indien hij met Mama mee naar Brussel ging, kon hij pogen Roa te vergeten. Indien hij naar Papa ging in Antwerpen, zou hij vrede moeten sluiten met Liselotte, en... dan bestond de mogelijkheid dat hij Roa zou weerzien, dat hij haar ergens zou ontmoeten in een teater, bioscoop, dancing..., en dat hij altijd naar Gaaiennest kon gaan kijken. De dikke slager keek Sal verrukt aan. ‘De pastoor vindt jouw schilderij uniek!’ zei hij. ‘En het schijnt dat je juffrouw Birgitta zaliger van het kasteel ook aan het schilderen bent?’

‘Wie zegt dat?’

‘Katie van de rentmeester én de pastoor.’

‘Ik heb dat vaag beloofd, ja, maar ik geloof niet dat het er zal van komen. Ze moeten die opdracht maar geven aan een of andere schilderende non.’

‘Natuurlijk. En waarom niet? Een tante van mijn vrouw is non te Vorselaar, en zij heeft reeds meermaals verteld dat één van de zusters daar kan schilderen als Rubens. Maar nu schiet mij iets te binnen...’ De slager liet zijn mes in het lendestuk steken. ‘Hoe zit dat nu met je burens? Je weet wel: Harduyn heten ze.’

‘Is er iets met de Harduyns?’ vroeg Sal ontsteld.

‘Je weet toch dat ze gaan scheiden?’

Sal moest diep ademhalen: dat nieuwtje had hij zelfs niet durven dromen. ‘Hoe weet jij dat? Ik heb daar geen woord over gehoord.’

‘Je weet toch zeker dat ze van elkaar weg zijn? Sinds verleden maandag reeds. Zij woont weer bij haar ouders in Antwerpen en hij heeft zijn intrek genomen bij zijn vader in

Lier. Zonde toch, nietwaar, zo'n mooi paar... Vooral zij was geweldig sympatiek, zó lief voor iedereen, zó helemaal niet verwaand. Mijn vrouw hield echt van haar, ze is er danig van onder de voet geweest.'

'Hoe heet zij eigenlijk? Haar meisjesnaam...'

'Borgers, meen ik. Roa Borgers. Ze woont in de Jacob-Jordaensstraat.'

Duizend gevoelens draaikolkten in Sals hoofd, stroomden door zijn keel, broesden in zijn borst. Ze is vrij, dacht hij, vrij, ze kan weer doen wat ze wil, iedereen heeft nu weer het recht om haar zijn liefde aan te bieden, ik kan haar zomaar zeggen dat ik van haar houd, ik kan haar smeken of ze het met mij niet wil proberen, ik kan haar alles ter wereld beloven, mijn pogingen om aan het lot te tornen hebben dan toch iets opgeleverd, in het leven is niets onherroepelijk, altijd blijven alle mogelijkheden bestaan, ik moet haar zoeken, ik moet zo spoedig mogelijk naar haar toe. In deze beroezende euforie stapte hij naar huis.

'Ik word tandtechnicus,' zei hij plots aan tafel.

Mama en de betonfabrikant hadden zich uitgeput om hem dit onzinnige idee uit het hoofd te praten: zulk geprul was toch niets voor een talentrijke jongen als hij, hij was toch tot heel wat anders in staat, wist hij wel wat Domien eigenlijk met hem voorhad?

's Avonds was Sal met hen meegereden tot in Antwerpen. Het afscheid was erg koel ondanks de vochtige kussen van Mama en de koortsige handdrukken van de betonfabrikant.

Papa was in zijn nopjes, hij telefoneerde aanstonds naar mijnheer Goossens die een gekend tandtechnicus was en die wat graag de zoon van zijn voornaamste werkgever in zijn atelier wou opleiden. Mijnheer Goossens zou zich trouwens dadelijk in verbinding stellen met de aangewezen school voor patroonsopleiding, waar Sal dan de leergangen voor de algemene vakken zou kunnen volgen.

'En laat die schildersezal nou maar in De Nachtegaal staan,' zei Papa. 'Er zijn al schilders genoeg. Doe wat ik je zeg,

en je zult me later dankbaar zijn. Weet je dat ik er vroeger van droomde violist te worden? Ik heb mijn viool verkocht toen ik mijn praktijk begon, en ik heb er nooit spijt van gehad.'

Liselotte begon Sal al dadelijk te bemoederen: ze maakte een inventaris op van zijn kledingstukken en schreef op wat er ontbrak en wat diende vervangen te worden, ze schotelde hem een heleboel lekkernijen voor, en ze vroeg hem hoe ze zijn kamer zo gezellig mogelijk kon maken. Geen ogenblik liet ze blijken dat er tussen hen wat geweest was.

's Anderendaags stond Sal in de Jacob-Jordaensstraat. In een telefooncel had hij het huisnummer opgezocht. Tevergeefs echter wachtte hij. Ook verleden zaterdag en gister had hij haar niet gezien. Hij had liters sinaasappelsap gedronken in de bar op de hoek. De uitbaters waren er zeker reeds van overtuigd dat hij een privé detektive was. En vandaag was zijn geduld dan eindelijk beloond: hij had haar gezien, ze woonde hier, ze was heengegaan maar ze zou dadelijk terugkeren, hij zou haar tegemoet treden, haar aanspreken, haar vragen of hij haar kon en mocht weerzien... Af en toe reed er traag een auto voorbij, maar er was geen enkele parkeerplaats meer te vinden. Op het trottoir was geen mens te zien. Een paar Turkse duifjes zaten ineengedoken op de T.V.-antenne boven het oude burgershuis. Een paar in het zwart geklede Joden met ouderwetse hoeden en roodbruine bakkebaarden bleven druk gestikulerend en wauwelend achter zijn rug staan. Sal wandelde traag in de richting van de Charlottalei. Toen hij bijna aan de hoek was, liep hij pardoes op Roa. Hij schrok zo heftig dat hij niets kon zeggen. Wanneer de verbijstering uit hem wegtrok, was Roa reeds tien stappen verder. 'Mevrouw!' riep hij. 'Mevrouw, wacht even!' Hij liep op haar toe.

Toen hij haar bijna genaderd was, draaide Roa zich benieuwd om. Ze zag zijn verhit gezicht, de vreselijke littekens, zijn opengesperde ogen, zijn vertrokken mond. Ze gilte kort en snelde voort tot voor haar woning, waar ze opgewonden

aanbelde. Een sekonde later stond er een ware hercules voor haar, ze glipte langs hem heen en wees opgewonden naar Sal. De twee Joden stonden perpleks te kijken. Een chauffeur draaide het raampje van zijn limousine open.

Sal haastte zich heen. Het was verschrikkelijk, hij had de afkeer in haar ogen gezien, de paniek. Had zij hem herkend? Dacht ze misschien dat ze zou aangerand worden? Ze mag stikken, dacht hij woedend, de nuffige teef. Hij liep over het zebrapad, zonder naar links te kijken. Een donkerrode renault reed hem aan in de heup en zette ijlings zijn weg voort. Sal kwam meters verder op het asfalt terecht, maar krasselde onmiddellijk weer op. Wankelend, met veel te grote stappen liep hij verder, tot waar hij over een oranje geschilderde stoep struikelde. Hij viel met gespreide armen op het trottoir.

Op de klok tegen de gevel van de Sint-Jozefskerk was het kwart over drie. De heer die in de telefooncel te tateren stond, had niets gezien; maar het meisje dat met haar moeder de Loosplaats overstak, riep ontsteld: ‘Ginder ligt iemand, moeder!’

Doe ze de groeten, Koksiaan!

Wie op een vrijdag begraven wordt in een dorp, treft het niet: de vrouwen moeten schoonmaken, de mannen moeten ervoor zorgen dat ze 's avonds de broodnodige centen op tafel kunnen leggen. En daarenboven: waarom gaan de mensen doorgaans naar een begrafenis? Voor de schone ogen van de dode? Uit medeleven met de familie? Uit piëteit? Ach neen. De burens doen het uit menselijk opzicht, de neringdoeners denken aan hun zaak en aan de familieleden die gevoelig zijn voor het aantal bidprentjes dat kan worden uitgereikt en voor het aantal naamkaartjes met rouwbeklag dat ze ontvangen, de verre familieleden komen voor het rouwmaal en voor de nieuwtjes die ze daar ongetwijfeld te horen krijgen, en soms zijn er ook andere lui die zich komen zat snoepen aan de sensatie. Als de overlevende van een familie doodgewoon doodgaat aan ouderdom, dan is een begrafenis iets zieligs. Zeven mensen zaten er in de kerk, en wellicht was dat magische getal de stimulans voor de pastoor om het wereldrekord rouwmislezen te verbeteren. De notaris was er, hij beloofde Gouda Molenaar dat hij Chris spoedig zou weghalen uit het heropvoedingsgesticht te Mol, met het kapitaal van Koksiaan in zijn hand kon dat niet moeilijk zijn. Jonge Ignaas zat er als een beeld, niemand wist waarom. Hektor en Nasson keken elkaar een paar keren bedroefd aan, alleen zij beseften door en door wie er in de kist onder de

versleten katafalk lag. Roel Waterschoot en Robbe Watseels waren er ook, maar zij verdwenen na de offerande, hun doening kon hen geen minuut langer missen.

Op het kerkhof geschiedde alles zo razend snel, dat Nasson amper de tijd kreeg om te zeggen: ‘Doe ze de groeten, Koksiaan!’ De pastoor keek hem vreemd aan, wellicht verdacht hij er Nasson van dat hij reeds te veel gedronken had.

Uitvaart, zuipvaart: zo was het altijd geweest voor de mensen van de Beau-monde, zo had Koksiaan ze allen zien vertrekken, zo had hij van hen afscheid genomen; en het afscheid was moeilijker geweest en had langer geduurd naarmate de dode geliefder en beruchter was. Maar om twaalf uur 's middags stonden er welgeteld drie mensen aan de tapkast in De zwarte Hengst: Hektor, Nasson en Gouda Molenaar. Ze dronken jenever en keken mistroostig voor zich uit.

‘Hij moet het geweten hebben,’ zei Hektor, ‘anders zou hij zijn testament nog niet laten maken hebben. Een vent als Koksiaan, godverdomme, multimiljonair. Nooit sprak hij over geld, hij betaalde maar.’

‘Het is toch mooi van hem, dat hij het allemaal aan een jongen van de Beau-monde schonk,’ mijmerde Nasson. ‘Als ik geld mocht hebben, zou ik dat ook doen.’

‘Ja, maar Chris moet eerst eenentwintig worden. En wiens schuld is het, dat hij in Mol zit nu?’ snotterde Gouda.

‘Wie had nu ooit durven denken dat Koksiaan nog ging stropen?’ vroeg Hektor zich schuddebollend af. ‘En dat hij dat al die tijd kon verdoezelen...’

Er klopte iemand op het venster. Het was meneer Seeuws, de poelier.

‘Ik moet gaan,’ zei Gouda haastig, ‘ik moet het middagmaal nog bereiden. De kinderen zitten zeker te grienen.’

Met gefronste wenkbrauwen keek Nasson haar na. ‘Ik geloof dat Gouda een hoer is,’ zei hij. ‘Alle poeliers die ik gekend heb, gingen met haar slapen.’

‘Wij hebben niet zoveel poeliers gekend,’ zei Hektor lako-

niek. De jenever smaakte hem niet. Een grote weemoed deed pijn in zijn keel. ‘Wij zijn de laatsten, Nasson.’

‘Ja, na ons komen er met houten koppen en blikken tietten,’ schertste Nasson.

‘Wie denk je dat er nog achter onze kist zal lopen, Nasson?’

‘Als één van ons tweeën komt te sterven, Hektor, dan zal ik toch alleszins nog mijn bittertjes drinken op jouw gezondheid.’

‘Koksiaan was een fijne vent, een échte vent.’ Hektor keek zuchtend naar buiten. Het was een winderige dag zonder zon. De bladeren van de eiken waren rood, het gras vergeelde, en er trokken grote zwermen vogels voorbij.

‘Ik geloof dat ik maar naar huis ga,’ zei Nasson. ‘Er staat een pot karbonaden op mij te wachten. Wat moet ik betalen?’

‘Niets. Tot straks.’

‘Ik moet deze namiddag nog wat droge boontjes plukken.’

‘Tot vanavond dan.’

‘Er is een mooie film op de televisie.’

‘Enfin, tot morgen dan,’ zei Hektor kregelig.

‘Tot morgen.’

Hektor ging voor het raam staan. Hij keek Nasson achterna. Er was geen kat te zien in de Beau-monde. Ik geloof dat ik de enige ben die Koksiaan zal missen, dacht hij.

De honingklieren van het noodlot

Ik ben nu twee jaar bezig aan deze sinistere rapsodie, twee jaar lang reeds puur ik als een halsstarrige hommelmel de honingklieren uit van de noodlotsbloem die elk dorp tenslotte is. Het leed van de anderen ligt ons zoet in de mond als wij het kunnen voortvertellen, als wij er de raten van een boek mee kunnen vullen. Intussen is er veel gebeurd: eensklaps mag alles, ook in het vrij onderwijs hier in Vlaanderen. De ene pastoor trouwt na de andere pater, een uitgesproken katholieke minister van kuituur kent de romanstaatsprijs toe aan een boek waarin onverbloemd geneukt wordt tegen de hel op, Jean Genet en Henri Miller en Jerzy Kosinski zijn opgerukt tot zelfs in de vroomste leraarsbibliotheken, leerlingen van zestien jaar durven reeds vragen of ze als onderwerp van hun spreekbeurt niet de voorbehoedmiddelen mogen nemen, in sommige kerken staat al een juke-box, de negende symfonie van Beethoven is een schlager geworden, de vrouwen staan op het punt om wat overspel betreft gelijkberechtigd te worden met de mannen, de vrije liefde is een onnozel fait divers geworden, enzovoort. Wat ik vroeger schroomvalligheid noemde, is voor iedereen brave achterlijkheid geworden. En terwijl zelfs de eerbiedwaardigste kloosterzusters in de laatste lusttuinen van onze stenen beschaving lagen te zonnebaden, liep ik omzichtig als een schaamrode rapsode bijkomstigheden te vertellen om de lelijke waarheid in al haar schoonheid toch tenminste een cache-sexe onder de buik te

hangen. Ik deug niet als kazakkeerder: daar nijpt het hem! Ik kan zo maar niet van het ene jaar in het andere van opvoeding, karakter, temperament, aanleg en mening veranderen. Ik ben puriteins opgevoed, ik weet dat ik er jaren voor nodig heb om libertijns te leren denken en handelen en schrijven. Gelukkig maar dat ik geen priester ben, voorwaar: ik zou zeker die sukkel uit het grapje zijn, die het licht moet uitknippen vooraleer ook hij ervandoor gaat.

De laatste maanden zijn er hier in het dorp weer een aantal markante dingen gebeurd. Een soort van zigeunerconingin is hier komen sterven, uitgerekend in dit verlaten stukje van de Kempen. Ze werd begraven met verblindende pracht en praal, en met een rouwbeklag waartoe ik geen mensen meer in staat achtte. De kist werd met juwelen volgepropt en dan in de gele aarde van het dorpskerkhof gestopt. Een berg bloemen en kransen torende op tussen de simpele zerken en houten kruisen die aanduiden waar de andere geraamten liggen. 's Anderendaags was er groot kabaal in Eisterlee: lijkschenders hadden de kist weer opgegraven, geopend, de juwelen geroofd, en waren er vervolgens zondermeer met hun buit vandoor gegaan. Natuurlijk moest dit ontdekt worden door enkele kleine kinderen, die nu waarschijnlijk hun hele leven zullen gekweld worden door het beeld van een dode zigeunerconingin. Zo pleegt het lot lunatici te kweken die er dan van overtuigd raken dat ze hun obsessie alleen maar in een of ander kunstenaarschap moeten afreageren. Stel je voor dat het in mij meteen opwelde: jammer dat dit niet vroeger is gebeurd, ik had het in mijn boek kunnen vertellen, ik had er heel wat boeiends en sensationeels bij kunnen fantazeren. Zo zie je dat schrijvers dikwijls lijken op gieren, hyena's en jakhalzen: ongeduldig lopen ze te wachten op het ogenblik dat het leven ergens ziek wordt aan het noodlot, en dan beginnen ze om strijd het achtergebleven of achtergelaten kreng af te kluiven. Er zijn vanzelfsprekend heel wat grote meneren van het-boek-in-de-pers die voor een dergelijke deemoedige redenering eens misprijzend de schou-

ders ophalen; zij immers fantazeren te pas en te onpas het fatum, zij beschouwen de wereld als een poppenkast waarin zij kunnen opvoeren wat zij voldoende pikant en smerig achten voor hun image en de daarmee gepaard gaande verkoopscijfers. Voor deze heren buig ik diep, voor hun sadisme neem ik de hoed af, het intrigeert me alleen maar vreselijk van wie of waarvan zij de reïnkarnatie zijn.

Een andere bevreemdende ervaring werd mijn deel, toen ik de waarheid hoorde over een kennis die tijdens zijn vakantie in Spanje gestorven was. Het bleek namelijk dat de man zich had opgehangen, hij was helemaal naar Spanje gegaan om zich te verdoen. Vooraleer hij met vakantie ging, was hij naar de notaris geweest om al zijn bezittingen over te maken aan de twee kinderen die hij had uit zijn eerste huwelijk. Waarom dan naar Spanje reizen om de hand aan zichzelf te slaan? Mijn zegsman vertelde mij dat dit rare gedrag een soort van ultieme wraak was geweest: de zelfmoordenaar was hertrouwd met een tang van een wijf, nooit had hij wat te zeggen gehad, altijd had hij zijn laatste stuiver aan haar moeten geven. Toen het wijf nu zijn lijk had laten overbrengen, moest zij alles wat ze had bijeengeschraapt afstuiveren voor deze lugubere en archi-dure grap. Het duurde wel een tijdje voordat de makabere toedracht van de geschiedenis tot me doordrong, maar ze liet me dan ook perpleks. Wat ik in dit boek aan het vertellen was, verbleekte eensklaps zodanig dat ik er geen zin meer in had. Drie maanden lang zag ik naar mijn manuscript niet meer om. Zo zie je dat het noodlot der anderen voor een schrijver meestal zoiets als een stuk speelgoed is dat hij maar al te gauw beu is en dat hij om de haverklap door iets aantrekkelijkers zou willen vervangen.

Dat het noodlot wel degelijk een fantastische aantrekkingskracht uitoefent op de mensen, heb ik deze avond nog kunnen vaststellen. Omstreeks acht uur ging ik de tuin in om even te pissen. Achter de dennenbossen steeg een reusachtige pikzwarte rookkolom op. Een moment later hoorde ik de dorpsirene. Ik sprong als de bliksem op mijn fiets en koerste langs

bospaadjes en veldwegen tot ik het vuur zag: de plasticfabriek stond in lichtelaai. Ontploffingen, gesis, gensters, opgewonden stemmen, mensen die met dossiers en meubelstukken rondliepen, flinkerlichten, veldwachters, rijkswachters, brandweerlieden, overslaande stemmen. In een oogwenk stonden tenminste duizend mensen toe te kijken. Auto's, bromfietsen, fietsen, hijgende en gestikulerende en taterende en schuddebollende en lachende mensen.

‘Hoe kàn dat nu?’

‘Wie heeft het gedaan?’

‘Ik heb het altijd gezegd, nietwaar?’

‘Dat krijgen ze in geen honderd jaar geblust!’

Naast mij stond zelfs een man met een camera op een pikkel. Ternauwernood slaagde ik erin met mijn fiets uit het geharrewar te geraken. De mensen zijn verkikkerd op tragedies, op ellende en leed, op dodelijk spektakel. Een intuïtieve zucht naar leedvermaak drijft hun doen en laten. Zo zie je dat schrijvers dan toch weer geen abnormale mensen zijn.

Sedert een week begin ik nochtans terug in de mensen te geloven. Ik heb een hondje gekregen van een kunstschilder, en overal waar ik kom zijn de mensen vriendelijk voor het hondje: ze strelen het, ze geven het troetelnaampjes, ze doen er gek tegen, ze noemen het mooi en lief en goed. Ik ben een beetje jaloers op Devlin (zo heet het diertje), maar ik zit er niet bij te schreien. Een hond is een gelukkig dier: ofwel is hij erg lief en dan zijn de mensen het ook voor hem, ofwel is hij kwaadaardig en dan zijn de mensen bang voor hem. De hond heeft zich werkelijk aangepast aan de mens. Ik ga proberen veel van Devlin te leren, dan hoef ik misschien niet meer te schrijven om gelukkig te zijn.

Doodsgevaar

Mig is gelukkig, omdat hij weet dat Arabel gelukkig is, dat Iris gelukkig is, dat zijn moeder hem dit geluk gunt. Aanstaaende maandag begint hij weer les te geven, aan spastische kinderen nu. Dat heeft Robin Hannelore voor hem klaargespeeld. Wie had nu ooit durven denken dat zo'n brave dorpsdichter relaties heeft en dat hij in de bres durft springen voor zogenaamde zondaars? 'Wie iets durft dat anderen niet durven, is waard dat hij leeft en dat hij gelukkig is,' zei Robin Hannelore. 'De wereld is kapot gegaan aan bangeriken en geniepigaards. Ik vraag je slechts één wederdienst: laat mij de dooppeter zijn van jullie eerste kind, akkoord?'

Mig en Arabel hadden lachend toegestemd.

Mig heeft op een grote kartonnen plaat met Chinese inkt DOODSGEVAAR geschreven, nu zit hij met een rode viltstift een doodshoofd en een bliksemschicht te tekenen. Dit plakkaat zal hij op de voordeur van het hoefvetje spijkeren. Aanvankelijk had hij gelachen om dit wilde fantazietje van Robin Hannelore, maar iets onweerstaanbaars in hem zei dat het zo moest, dat de goden het zo wilden: mocht iemand ooit zijn vuile handen uitsteken naar zijn geluk en dat van Arabel, dan zou de elektrocutie onmiddellijk volgen.

Het is hier goed voor twee mensen; het is hier ook goed voor de vliegen, de spinnen, de motten, de rode naaktslakken, de vleermuizen, de mussen, de vinken en de merels. Het zal hier ook goed zijn voor het kind.

Bidden

Ambro dwaalde over de heide en door de bossen. Nergens ontmoette hij een levend wezen. Zijn domein werd geschuwd als een leprozenkolonie. En dat was maar goed ook, want hij had angst voor de mensen; mocht hij iemand ontmoeten, dan zou hij zich verbergen: de gedresseerde dieren mochten niet zien dat hun temmer bang was. Duizend mensen had hij gekleineerd, gebroodroofd of verjaagd. Maandenlang was hij onbarmhartig en ongenadig geweest, en nu zou hij alles in een handomdraai willen gedaan maken, omdat hij naar rust hunkerde en naar huiselijkheid en intimiteit.

Hij had zijn zelfbeschuldigingen in het herfstlandschap wel kunnen uitschreeuwen, maar hij had schrik dat iemand het zou horen en dat die er de konklusie zou uittrekken dat hij bang was en dus kwetsbaar. Hij durfde niet aan Birgitta denken. Hij had haar nagedachtenis ontheiligd. Hij had haar tot in de eeuwigheid beledigd, erger nog dan toen hij haar varkenspoot genoemd had. Birgitta was voor hem al die tijd een zware orthopedische schoen met een glimmend ijzeren stel geweest.

Hij moest proberen aan iets anders te denken, aan de boomkickers en de otters en de patrijzen en de reeën. Alles was echter nog niet verloren. Hij had geld, hij had macht. Iedereen kroop voor hem, zou voor hem blijven kruipen. Eindelijk zou hij het genot kunnen smaken goed te zijn, hij zou iedereen met weldaden overstelpen. De dorpelingen zouden nu een

andere Ambro leren kennen: Ambro de goede, de vriendelijke, de behulpzame. Het zou hem veel moeite kosten de sympathie van de dorpingen terug te winnen, maar hij zou erin slagen. Ambro Marling had niet de vier dorpen van de oude heer Polycarpus in zijn naam, maar hij had een hele nieuwe wereld in zijn verbeelding. De toneelspeler Marling zou er in zijn dood fier op mogen zijn levensvatbaarheid en grootsheid te hebben verwekt uit de levensmoeheid en de kleinzieligheid van de landadel. Zijn moeder, de freule, die opgroeide in een milieu van bekrompenheid, had het leven geschonken aan de evolutie zelf... Ambro lachte wrang, hij liep als een praalhans door de dreven: de grootse dromer van vroeger, de onversaagde idealist, ging kapot aan zelfspot... Drie maanden lang was hij een tragicus geweest, geweldiger dan de toneelspeler Marling in zijn beste rol; nu was hij bang en tegen zijn taak niet opgewassen, als zijn moeder, de freule... De dorpingen waren kadavergehoorzaam geweest aan de oude heer Polycarpus, die zijn blazen had willen opsmukken met Ambro's dynamisme; ze spotten echter met de jonge heer Ambro, die alle respect verkwanselde met zijn gewelddaden. Benijdenswaardige oude heer Polycarpus en arme jonge heer Ambro!

Wulfran zat vanzelfsprekend weer op zijn thuiskomst te wachten. Hij was plotseling jonger geworden, hij deed alsof er niets gebeurd was, hij had een prachtig alibi: 'De jonker moest het eerst weten...' Ook nu weer had hij een reusachtig gebak van Marga op het salontafeltje gezet. Ouwe Ignaas lustte die zoetigheden wel.

'Nikola Wouters is komen vragen of hij Het Kievitmeers ook niet kan pachten, jonker. Hij heeft nu twee zonen die niet meer naar school gaan, en ze willen allebei landbouwer worden...'

'Het is goed, Wulfran. Waarom niet?'

Het gezicht van de rentmeester straalde. 'En Hubertus Wikke?'

'Die niet!' zei Ambro hard. Maar wat hij zei, klonk niet

langer onherroepelijk. In een tijdsspanne van zes dagen was hij een zwakkeling geworden.

‘Goed, mijnheer.’ Eventjes was er weer moeheid in de stem van de rentmeester. Of vergiste Ambro zich? Hij was zelf te moe om zin voor nuances te hebben. Misschien zou het best zijn de boel totaal aan de rentmeester over te laten en op reis te gaan. Dat zou echter al te laf zijn, hij mocht zich nu niet onttrekken aan de verantwoordelijkheid, ook voor zichzelf moest hij konsekvent zijn. ‘Hubertus Wikke mag De Hazelhoeve terug hebben,’ zei hij. Het klonk echter niet onverschillig zoals hij het bedoeld had, het klonk moeizaam en schor.

‘Goedenavond, mijnheer.’

Hij bleef met Dagmar alleen. Ze stonden getweeën naar buiten te kijken, naar de lichten die als staartsterretjes tussen de bomen zichtbaar werden en verdwenen. Barbaar schuurde zijn pels tegen Dagmars dijen.

‘Wat zou je ervan denken als ik jou ten huwelijk vroeg, Dagmar?’

‘Dat gaat toch niet, mijnheer,’ zei ze lachend. ‘De mensen zeggen nu reeds dat je gek bent.’

‘Maar wat zou jij ervan denken?’

‘Ik weet het niet,’ zei ze verward. ‘Ik ben nog te jong, ik durf er niet aan denken, ik ben maar erg simpel, ik denk dat wij niet...’

‘Ik zal het je elke dag opnieuw vragen.’

Dagmar trok haar regenjas aan. Toen ze het groene linnen sjaaltje om haar hoofd knoopte, trilden haar handen. ‘Tot morgen, mijnheer.’

Hij keek haar mijmerend na. Barbaar volgde haar op de voet. De eenzaamheid deed hem kipevel krijgen. Hij wilde zich vanavond niet willoos overleveren aan zelfkwellingen, daarom ging hij naar buiten. Er vlogen fijne regendruppels in zijn gezicht. Hij had er altijd van gehouden eenzaam langs de lanen te lopen, in de ban van een onbepaalde weemoed. Nu verlangde hij echter naar stemmen om zich heen, nu

had hij zich zo graag ondergedompeld in de gezelligheid die 's avonds gewoonlijk om de mensen hangt. Hij durfde niet naar het café gaan. De stamgasten zouden zien dat hij niet langer onvermurwbaar was, dat hij week was als een vrouw. Ze zouden hem plat slaan. Met één vuistslag kon Robrecht hem nu belachelijk maken. Hij wilde hun tartende en triomferende blikken nooit zien. Ze mochten nooit weten dat het de zwakzinnige van Hubertus Wikke was die hem had klein gekregen. Hij sprong over de sloot langs de asfaltweg. Onder het griezelige kruis bleef hij staan. Nooit had hij hier gebeden, nooit had hij voor Birgitta gebeden. Zijn moeder, de freule, had hem nochtans kristelijk opgevoed. Zij had hem destijds leren bidden als een monnik. De toneelspeler Marling lachte erom, hij was nimmer fier op zijn zoon. De oude heer Polycarpus was wèl fier op zijn kleinzoon, dat maakte Ambro nu weemoedig.

Hij stak een sigaret op. Het water sijpelde glimmend over het zwarte kruis. Hij huiverde. Het kruis was werkelijk griezelig. Eerbied en onderdanigheid overweldigden hem. Hij wierp de sigaret weg. Hoe moest hij bidden?

De slag kwam hard aan, in zijn nek. Hout of misschien wel ijzer. Hij viel voorover maar rolde op zijn rug, weerloos. De wonde woog het zwaarst, ankerde hem aan de grond. De moordenaar was verdwenen... Moordenaar? Was hij er dan zeker van dat hij moest sterven? Hij had niet eens het bewustzijn verloren. Hij was slechts duizelig, maar hij kon zich niet bewegen... De regen zeulde over zijn gelaat. Het griezelige kruis stond gorgonisch boven hem verheven.

Als hij nu stierf, dan ging hij toch niet dood aan eenzaamheid, maar wel aan haat... Arm geslacht van de oude heer Polycarpus! Maar hij moest blijven leven, hij moest het door hem aangedane onrecht herstellen, hij moest Dagmar gelukkig maken...

Als hij nu stierf, zou er niemand zijn om hem te wreken, niemand zou zijn medemensen haten om zijnentwille...

Dagmar zou om hem treuren, Ouwe Ignaas ook. De dorpelingen zouden grinniken van leedvermaak.

De oude heer Polycarpus zou zich dood schrikken, indien hij zijn kleinzoon hier zo zag liggen. Hij was toch de laatste telg van het geslacht, de machtigste man van de streek. Arme, oude heer!

De toneelspeler Marling zou lachen. Hij had nooit iets om zijn zoon gegeven. Arme toneelspeler, wiens zoon nooit een ogenblik kon veinzen of huichelen.

Zijn moeder, de freule, zou huilen, Birgitta zou... Wat zou Birgitta doen? Birgitta lag hier ook... Birgitta zou bidden.

Hij wilde opkijken naar het griezelige kruis, maar hij kon zijn hoofd niet bewegen. De wonde brandde in zijn nek, het water liep samen in zijn ooghoeken. Voor het eerst sedert haar dood kon hij zich Birgitta weer duidelijk voor de geest roepen. Ze had nu geen horrelvoet meer en ze glimlachte...

Hij wist dat hij moest bidden, maar hij kon niet bidden: hij had te lang gehaat. Nu bidden zou hem voorkomen als grenzeloze lafheid, als weezinwekkende huichelarij.

Hij verlangde opeens diep naar het guitige gezichtje van Dagmar. De regen voelde hij niet meer, het was alsof de zwammen reeds over zijn huid waren gekropen.